

RODOPISNÁ GALERIE.

VII.

Vlastimil Holejšovský:

Svobodníci v Holýšově.

Příspěvek k dějinám českých svobodníků.

Vladycký znak Holejšovských ze Slavětína.

Ú V O D .

Dějiny svobodníků v Holýšově nejsou jen pouhou snůškou dat a čísel. Není to jen slavnostní pochodování sevřených řad jednotlivých rodin a pokolení. V těchto výčtech rodičů a dětí, v těchto datech a číslech skrývá se život v celé své pestrosti, rozvíjejí se romány, odehrávají se dramata, obráží se historie národa a světa. Zde vidíme, kterak člověk je jen hříčkou v rukou osudu a přírody, kterak i silný jedinec, vynoří-li se, je často ještě svědkem zániku svého životního díla a kterak opět slepá náhoda, či snad výslednice neznámých zákonů a tajemných sil, dovede v mžiku rozmetati a zničiti práci mnoha generací. Vidíme zde podivínství štěstény, jež dá vzeštoupiť nemocným a upadnouti nejnadanějším. Vidíme však též, jak živý kruh předků, spojených s hroudou, dává vnitřní oporu a jistotu, vdechuje víru v nesmrtelnost a připoutává k věčnosti.

Sledujíce obyvatelstvo Holýšova od prvních zemanů až po rodiny posledních svobodníků, jichž rozvod známe již do podrobností, neubráníme se otázce: »Proč žili ti všichni Holejšovští a Holešovští, proč se rodili, milovali a umírali jejich různojmenní potomci a nástupci, jaký účel měl život všech obyvatel Holýšova, kteří se tu během věků vystřídali?« Prodíráme se změtí jmen a číslic a marně hledáme na svou otázku odpověď. A přece, vědouce, že všechno na světě má svůj smysl i cíl a že vše jest ovládáno železnými a nezměnitelnými zákony přírodními, věříme, že i vznik Holýšova byl podmíněn řídícími zákony vývojovými, jež účelně skloubují jeho minulost s jeho přítomností a jeho přítomnost s jeho budoucností. Přítomnost Holýšova není odleskem zašlé zemanské a vladické slávy, Holýšov ještě nedostoupil svého vrcholného bodu a v jeho budoucnost jest možno klásti naděje nejkrásnější.

D I L I .

*Ze sedláků šlechtici bývají
a šlechtici syny sedláky mívají.
Datimil.*

H o l ý š o v jest ves v jižních Čechách u Velkého Ježova v politickém okrese táborském, v soudním okrese mladovožickém, ve farnosti lukavecké. Poslední pošta Smilovy Hory, nejbližší autobusová stanice Lukavec, nejbližší železniční stanice Pacov. Zeměpisně leží $32^{\circ}36'$ východně od Ferra, $49^{\circ}33'$ severní šířky.

J m é n o Holýšova se často měnilo. Ves nazývala se Holejšov (Holejšov, Holegssow), Holešov, Holišov, Holíšov a konečně Holýšov.

V n i k Holýšova jest zahalen mlhami dávnověkosti. Nevíme, byl-li založen již v dobách knížecích, či máme-li jeho původ klásti až do času králů z rodu Přemyslovského. Sotva kdy bude ještě nalezen nějaký zápis, jenž by nám objasnil, kdo byl zakladatelem tamní tvrze a kdy její korouhev po prvé zavlála k nebesům. Jsou ztraceny první strany dějin Holýšova a bohužel ani o jeho dalším vývoji nedochovalo se nám mnoho zpráv. Ničivý čas zpřetrhal předivo jeho osudů a rozmetal záznamy, z nichž bychom mohli čerpat látku k nepřetržitým dějinám tohoto původně zemanského a vladického sídla. Nešťastnou náhodou shořely i staré matriky fary v Lukavci, takže souvislé zprávy o svobodnících v Holýšově jsou teprve od roku 1728.

Jméno Holýšova vypráví nám zkazku, že byl jednou jeden Holejš či Holejš, po němž dvůr a ves byly nazvány. Kdo byl tento Holejš a kdy žil, nevíme. Není nám známo, zda jeho jméno bylo přezdívkovou člověku bezvousedému, opakem k nějakému Bradáčovi, jenž byl zakladatelem blízkého Bradáčova, či zda to bylo jméno křestní, vzniklé (podobně jako na př. Hojer z Ojří, hoféra z oféra, Holomouc z Olomouc atd.) z původního Oleš (Oldřich, či snad dokonce Alexandr).

Kde se nedostává hodnověrných zpráv, tam má volné pole lidská obrazotvornost. »Holeš mohl být člověk holohlavý, nemající vlasů, lysý a naopak, mohl to být chlapec nedospělý, neopeřený, s údy neobrostlými. Mohl to být člověk ubohý, nuzný, chudás, holý jako ptáčatko, s holýma rukama (srovnej »holota«), octnuvší se na holičkách, opuštěná, holičká sirota, mající jen holý život a žijící jen o holé vodě. Jeho jméno však mohlo souviset i se staročeským právním pojmem »holý plat«, jehož obsah Všechno vymezuje takto: »Plat holý ten slove, kterýž kdo na lidech a na dědinách má zhola, bez držení lidí těch, na kterýchž ten plat jest, a beze všeho panství, tak že pro nedání téhož platu nemůže na lidi sahati jako pán jich, aby je k tomu

mocí svou připravil, než toliko právem zemským, vezma komorníka, má k dobytkům a k dědinám, ne k lidem hleděti. A z té příčiny slove »holý plat«, že jest bez panství a lidí bez skutečného držení.«

Kolik významů má slovo »holý« a kolik spojitostí, tolik teorií může být vytvořeno o vzniku jména Holeš (Holejš, Holýš, Holiš) a Holešov (Holejšov, Holýšov, Holišov). Není-li tu počáteční H pouze hiátovou hláskou, můžeme předpokládati, že jméno Holeš je téhož původu jako jména: Holopýsek, Hol, Holl, Hola, Holý, Holec, Holeč, Holče, Holčák, Holčábek, Holek, Holk, Holeka, Holka, Holovič, Holeček, Holík, Holák, Holaj, Holan, Holaň, Holánek, Holaník, Holanec, Holanda, Holenek, Holenda, Holina, Holinka, Holna, Holín, Holas, Holásek, Holaša, Holoušek, Holuška, Holář, Holárek, Holda, Holdík, Holada, Holadík, Holeda, Holata, Holát, Holatý, Holota, Holista, Holavec, Holvek, Holman atd.

Podobně jako jméno vsi Holýšova (Holajšova, Holejšova, Holešova, Holišova) vznikly i o b d o b n é n á z v y těchto míst: Holice, Holín, Holčice, Holčovice, Holkov, Holkovice, Holenice, Holešice, Holešovice, Holšíň, Holšovice, Hološín, Holušice, Holousy, Holedeč, Holetice, Holetín, Holotín a p. Tato jména místní jsou většinou odvozena od výše uvedených jmen osobních. (Srovn. Kotík: Naše příjmení; Jungmann: Slovník; Čas. musej. VI. 62.)

V souvislosti s pojmenováním Holešovic, kdysi vesnice, nyní VII. čtvrti hlavního města Prahy, četl jsem kdesi, že jméno pochází od tuž, že bývala tu místa holá, neplodná. Člověk, jenž si vytvořil svou teorii, nezalekne se ani toho největšího nesmyslu. Holešovice, dříve též Holejšovice zvané, mají jméno odtud, že zde sídlili Holešovici (Holejšovici), rod nebo družina Holešova (Holejšova). Ba, nepokládám ani za vyloučeno, že vlastně jde o slovanský kmen Holasoviců (Golešinců neboli Holešňanů), který podle Šafaříka (Sebrané spisy II. 616) sídlil nad řekou Golešinou (Goltza) v okolí dnešního města Golssenu v braniborském okrese lukovském (Luckau) a svými výběžky zasahoval i do zemí českých (viz Holasovice [Kreuzendorf] ve Slezsku). Vždyť i v kořeni jména Golešinců jest jméno osobní Goleš (Holeš), s nímž se setkáváme i v názvu našeho Holešova (Holýšova).

Holešovice i Holasovice jsou známé již v XI. století. Podle toho lze souditi, že i Holýšov jest osadou prastarou.

Jméno Holeš, Holiša (Golez, Golisa, Golissa) doloženo jest v listinách z poč. XII. stol. u jednotlivců z lidu obecného (poddaného). Vyskytovalo se tudíž zajisté již v století předešlém mezi šlechtici. (Srovnej Regesta Bohemiae et Moraviae I. 90 (roku 1115 vinař Golisa, Úherce u Panenského Týnce na Lounsku [či spíše u Stoda — dnešní Auherzen bei Staab?]), 177 (roku 1186 týž vinař pod jménem Golez), II. 1155 (roku 1143 Golissa, skoták kláštera strahovského, Radonice nad Ohří) atd.)

Stejněho nebo podobného jména jako svobodnický Holýšov u Lukavce jsou ještě tato místa:

1. Holýšov (Holleischen), farní ves u Stoda (Staab), poddaná kdysi klášteru Chotěšovskému (viz Urbář Chotěšovský z r. 1367

v knize »Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými«, již vydal Josef Emmer 1881, str. 23—52);

2. Holešov na Moravě, nad Rusavou, v úrodných nivách Hané, v arcidiecesi olomoucké;

3. Holešov (něm. Golleschau, pol. Goleszów) ve Slezsku u Bílska (Bielitz);

4. Holešovice Staré a Nové (Holišovice) v Čechách na Chrudimsku u Chroustovic.

První právy o Holýšově u Lukavce jsou teprve z konce XIV. a z počátku XV. století. Obsaženy jsou v »Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidiocesim (Knihy stvrzovací, jež obsahují zápis o usazování kněží na fary, založeny byly v Čechách arcibiskupem Arnoštem z Pardubic)«, vydaných Josefem Emmerem 1879. Vysvítá z nich, že držitelé holýšovské tvrze měli polovici podací kostelní (t. j. patronátní právo ve starém českém právu) v blízkém Mezilesí. Druhou polovici měli držitelé tvrze mezilesské.

Uvádíme jich doslovny opis:

»Lib. III. et VI. — Pag. 121.

»Mezilessie. — Jenczo etc., quod nos ad present. Bohunonis de Mezilessie et Sulconis de Holissow clientum ad eccl. in Mezilessie vacantem ex eo, quia d. Nicolaus est aliud beneficium curatus assecutus, d. Johannem presb. de Lhota pleb. inst. Prage a. d. 1380 die XXVII. Jan.
Lib. VII. — Pag. 280.

»Mezylesie. — A. d. M^oCCCC^oXIX^o die 12 Jan. data est crida d. Johanni de Mezylesie presb. ad eccl. ibidem, per mort. Johannis vac. ad present. d. Johannis de Mezylesie, plebani in Solopisk. Cztiborii ibidem de Mezylesie et Wenceslai de Holyssow. Exec. pleb. in Lukawec.«

Používajice svého oprávnění, příslušejícího jim vzhledem ke kostelu sv. Jakuba Většího v Mezilesí, navrhli patroni kostela Bohuněk z Mezilesí a Sulek z Holýšova na místo faráře v Mezilesí, uprzedněně odchodem dosavadního faráře Mikuláše na jinou faru, arcibiskupu pražskému, jako příslušné církevní vrchnosti, svého kandidáta Jana, kněze ze Lhoty, jemuž byla fara arcibiskupem udělena dne 27. ledna 1380.

Po smrti mezilesského faráře Jana navrhli patroni Ctibor z Mezilesí a Václav z Holýšova arcibiskupu za faráře v Mezilesí kněze Jana z Mezilesí. Byl dosazen dne 12. ledna 1419.

Jak zřejmo, šlo tu, jak dnes říkáme, o t. zv. spolupatronát (com-patronatus in solidum), při němž dva zemané měli patronátní právo společně. Bylo to právo patronátní věcné, dědické (ius patronatus reale, hereditarium), spojené s tvrzemi v Mezilesí a v Holýšově. Soudice podle starého verše: »Patronum faciunt dos, aedificatio, fundus« (patronem se stane, kdo obvěnil, vystavěl nebo dal pozemek), můžeme s určitostí předpokládati, že zemané v Mezilesí a v Holýšově poskytli k zřízení kostela v Mezilesí, zasvěceného svatému Jakubovi Většímu, nutné hmotné prostředky. Kostel se připomíná jako farní roku 1384 v dekanátu Řečickém. Starý zvon, široký 40 cm, vysoký 30 cm, s nápisem vinoucím se kolem koruny a psaným písmem gotickým (minuskulí, t. j. malými písmeny): »leta božieho tiesyciho osmdesateho tzwrtého udielan tento zvon k swatemu

yakubu«, byl dokladem, že kostel roku 1084 byl již vybudován. Zároveň nepřímo dosvědčoval i stáří tvrzí v Mezilesí a v Holýšově. Tato 830letá vzácná zvonařská památka byla rekvirována ve světové válce 1914—1918.

Rok 1084 spadá do doby panování Vratislava II., zakladatele biskupství olomouckého a posledního knížecího příznivce slovanské bohoslužby v Čechách, jenž přízní s císařem Jindřichem IV., kterému ve válkách vydatně pomáhal, získal Milčany (potomní Horní Lužici) jakožto léno od říše německé a posléze i korunu královskou. Palacký píše, že souvěcí spisovatelé stěžují sobě velice do divokosti a loupežnosti vojska českého; nešetřili prý ani svatých míst, draconovali u přítele i nepřítele, a brali nejen peníze, obilí a dobytek, ale i lidi samé, jež pak do Uher za parobky prodávali. Není vyloučeno, že kostel v Mezilesí postaven byl právě z kořisti, dobyté na soudobých válečných výpravách Čechů do Rakous a do Italie, zejména v bitvě u Malberka (1082) a při ztečení Říma (1083).

Zemané Sulek a Václav z Holýšova, žijící v době krále Václava IV., byli — jak z povahy podmětu patronátního práva zřejmo — nepochybně katolíky, ačkoliv po roce 1415 většina české šlechty již smýšlela husitsky.

Petr z Holešova, písář kuchyně královské a perkmistr hor viničných, jenž se připomíná v letech 1392—1405 jako majetník šlechtického sídla »Hrádku« na východní straně proti klášteru Slovanskému (byl to rozsáhlý dvůr s velikou věží a s vinicemi) na pozdějším Novém městě pražském po Jindřichu Názovi, druhdy písář kuchyně Karla IV., a před královským písářem Hánou z Bamberka (1405), pocházel asi z Holešova na Moravě.

Stejně nelze za rodáky z Holýšova u Lukavce počítati válečníky Mikše Holešovského z Bichlova, připomínaného roku 1455 (Časopis Českého Muzea, 1880, 409), Michka z Olešova a Matěje z Holešova, české bojovníky nájemných rot v Polště, žijící roku 1457. (Perwolf: Zpráva o vědeckých studiích za hranicemi, Varšava 1883, str. 54, 56.)

Počátkem XV. století seděla na tvrzi holýšovské Katařina z Holýšova, která roku 1440, kdy vládu v Čechách nastoupil král Ladislav Pohrobek, byla již mrtva.

Dovídáme se o ní ze zápisu v deskách dvorských 16, fol. 246, který zní takto:

»In villis (Dubnem), Holissowie et Choczowie Wikerz de Choczow et Katherina de Holissow vel quicunque alter decesserunt. Quorum bona et hereditates, videlicet municio in ville Dubna, Holissow et Choczow, cum censibus, agris, pratis, pascuis, piscinis, rivis, silvis et omnibus pertinentiis ad dominum regem legitime sunt devoluta. Et sermus princeps etc. rex Ladislaus prenominata bona dedit Chwaloni de Pohnanie pro serviciis gracie per litteram suam. Litt. procl. una in Budiegowicz et secunda in Woziacz emanavit anno etc. LIII feria II post Francisci (7. října).«

Visa per Chwalonem, impetrantem, quia nullus infra terminos proclamacionis defendit. Et beneficiarii curie deputaverunt sibi dare inductum. Actum feria IIII post Francisci (8. října) anno etc. LV.

Juxta:

Chwaloni de Pohnanie D VIII.

Habet locum.

Sermus princeps et dominus rex Georgius mandavit, ut in Dubnem devolucio deleatur, anichiletur et omnino cassetur, eo quod ius regium ibi non est repertum esse in dominum regem devolutum, quia per tabulas terre Chwal de Pohnanie habet, set non potens invenire in tabulis terre eadem bona in Dubnem pro strach et pro zmatek eadem bona impetravit. Nunccius ad tabulas Czenko de Clinsstein, procurator, fuit delegatus. Actum feria VI ante Galli (14. října) anno etc. LXIII.

Vide inductum in Holyssow et Choczow tantum E XV. Set in Dubnem noluit recipere inductum dicens, quod habet in tabulis terre.«

Překlad:

»Ve vesnicích (Dubném), Holýšově a Chocově Vlkéř z Chocova a Kateřina z Holýšova, nebo někdo jiný, zemřeli. Jejich zboží a dědiny, totiž tvrz a vsi Dubná, Holýšov a Chocov s úroky, polmi, lučinami, pastvinami, rybníky, potoky, lesy a s vším příslušenstvím na pana krále zákonitě spadly. A nejjasnější kníže atd. král Ladislav jmenované statky dal Chvalovi z Pohnání za služby milostivě svou listinou. Provokací listy vyšly jeden v Budějovicích a druhý ve Vožici roku 54. o druhém svátku po sv. Františku (7. října).

Shlédnutý Chvalem, výprosecem, poněvadž nikdo ve lhůtách provolacích nepodal odporu. I rozhodli úředníci dvorského soudu, aby vyprositel byl v odumřelé zboží zveden.

Přípisek vedle zápisu v deskách:

Chvalovi z Pohnání D VIII.

Vyhovuje se.

Nejjasnější kníže a pán král Jiří nařídil, aby se v Dubném nápad zrušil, ježto tu nebylo shledáno, že by šlo o statek odumřelý, spadlý na krále, neboť podle desk zemských běží o majetek Chvala z Pohnání, jenž nemoha v deskách zemských téhož zboží v Dubném nalézti, pro strach a zmatek si tohoto statku vyprosil. Posel k deskám Čeněk z Klinštejna, prokurátor, byl vyslán. Stalo se 6. dne před sv. Havlem roku 1463 (14. října).

Viz zvod toliko v Holýšov a v Chočov E XV. Avšak v Dubném nechtěl zvodu přijmouti, řka, že má (zboží) v deskách zemských.

Viz Chočov v kraji Bechyňském. Rovněž v kraji Vltavském na dvou místech.«

Druhý zápis, týkající se Holýšova, jest v deskách dvorských 23 E 15 a zní takto:

»In villa Holyssowie Katherina de ibidem decessit. Cuius bona et hereditates utque Holysso villa municio ibidem curia arature rusticales due una deserta et altera sessionata VIV grossos et duos pullos census annui solventes cum agris, pratis, silvis, rivis, tribus, viiscinis medietate ius patronatus ecclesie in Mezilessii et omni libertate ad ea pertinente ad dominum regem legitime sunt devoluta et serenissimus princeps et dominus rex Ladislaus Bohemie etc. rex prenominata bona dedit Chvaloni litteram suam et demum beneficij curie servato iuris ordine per Valentimum notarium minorem super bona prenominata eundem Chvalonem auctoritate tocius beneficij induxerunt pleno iure et taxata sunt bona predicta eidem Chvaloni et suis heredibus in Centum sexagenis grossorum auctoritate tocius beneficij similiter pleno iure. Actum anno domini MCCCCCLV feria ipso die sancti Galli.«

Překlad:

»Ve vsi Holýšově Kateřina odtudž zemřela. Její zboží a dědiny, jakož i Holýšov ves, tvrz tamtéž, dvůr poplužní, dva dvory kmetců (selské, poddané), jeden pustý (opuštěný), druhý osedlý, 9 grošů a 2 penízky ročního platu odvádějící, s polmi, lukami, lesy, potoky, třemi rybníky, polovicí podacího ke kostelu v Mezilesi a vši zvůlí k nim příslušející, na pana krále zákonitě spadly a nejjasnější kníže a pan král Ladislav, český atd. král, jmenované statky daroval Chvalovi svým listem a pak soudcové dvorští, řídíce se právním rádem po Valentinovi, mladším písáři, na jmenované statky téhož Chvala podle usnesení celého soudu pravoplatně

zvedli, i odhadnutý jsou řečené statky Chvalovi a jeho dědicům na 100 kop grošů podle usnesení celého soudu rovněž pravoplatně. Stalo se léta páně 1455 v den sv. Havla (16. října).«

Svobodné statky (šlechtické a svobodnické) dědil původně jen nedílný syn, později (od Statut Konrádových z konce XII. století) nebylo-li syna, i nedílná dcera, případně jiní nejbližší příbuzní. Priviliegiem krále Jana z roku 1310 stanoven za nejzazší mez dědické způsobilosti čtvrtý stupeň nedílného příbuzenstva v linii sestupné.

Je tudiž zřejmo, že mužští členové rodinného nedílu zemanů z Holýšova za válek husitských vyhynuli a že Kateřinou z Holýšova vymřel zemanský rod holýšovský i po přeslici. Zboží holýšovské stalo se pak předmětem řízení odúmrtního.

Odúmrtní právo královo vyvěralo z názoru, že panovník jest vrchním vlastníkem veškeré půdy a statků zemských a tudiž i dědicem jejich, pokud nezůstávají v rodinném nedílu. Ohlas tohoto právního názoru slyšíme ještě dnes v starobylé písni: »Svatý Václave, kníže nás, ty jsi dědic české země.« Všechno praví, že královské právo odúmrtní jest »nejstaršie v zemi české právo« a že již pohan-ská knížata ho užívala (VI. 34, § 1). Král promlčel své právo na odúmrť, když jí nepožádal od držitele do 3 let 18 neděl. Spadl-li statek odúmrtním na krále, mohl jej král po své libosti dáti zapsati deskami dvorskými jako manství (feudum intra curtem) jiným osobám. Obyčejně dávali je panovníci svým věrným dvořanům v od-měnu za jejich služby ve »výsluhu« nebo »výprosu«. Byl-li podaro-vaný urozenou osobou, vstoupil tím do řad zemské šlechty; byl-li nešlechticem, stal se svobodníkem; byl-li dosud nesvobodným, nabýval zároveň se statkem osobní svobody. Když král se vzdával svého práva na odumřelý statek ve prospěch vyprositelův, prová-dělo se řízení při dvorském soudě (do konce XV. století). Řízení odúmrtní sestávalo se ze tří, případně ze čtyř částí: 1. z řízení provolacího (ediktálního), 2. z případního řízení o odpisu, 3. ze zvodu, 4. z odhadu.

1. Na odúmrť toho kterého statku upozornil pravděpodobně oby-čejně sám výprosník. Když mu král své odúmrtní právo postoupil, předložil výprosník příslušnou královskou darovací listinu nejvyš-šimu dvorskému sudímu nebo jeho náměstkoví, načež mu byl vydán provolací list a učiněn o tom zápis do knihy provolací. Provolací list byl zaslán do provolacího místa, jímž bylo trhové město, odumře-lému statku nejbližší. Obsahoval příkaz purkmistru a měšťanům, aby dali biřicem na trhu veřejně provolati, že vlastníkovou smrtí odumřelé a králi připadlé zboží bylo dáno vyprosителi a aby každý, kdo by proti výprose chtěl něco namítati, se se svým nárokem při-hlásil u dvorského soudu v Praze. Výzva byla provolána celkem tři-krát, vždy v trhový den, v čtrnáctidenních přestávkách.

2. Odpor mohl vznéstí nejen, kdo měl námitky proti prohlášení určitého statku za odúmrť, tedy kdo si osoboval k pozůstalému jmě-ní lepší právo, než bylo právo královo, postoupené vyprosителi, ale každý, kdo vůbec měl nějakou spravedlnost (právo) ke zboží ne-bo pohledávku na něm zapsanou. Řízení o odporu mělo ráz řízení

o žalobě a výprosník, jemuž odumřelé zboží bylo darováno nebo prodáno, vedl spor jako žalovaná strana vlastním jménem. Přítomný musil podat odpór hned, nepřítomný do roka a do dne, jinak se nárok promlcel. Nepodal-li nikdo odporu, nebo zvítězil-li výprosce ve sporu o odporu, bylo mu odumřelé zboží přisouzeno.

3. Dalším stupněm řízení odúmrtního byl »zvod« (inductio). Výprosník byl v držbu odumřelého zboží uveden písárem dvorského soudu.

4. Řízení zakončovalo »odhádání«, jímž bylo právo královské, či vlastně odumřelé zboží, odhadnuto na určitou peněžitou částku. Odhadní cena byla značně nižší ceny obecné, a proto se prodej odúmrtní považoval za královskou milost, přes to, že řízení odúmrtní bylo hodně nákladné a mnohdy se táhlo po léta. Zvody a odhady se zapisovaly do knihy zvodů.

Řízení při výprose jest obdobné staročeskému řízení exekučnímu.

Stalo-li se manství statkem zpupným (dědičným a zcizitelným) zrušením lenního svazku (tak zvanou allodifikací), jak to bylo při mnohých manstvích po bitvě na Bílé Hoře, vymazalo se z desk dvorských a zapsalo v desky zemské.

Nyní můžeme se opět zabývati osobou nového majitele Holýšova — Chvala z Pohnání.

Pocházel ze staročeské rodiny vladycké, jejímž původištěm byla ves Pohnání u Mladé Vožice na Táborsku. Jejím erbem byl modrý štít se stříbrnou lilií a klenotem tří stříbrná pera pštrosová, vedle sebe rozložená a nahore ohnutá. Točenice a přikryvadla byly barvy modré a bílé. Nejstarší nám známý držitel vsi Pohnání jest Vlkéř z Pohnání, jenž roku 1360 faráře ke kostelu zdejšímu podával (Lib. conf. I. C 3) a témuž kostelu také slibil dáti 180 grošů ročního platu, t. j. 3 kopy grošů, na vyživení kaplana. Syn jeho Ctibor připomíná se po prvé roku 1364 při prodeji dvou vsi, patřících pánum z Hradce (archiv Hradec) a držel roku 1368 blízkou ves Blanici (Lib. conf. I. J 9). Dne 23. ledna 1376 daroval kostelu v Pohnání plat 100 grošů na zboží svém v Rachovicích a 80 grošů platu na vsi Záhoří (Lib. erect. XII. F 4; srvn. Acta jud. 1373, 12. Mart.). Vlkéřovi vnukové a tudíž snad Ctiborovi synové byli bratři Petr a Přibík z Pohnanice. Petr, vyskytující se od roku 1380, prodal 1386 díl svých louk a porostliny pode vsí Vatíkovem faráři ve Vladislavicích (Břežanovy výpisky Lib. erect. VI. 431); 10. dubna 1388 přiznal se k onomu platu, jež byl děd jeho Vlkéř kostelu pohnanskému odkázel, ale i část platu na ves svou Pohnání přenesl (Libri erect. XII. F 15); 11. února 1390 s bratrem svým a 20. července téhož roku sám k řečenému kostelu podával faráře (Lib. conf. IV. B 17 a V. A 9). Kromě téhoto připomíná se ještě Uzidil (de Pohnanye), jenž měl v Rodném lán roli, který spadl roku 1394 na krále (Desky dvorské 13, F 77), a Ondřej z Pohnání, jenž držel roku 1403 a později ves Dráchov u Soběslavé (Lib. conf. et erect.). Roku 1406—1407 byl držitelem Pohnání Rynart Pohnanec z Pohnání, po němž roku 1414 následoval Jan Pohnanec (Lib. conf. VI. G 14, VII. E 2). Jan se připomíná ještě roku 1436 (Archiv Třeb.). Přibík Stračha z Pohnání připomíná se roku 1448 vedle Jana z Velimovic v listu, vydaném na prodej hradu Lonzku (archiv novohradský).

R. Clkhart v soupisu a bibliografii šlechtických a erbovních rodin z Táborská (Jihočeský sborník historický, V., 137) uvádí: »R. 1436 vyskytuje se Petr a Ctibor z Pohnání erbu lili, jejichž potomky jsou 1472 Chval z Pohnání a rody Pohnanů a Protivínských z Pohnání.« Byl-li tento Petr z roku 1436 totožný s Petrem z roku 1380 a násł. a Ctibor z roku 1436 totožný se Ctiborem z roku 1364 a násł., nepodařilo se mi zjistit. Rovněž

mí není známo, zda otcem Chvala z Pohnání, který se vyskytuje přece již roku 1454, jest Petr nebo Ctibor.

Chval z Pohnání byl nepochybně dvořanem krále Ladislava Pohrobka a žil asi původně na královském dvoře. Bylo přirozeno, že král Ladislav, stejně jako jiní panovníci, udílel dvořanům svým a osobám, o něho se zaslouživším, mimořádné dary, a tak se obklooval družinou, povinnou mu vděčnosti a věrnosti. V odměnu za své služby dvorské a snad i vojenské obdržel Chval, jenž byl již před tím deskovým vlastníkem vsi Dubna (u Českých Budějovic), odumřelé vsi Chocov a Holýšov se vším příslušenstvím. Okolo roku 1470 dostal se v držení Protivína a jeho potomci psali se odtud Protivínskými z Pohnání. Ves Pohnání patřila ke konci XV. století Malovcům. Poslední z rodu Pohnanů, bratři Václav a Petr, přijali za erbovního strýce Pavla Ledeckého, což majestátem z 27. října 1593 potvrzeno; týž psal se pak Pohnanem z Pohnání, užívaje rodového znaku Pohnanův.

Zajímavé jest, že téhož dne 16. října 1455, kdy Chval z Pohnání byl zveden na zboží holýšovské, objevuje se v deskách zemských (*Flaveus citationum — modré půhonné*) tento zápis:

»Anna de Holeyssowa citat Machnam Lapaczkwou de Rzimowicz anno cc M^oCCCC^oLV^o fer. V in die s. Galli (16. Oct.).

Ibi domini barones in pleno iudicio inuenierunt, et Jaroslaus Plichta de Žerotin et Teodoricus de Janowicz et Chlumcze dominorum consilium exportauerunt:

ex quo actrix tabulis docuit, quia ius hereditarium habet ad hereditates, de quibus citat Machnam, et eadem Machna etiam tabulis et literis ostendit ius dotale, quod habet in dictis hereditatibus, i zuostavili páni actricem při jejím dědictví a citatam při jejím věně, a bude-li actrix chtiti, bude moci věno také citate splatiti; et prout dali Annę actrici vinu, že by bez přátelské vuole ušla, ex quo nullius amicorum eius jí v tom nevinili pánuom toho předsevzítí nebylo potřebi.«

Překlad:

»Anna z Holejšova pohání Machnu Lapáčkovu z Řimovic (u Vlašimě) roku 1455 ve čtvrtek v den sv. Havla (16. října).

Tu páni na plném soudě nalezli za právo a Jaroslav Plichta ze Žerotina a Dětrich z Janovic a z Chlumce panský potaz vynesli:

Poněvadž žalobkyně deskami doložila, že má dědické právo k dědictvím, stran kterých pohání Machnu, a táz Machna rovněž deskami a listinami prokázala právo věnné, jež má na řečených dědictvích, i zůstavili páni žalobkyni při jejím dědictví a pohnanou při jejím věně, a bude-li žalobkyně chtiti, bude moci věno také pohnané splatiti; a podle toho dali Annę žalobkyni vinu, že by bez přátelské vůle ušla, poněvadž žádný z jejích přátel jí v tom nevinil, pánum toho předsevzítí nebylo potřebi.«

Tento nález býval často citován a jest uveden v rukopisu talmberském, chovaném v museu země české, z počátku 16. stol. — 98; v »Knihách devaterých o právích, sudech i o dskách země české« Vikt. Kornela ze Všehrd — 213, text ve vydáních H. Jirečkových (o sobě 1874 a v Codex juris boh. III., 3, str. 222); v rukopisu archivu moravského v Brně M., IV, 25 »Zpráva krátké z nálezuov a zřízení zemského po abecedě vybraná« — 232, 242, 244; v »Nálezech práv zemských tohoto slavného království českého od mužuov mnohých a v právích této země známých sebraných a l. 1536 na světlo vydaných« v časopise »Právník« 1861 — 287; v Palackého »Archivu Českém« č. IV. — 551. a v Emllerových »Reliquiae tabularum terrae« (Pozůstatky desk zemských království českého r. 1541 pohorelých), Praha, 1870, Díl I., str. 113.

Byly k němu připojovány tyto dedukce: »Věno může placeno býti

netoliko od dědice, ale i od toho, kdož právo od dědice má« (Nálezové práv zemských, 287, O vdovách a manželkách). »Panna vdaná nebo ušlá bez vuole přátelské, jestliže jí z toho žádný nevinní z přátel jejich, má právo dílu svého užítí.« »Vdaná neb ušlá bez vuole přátelské, když o tom přátelé její nemluví, nemá v svých spravedlnostech od jiných hynutí« (Archiv Český 19, str. 533 a 588).

Z všeho, co tu uvedeno, usuzuji, že Anna z Holejšova byla manželkou Chvala z Pohnání, který pravděpodobně, když mu bylo přisouzeno zboží holýšovské, sám též »z Holejšova« se psal. Alespoň v zápisu o zvodu na zboží holýšovské v deskách dvorských z 16. října 1455 jest Chval zatím uváděn bez přídomku. Později, když vešel v držení zboží protivínského, psal se »Chval z Protivína« (viz Archiv Český IV. str. 281, pře s Benešem Buřenickým roku 1474).

Z právního obsahu citovaného nálezu vysvítá, že Anna z Holejšova, patrně sirotek, provdala se bez vůle a bez povolení svých přátel (snad bratří nebo poručníků). Ze statku, na kterém před vdavkami žila společně neboli v nedílnosti s otcem (nebo s bratrem či s jiným nedílným pokrevencem, anebo s pouhým společníkem čili hromadníkem nebožtíka otce nebo jiného pokrevence), neobdržela věna a podržela tudíž k tomuto statku nárok dědický. Poněvadž nebylo mužských dědiců stejně blízkých zůstaviteli, dědila statek, ze kterého pocházela, při čemž jí připadla povinnost, odbýti věnem z téhož statku Machnu Lapáčkovou (pravděpodobně svou macechu, které její manžel ujistil pro případ vdovství na tomto statku zástavním právem jistý peníz). Kdyby byli Annu její přátelé vinili, že se provdala proti jejich radě a bez jejich povolení, byla by nejspíše své dědické právo k otcovskému statku ztratila. Předpokládáme-li, že Anna Holejšovská byla manželkou Chvalovou, pochopíme, že po Chvalově získání Dubna, Holýšova a Chocova Annini přátelé o svém původním nesouhlasu s Anniným sňatkem s mužem, vyznamenaným nyní přízní a milostí královskou, raději nemluvili. Anna měla tudíž právo dílu svého užítia a Machně, která, lačníc po statku celém, obvinila Annu, že ušla bez vůle přátelské, bylo nutno spokojiti se s jejím podílem, jež jí Anna mohla případně i vyplatiti v penězích.

O který statek tu šlo, zda přímo o Rímovice, či o zboží jiné, není z nálezu patrno. Zřejmě však nešlo o Holejšov, který Chval obdržel výprosou. Není však vyloučeno, že i na Holejšově zůstali potomci Chvala a Anny z Holejšova, kteří se odtud psali »Holejšovskými« a »z Holejšova«, takže Chval byl možná předkem Jana Holejšovského, roku 1559 nobilitovaného. Není alespoň v deskách dvorských po roce 1454 o Holejšově dalšího záznamu, ačkoliv šlo o statek manšký. To by svědčilo o tom, že Holýšov byl stále v držení jednoho rodu.

»Z Holejšova (de Holajšov)« psal se též Václav Rosa, kněz pod oboji, jenž se narodil asi r. 1490. Byl r. 1516 vysvěcen na kněžství v Modeně v Italii, kněžské prvotiny slavil v Písku. Působil v Lazištích u Prachatic (1517), pak byl farářem na Ranně u Hlinska, později v Uhliřských Janovicích v »nuozném« Lukavci (ještě r. 1522), ve Voticích, ve Slaném, v Peruci, v Praze (1524), v Hořepníku, ve Zdislavicích, v Keblově, ve Vlašimi a j. Poslední zpráva o něm jest zachována z r. 1560. Jako horlivý kalvínský měl půtky s Českými bratry a jejich ochráncti. Denis Codices manuscripti

theologici bibliothecae palatinae vindobonensis (ve Vídni 1795), Paměti o školách od K. V. Adámka str. 123, 126, 181, Winter: Život cirkevní a j. O rodišti Rosově jsou různé zprávy. V jedné knižce je zapsáno: »genitus in Pressoroviā«, jinde »Rossius Pressoroviūs de Holajšov«, 1538 »sacerdos Žila seu Rosa«. Menčík mínil v úvodu k Zápisům Rosovým, že se Rosa narodil na Slovensku, avšak v rukopisu č. 4550 str. 186 je: »sacerdos Wenceslaus cognomine Rossa, ex Chrudim natus, habuit libellum anno 1520« (kněz Rosa, rodič chrudimský, měl knížku (tuto) r. 1520). Mám za to, že z příjmení »Pressoroviūs« nelze sosuditi na Rosův původ z Prešova, neboť pak by se byl asi psal »Eperiesensis« nebo pod. Jeho příjmení ukazují nejspíše na Březovice a na Holejšovice u Chroustovic na Chrudimsku. V Chrudimi byla rodina Rosů již v XVI. stol. dosti rozvětvena. R. 1515 rozdělili se Petr, Lukeš a Václav, synové po nebožtíkovi Zdeňkovi Rosovi, poslu v Chrudimi, o otcovský statek tak, že přijali po 10 kopách a zbytek ponechali matce Zuzaně. Po Zuzanině smrti dědil r. 1518 peníze její syn kněz Václav (Rosa), který r. 1521 žádal o zjištění statku po zemřelém bratrovi Lukšovi; pozůstalost však byla předlužena. Valný počet rukopisů Rosových jest uložen ze sbírky ambraské v dvorní knižnici vídeňské, obsahuje kromě Zápisů též některé jeho bohoslovné práce a přepisy rozmanitých spisů jiných autorů. Zápisky (Zápisky kněze Václava Rosy. Vydal F. Menčík. Ve Vídni 1879, stran 64.) jsou zajímavy svými zprávami o životě V. Rosy i cennými poznámkami o tehdejších událostech a poměrech. Viktor Palivec (»Erbovní lékaři v Čechách«, str. 19) uvádí (kněze) Václava Rosu z Holejšova (1525) mezi lékaři XVI. století.

O našem Holýšově dovídáme se teprve po 75 letech — z dopisů nejvyšších hejtmanů krále a království českého z roku 1530. Tehdy byl Chval z Pohnání již 36 roků mrtev a zajisté ani Anna z Holejšova nebyla již mezi živými.

První dopis, daný na hradě pražském 25. května 1530 (folio 113a), určen jest Mikulášovi Trčkovi z Lípy a na Vlašimi, aby pustil právo na Holejšovského, vězně svého.

»Službu svú vzkazujem, urozený a statečný příteli milý! Vězte, že jest na nás vzesl psaním svým urozený vladyka Aleš Zrucký z Chřenovic, kterak byste vy v vazbě své jmiti měli nějakého Holejšovského, kterýž jeho člověka nočně vybijel s pomocníky svými, a ten že by byl psanec; a že jest vás žádal tež Zrucký, abyše jemu nař právo pustili, a vy že jste toho učiniti nechtěli, leč by k vám od nás psaní o to učiněno bylo etc., jakož o tom šíře z psaní jeho Zruckého, kteréhož vám přípis posíláme, vyrozuomíte. I protož my vám z úřadu našeho napomínajíce poroučíme, jestliže jest ten Holejšovský tak zjevný psanec a jeho škůdce, abyste vy jemu nař právo pustili. Pakli jest v tom co jiného, to abyste nám o tom psaním svým oznámili, pokudž by nám náležité bylo, abychom my tomu vyrozuomějíc, dále vám i straně druhé, jak byste se v tom zachovati měli, oznámili. Dán na hradě Pražském, v středu den sv. Urbana leta oc. XXX⁰. Jan z Wartumberka oc. Vojtěch z Pernštejna oc. Radslav Beřkovský oc. Wolfart Planknar oc. — Urozenému a statečnému rytíři panu Mikulášovi Trčkovi z Lípy a na Vlašimi, příteli našemu milému.«

Druhý dopis z téhož dne zaslán byl »Urozenému vladyce panu Alšovi Zruckému z Chřenovic, příteli našemu milému« v téže věci.

»Službu svú vzkazujem, urozený vladyko, příteli náš milý! Jakož nám píšeš, kterak urozený a statečný pan Mikuláš Trčka z Lípy nějakého Holejšovského v své vazbě má, který jest s pomocníky svými člověka tvého nočně vybijel etc.: I věz, že my jemu panu Mikulášovi o tom psaní čníme, aby nám o tom psaním svým správu dal, jak se jest ta věc zbhla. A jak tomu z odpovídai a psaní jeho porozumíme, to tak opatríti chcem, pokudž nám v tom náležité bude. Dán na hradě pražském, na den

sv. Urbana, léta páně etc. XXX⁰. Jan z Wartemberka etc. Vojtěch z Pernstejna etc. Radslav Bořkovský etc. Wolfart Planknar etc.«

Třetí dopis v téže věci je z 3. června 1530 (f. 115a) a obrací se opět na Mikuláše Trčku.

»Službu svú vzkazujem, urozený a statečný příteli náš milý! Psaní, kteréž jste nám učinili, co se Alše Zruckého dotýče, jakž se jest mezi vámi psaním o nějakého Holešovského zběhlo, tomu sme porozuměli. I toto by se nám zdálo za slušné, abyste vy ještě jemu Zruckému o těm psaní, aby k vám přijel, učinili, den jemu k tomu jmenujice, a na toho Holajšovského právo útrpné, jestliže jest psanec zjevný, abyste jemu Zruckému pustili; neb jistě není slušné, aby takovým lidem neřádným jaký folk činěn býti jměl. I protož nepochybujeme, než že vy se v tom ve všem, jakž vám přísem, tak zachováte, a jestliže by co jiného v tom bylo, tehdy to nám psaním svým bez prodlévání oznámitε; a my té věci porozumějice, pokudž nám v tom náležitě bude, vám s obú stran, jak byste se zachovati měli, oznámitε. Dán na hradě pražském v pátek před slavným hodem Ducha sv., léta Páně M⁰V⁰XXX⁰. Jan z Wartemberka etc. Vojtěch z Pernstejna etc. Radslav Bořkovský etc. Wolfart Planknar etc. — Urozenému a statečnému rytíři panu Mikulášovi Trčkovi z Lípy a na Vlašimi, příteli našemu milému.«

V těchto dopisech neběží sice přímo o Holýšov, přece však dávají nám nahlédnouti do poměrů v tamním kraji v prvních letech vlády Ferdinanda I. Mikuláš Trčka, syn Mikuláše Trčky staršího, měl s bratrem svým Zdeňkem veliké bohatství. Patřila jim Vlašim s okolím, Kněžice, Heřmanův Městec, Lichnice (od roku 1533 díl Zdeňkův), Veliš, Smířice, Svojanov, klášterství svatopolské (díl Mikulášův), Opočen, Třebechovice, Vildštejn, Kumburk, Říčany, Oheb, klášterství vilémovské a Pelhřimov (dostal Jan, syn po bratu Vilémovi). Aleš Zrucký ze Chřenovic (u Ledče nad Sázavou) ujal Zruč okolo roku 1503 a zemřel v letech 1533—36. Byl-li Holejšovský, vězeň Trčkův, skutečně »psanec zjevný«, to jest zločinec, který byl zapsán do rejstrů u krajských hejtmanů jako škůdce zemský a rušitel veřejného pokoje a prohlášen po všech trzích v zemi, nevěděli sami nejvyšší hejtmani království. Přes to nepochybujeme o tom, že Aleš Zrucký, sám známý násilník a svévolník, prosadil svou a Holejšovského umučil, aniž vyhověno provinilcově žádosti, aby jako dědiník byl postaven před řádný soud. Psanec byl vyloučen z rodiny a vyobcován z rodu a žádný obyvatel nesměl ho přechovávat pod těžkými pokutami. Nebylo »slušné, aby takovým lidem neřádným jaký folk činěn býti jměl.«

Další zpráva o Holejšovských objevuje se zas až po dalších 3 letech v městské knize pacovské léta 1533 v ten čtvrtok po svatém Linhartu (6. XI.):

»Jan Jeník z Mezilesí, první dlužník, a Albrecht z Malé Černé, Petr Holejšovský a Jan, syn jeho, Martin Zdebroy (Zdebor?) ze Lhoty pod Stražíštem a Jakub, bratr jeho odtudž, Jan, kovář odtudž, rukojmí, oznamují, že Jeník z Mezilesí je dlužen Janovi, synu nebožtíka Duška, někdy souseda v Pacově, a Pavlovi Frajkovi a Kateřině, manželce jeho, 150 kop grošů českých dobrých stříbrných rázu pražského. Splátky po 14 kopách při sv. Řehoři ročně. (Jeník z Mezilesí zaplatil vše 1539.)«

O Janovi Holejšovském a o druhých synech Petrových dovídáme

se po dalších 11 letech ze zápisu ze dne 26. května 1544 v deskách zemských větších 250 g 7, v instrumentní knize »Czerweny Communitatis«, kde sami kladou:

»Mikuláš, Matěj a Jan, bratři vlastní a nedílní, dědinici z Holeyssowa, označili (přiznali se před úředníky pražskými), že dědictví jich v Holejšově, dvořu poplužního s popiúžím, s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníky, s lovy, s hony, s mlýništěm pustým při témž dvoře i se vši zvolí, v týchž mezech, v nichž to dědictví záleží, že jsú tří bratří toho všeho po otcí svém a po strýci jich od let padesátí v pokojném držení a užívání byli a jsú až do dnes, kteréž sobě a svým dědicům podle nového o deskách zemských nařízení zase do téhoto register vložiti a vepsati dali.«

Abychom porozuměli zcela a naprostoto tomuto zápisu, musíme si připomenouti, že dne 2. června 1541 veliký požár, který zničil větší část Malé strany, Hradčan i hradu pražského, obrátil v popel též valnou část zemských desk. V nejbližším sněmu, konaném koncem roku 1541 na pražském hradě, usnesli se stavové postarat se o napravení shořalých desk (Sněmy české I. 523). V důsledku tohoto usnesení byly založeny nové kvaterny deskové, aby staré zápisu, pokud by se kde jaké zachovaly, byly do nich znova vloženy. Poněvadž však mnozí z předešlých držitelů, od nichž práva k statkům byla nabыта a do shořalých desk kdysi zapsána, nebyli již na živu, takže živí majitelé mohli se vykázati pouze pokojným držením, založena byla pro ně zvláštní »registra communitatis, kde sobě sami kladou«, do nichž mohli sami sobě dáti znova zapsati právo k svému statku.

Seznáváme, že bratři Holejšovští žili v nedílu. Název »nedíl« (spolek, hromada) značil v Čechách vespolenost rodinného statku, vyskytující se též ve Švýcarech, v Německu, ve Francii, u jižních Slovanů (»zadruhy«) a u šlechty v Polsku. V takové vespolenosti žili neoddělení otcové s dětmi, s bratřími, strýci nebo i jinými osobami, jež do této společnosti vstoupily, a to tak dlouho, dokud se nerodzeli. U šlechtického rodového statku trvalo se dlouho v nedílu, poněvadž když někdo zemřel, nemaje neoddělených dětí, spadala pozůstalost jako odumří na krále.

Příslušnost k stavu šlechtickému byla původně dána dlouhověkým držením svobodného jméni nemovitého. Teprve v XVI. století nastalo povyšování do stavu šlechtického. V XIV. století vedle šlechtických držitelů svobodných statků dějí se již určité zmínky i o nešlechtických držitelích. Tak vzniká zvláštní třída selského lidu, nazývaná »svobodníky« nebo »dědiníky«, jež vystupuje zejména od válek husitských (V. Müller, Svobodníci; Arch. Čes. I. 261, IV. 421). V pramenech z dob před válkami husitskými názvy tyto se nevyskytují. Mluví se v nich však o »heredes«, »dědicích« (Reg. II. 719: »heredes v Třemošné«) a Müller (Svobodníci, 5—6) cituje Lipperta (Social-Geschichte, I. 286 sq.) a Brandla (Glossarium illustrans Bohemico-Moravicae historiae fontes, 418: Heres) se domnívá, že tento název se ve většině případů týká svobodníků a že jen málokde se jím rozumějí sedláči, nalézající se v dědičném poddanství. Teprve počátkem XV. století, kdy slovo »heres« — »dědic« nabývalo svého novodobého významu nástupce ve jméně zemřelého zůstavitele, po-

čal se pro nešlechtické držitele svobodných statků uplatňovati nový název »dědiníci« a »svobodníci«, a to až do konce XVI. století se starým pojmenováním »dědici« promíchaně (viz list císaře Rudolfa II. Vilémovi z Rožemberka z 14. ledna 1579 v deskách svobodnických III. Z 37). Jméno »dědiník« však po celé XV. a XVI. století převládá. Zřízení Zemská z roku 1500, 1530 a 1549 znají jenom »dědiníky«.

Původ pojmenování dědiníků vidím v pojmu »dědina«, značícím majetek po dědech zděděný, hlavně dědičný zemský nemovitý majetek rodinný. Termín »dědina svobodná« vyskytuje se ve »Výkladu na právo zemské české« Ondřeje z Dubé (§ 5: »na zemský soud náleží věci o dědinu svobodnou«; odd. 15. Póhon o dluhu s listem: »ved usedlí lidi zachovalé... A nemají vše vládyky býti, ale lidé usedlí a dobrě zachovalí, jižto by měli na dědinách svobodných. Ale o dědinu mají býti svědci vládyky usedlé«), v »Officium circa tabulas terrae« (»Jestliže by městěnín byl pohnán s dědin a chtěl se městským právem brániť, zemané sú nalezli, že pro dědiny jest súd jejich«), v »Řádu Práva Zemského« (odst. 63. Archiv Český, II. 76, kde se praví, že přisahající, který by komu škodu učinil na štěpích, včelách atd., musí přisahati na svou nevinu, a když by prošel, má za sebou míti 6 svědků, kteří mají na svobodných dědinách. Podobně odst. 54. a 73.), v Zřízení Zemském z roku 1500 (odst. 117.: »rukojmím může býti buď dobrý člověk aneb jiný člověk, kterýž má na svobodných dědinách«) a j.

Poněvadž Holýšov byl od roku 1454 výprosou a od roku 1455 statkem manským, projevil se vliv královské komory tím, že se stal později jen statkem svobodnickým, přímo podléhajícím králi, a nikoli statkem šlechtickým. Chvalovi nástupci v Holýšově nenáleželi již tedy k stavu vladickému, nýbrž k dědiníkům (svobodníkům), oné zvláštní třídě venkovského obyvatelstva osobně svobodného, jež příslušíc přímo pod krále a pod jeho úřady, byla nezávislou na jakékoliv jiné vrchnosti v ohledu osobním i majetkovém a trvala v svobodném a dědičném držení nemovitého majetku selského. D'Elvert (»Das Institut der Freisassen in Mähren und Schlesien« v »Zeitschrift für öst. Gelehrsamkeit« 1840, III. 437—444, 485—498) praví, že svobodníci jsou ponejvíce zbytky ze statků šlechtických, v dřívějších dobách rozpadlých na velmi malé dílce a že na Moravě povstala tato instituce z části ze zeměpanského propůjčení a z bývalých lén, z části oddělením dílců zemskodeskových statků, když tyto dílce, jako dvory nebo mlýny byly vyloučeny a členům rodiny vzájemnou úmluvou přenechány, jednak když takové reality byly odprodány. Stocklöw v článečku »Zur Geschichte der Freisassen« (Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen, XVII., 385, soudí, že statky svobodnické pocházely nejvíce z královského podarování.

Mám za to, že původ holýšovských svobodníků se s těmito úsudky dokonale shoduje. Holýšov byl původně statek šlechtický, který se později stal lénem a svobodnickým dvorem a dalším dělením mezi členy rodiny svobodnickou vsí.

Jde nyní o to, abychom vysvětlili, jak to přijde, že nástupci Chva-

lovi byli dědiníky, přes to, že seděli na zemanském statku a že jejich předchůdce Chval z Pohnání pocházel z rodiny vladické. V »Řádu práva zemského« z polovice XIV. století v odstavci 97 (při loupeži) se praví, že přisahá pohnaný sám a dva zachovalé z e m ě n ī y (duos alias idoneos viros), ježto mají na dědinách. Výraz »zeměnín« (terrigena) asi znamená obyvatele české země, příslušejícího před zemský soud, právě tak jako v odstavci 90. V *Majestas Carolina XXXIII., XXXVII.* (Archiv Český III.) jest výrazem »zeman«, »zeměnín« překládán latinský termín »regnicola«. Zeman tudíž neznamená tehdy ještě vladyku (viz Řád práva zemského, odst. 66.: »idem testes esse debem idonei et bonae famae, de thoro legitimo, et nobiles seu v l a d y k y, et suas proprias hereditates, non regales, et certas residentias habentes«, jakož i »Výklad« Ondřeje z Dubé, odd. 15, výše citovaný). Avšak v době Karlově je těžko stanoviti rozdíl mezi nebohatým a málo známým vladykou venkovským a zámožným nešlechtickým držitelem svobodného statku deskového. Teprve po bouřích husitských tvoří se mezi nimi určitější hranice, takže někteří zemané ocitají se mezi svobodníky, uchovávajíce si sice svou osobní i majetkovou svobodu, ale přece do jisté míry (stavovskou příslušností) se odlišujíce od oněch drobných venkovských šlechticů, kteří požívali stavovských výhod a práv, byť byli sebe chudší a nepatrnejší.

V Holýšově však nutno tento sestup odůvodnit jen tím, že vpravdě po roce 1455 nešlo již o statek zemanský, nýbrž o statek manský, zápisní. Kdežto potomci Chvalovi, zdědívší po něm hrad Protivín, zastavený mu králem, psali se Protivínskými z Pohnání a uchovali si svůj vladický stav, erb a přídomek, u jeho nástupců v Holýšově nevidíme nejmenší známky, že by se rovněž za členy rodu vladyk z Pohnání považovali. Všimli jsme si ovšem již dříve, že Anna, pravděpodobně manželka Chvalova, píše se »z Holejšova« a že Chval sám po získání Protivína označuje se »z Protivína«. Nemůžeme tudíž jen tak zhola tvrditi, že bratři Mikuláš, Matěj a Jan z Holejšova nebyli přímí potomci Chvalovi. Přes to jest však pravděpodobno, že tito tři bratři pocházeli od Chvalova bratra nebo švagra, jejž Chval pro statek v Holýšově přijal do nedílu (do spolku, do sstupku, congressus bonorum) jako společníka čili hromadníka s určitým peněžním vkladem, jednak proto, aby získal pro Holýšov potřebného hospodáře a potřebný provozovací kapitál, jednak i proto, aby případně Holýšov nespadl opět na panovníka jako odumrt. Smrtí Chvalovou (podle Sedláčka roku 1494) spadl Holýšov bez dalšího pořízení na Chvalova společníka a jeho potomky.

Tím si také vysvětlíme, proč bratři z Holýšova dne 26. května 1544 přiznávají, »že jsú toho všeho po otci svém a po strýci jich od let padesáti v pokojném držení a užívání byli a jsú až do dnes«. Padesátiletá doba pokojné držby bratří Holejšovských shoduje se přesně s dobou úmrtí Chvala z Pohnání, za nímž asi brzy odešel na věčnost i jejich otec.

Pozoru hodno jest, že roku 1544 zboží holýšovské podle uvedeného přiznání již neobsahuje tvrze, dvou dvorů kmetcích a polovice

podacího ke kostelu v Mezilesí. Zato obohaceno jest dědictví v Holejšově »mlýništěm pustým při témž dvoře (poplužním)«. Jde-li o pozdější mlýn »Vočadlo« nebo »Křivánkův«, či o mlýn jiný, nadobro opuštěný, nebylo lze zjistiti. Je viděti i z toho odklon nástupců Chvalových od prázdné slávy zemanské a jejich přichýlení se k usilovnému hospodaření na zděděném statku.

Přes to však i nadále jako zemané si vedli. Lovili ryby, honili zvěř a zajisté i do města dojízděli napít se a vydovádět s pány bratry. Ke cti Holejšovských však budiž řečeno, že nikdy nevybočili z mezi řádu a práva a v registrech komorního soudu nezanechali po sobě žádných stop.

Za čtyři léta poté, co bratři Holejšovští obnovili vklad svého práva vlastnického k poplužnímu dvoru v Holýšově, dne 30. května 1548, postoupil nejmladší z bratří Holejšovských Mikuláš, patrně na sklonku svého života, oběma svým mladším bratrům Matějovi a Janovi svůj díl v Holejšově za 40 kop grošů pražských.

Zápis, učiněný o tom do desk zemských v kvaternu trhovém 8 K 29, zní:

»V středu po Sm Urbanu. — **Mikuláš z Holejšova**, dědiník, p(řiznal se před úředníky pražskými), že dědictví a díl svůj v Holejšově, dvůr po-(plužní) s po-(plužním), s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníčky i se vší (zvolí) i s panstvím, to vše, což jest se jemu tu od níže psaných bratří na rozdíl dostalo, tak, (jak smlouva zpečetěná mezi stranami o to učiněná plnější svědčí a to vše v sobě říšeji obsahuje a zavírá), v týchž (mezech a právech, jakž toho sám v pokojném držení a užívání byl a jest až posavád), žád(ného) práva, panství, ani které zvláštnosti sobě ani dědictví a budoucím svým na tom na všem tudíž dále nepozůstavuje) p(ro)-dal **Matějovi a Janovi**, bratřím svým odtudž z Holejšova a j(ich) d(ědi)cum za čtyřicet kop gr(ošů) pražských českých, (úplně a docela) zaplacených. (A jim jest téhož dědictví ihned dědicky) postoupil. Spravití má (on prodávající před každým člověkem, zvláště před věny a sirotky, jakž země za právo má) právem zemským, čímž má neb mít bude, třetinou vejš. K kterémužto ve dsky kladení, jakožto dědiníkum, Volf z Vršovic na Doubravské Hoře, nejvyšší písar království Českého, ráčil dátí k tomu své povolení.«

Z tohoto zápisu je zřejmo, že po 26. květnu 1544 oddělil se nejstarší Mikuláš od bratrské vespolnosti a hospodařil na oddělené nemovitosti samostatně. Ačkoliv král Vladislav II., Jagellovec, na sněmu, konaném v Praze v suchých dnech letničných (17. května a následujícího) 1497, odřekl se práva odumrtního k odumřelým statkům na věčné časy, netýkalo se toto zřeknutí statků manských. Kdyby byl tudíž Mikuláš, jenž — jak se zdá — neměl dětí neoddělených, zemřel, aniž dříve zcizil svůj díl svým bratřím, nebyli jeho bratři k dědictví oprávněni a pozůstalostní jméně po něm by nebylo připadlo jím, ani jiným případným příbuzným přátelům, nýbrž králi, jakožto královská odumrť. Proto Mikuláš před svou smrtí uzavřel se svými bratry trhovou smlouvou, kterou na ně převedl své právo vlastnické k oddělenému statku.

Ještě za napravování zemských desk, roku 1550, byl sestaven seznam svobodníků a jejich držebnosti v celých Čechách. Obsahoval

jména svobodníků, případně jiných držitelů svobodných statků, jakožto poplatních subjektů, zároveň s udáním, kde má svůj majetek, z čeho sestává a jak vysoko si jej cení. Seznam býval ve zvláštních rejstřících nejprve v rukou krajských a zemských berníků a od roku 1550 doplňován změnami v osobách a záznamem dlužných berní. Počátkem XVII. století byl přepsán do nově založených svobodnických knih, chovaných při české komoře. Jest nadepsán: »Seznam dědinníkův, nápravníkův a svobodníkův v každém kraji obzvláště v tomto království Českém podle ukázání spravedlnosti a vlastního přiznání jednoho každého.« Müller jej připojuje ke své knize.

U mnohých držitelů jest uvedeno, jak oni nebo jejich předchůdci dosáhli, že jejich vlastnictví bylo zapsáno jako svobodství. Ponejvíce je to zápis v registrách, »kde sobě sami kladou«, při obnovení shorelých desk zemských. Při sdělávání seznamu vykazovali se potvrzenkami o vkladu a výpisky z desk.

V tomto soupisu v první knize svobodnické B 11 pod záhlavím »Kraj Čáslavský« jest zapsáno:

»Matěj a Jan, bratři vlastní, oznámili, že drží dvůr po předcích svých, sám o sobě ležící, jmenem Holejšov, $\frac{1}{4}$ míle od Lukavce, který sobě po kládají na 200 kop gr. čes. Na to ukázali rejstřík od desk, rukou Kašpara Zelendra psaný, znějící v tato slova: »V kvaternu trhovém ve středu po svatém Urbanu: Mikuláš z Holejšova Matějovi a Janovi.« Matěj a Jan bratři Holejšovští v Holejšově šacovali svůj statek na 200 kop gr. a vedle toho od leta 1552 až do leta 1558, potomně 1559 za 230 kop gr. a naposledy od leta 1560 až do vyjiti leta 1569 přiznávali se takto vedeša cunku 150 kop gr. a berně vypravovali. Dále z téhož svobodství zůstali J. M. C. berně nízepsaných let:

1580	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1581	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1582	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1583	.	.	.	jeden díl	.	.	.	1	k.	36	gr.	3	d.
1584	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1585	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1586	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1587	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1588	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1589	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1590	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1591	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1592	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1593	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1594	.	.	.	jeden díl	.	.	.	1	k.	36	gr.	3	d.
1595	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1596	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1597	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1598	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1599	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1600	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1601	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1602	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1603	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1604	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1605	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1606	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.
1607	.	.	.	obou dílů	.	.	.	3	k.	12	gr.	6	d.

1608	obou dílů	3 k. 12 gr. 6 d.
1609	obou dílů	3 k. 12 gr. 6 d.
1610	obou dílů	3 k. 12 gr. 6 d.
1611	obou dílů	3 k. 12 gr. 6 d.
1612	obou dílů	3 k. 12 gr. 6 d.
1613	obou dílů	3 k. 12 gr. 6 d.
1614	obou dílů	3 k. 12 gr. 6 d.

Suma na revid. svobodnictví zadržané

J. M. C. berně 110 k. 15 gr. 3 d.

Jest pravej svobodník a dělá se zemřanem.«

Jde tu vlastně o přiznání k dávce z majetku, která se po prvé vyskytuje v době jagelonské a stává se v době habsburské základem českého bernictví.

Vyměřovala se kvotou ze jméni, zjištěného přiznáním strany. Usnesení sněmovní roku 1543 (Sněmy České I. 558) nařídilo »manum, dědinnikum, nápravníkum, dvořákum a svobodníkum« statky šacovati a přiznávací listy odevzdati, každý »příjma to k svému svědomí, že jest statek svůj všechnen, zač ho má, spravedlivě šacoval«. Právě tak léta 1544—1549 (Sn. Čes. 584, 598, II. 21, 239), 1553—1554 a 1557 (SČ. II. 651, 667, 801). Nařízení, opatřiti přiznávací listy pečetěmi, které se v těchto sněmovních usneseních vyskytuje a v němž se připomíná, že kdo pečeti nemá, musí některého pána nebo rytíře připrositi, aby k jeho přiznávacímu listu pečeť svoji propůjčil, jest bliže určeno v snešení sněmovním z 18. dubna 1547 (SČ. III. 239). — Sněm roku 1567 uvaloval na dvořáky a svobodníky, »poněvadž mnozí dobré dvory a živnosti mají po 2 kopách gr. čes. berně, a měli by který jaké poddané, ti se měli zachovati jako poddaní stavovství. — Šacunkové a přiznávací listy, uložené u nejvyšších berníků, byly snešením sněmovním z roku 1571 (SČ. III. 591) odeslány hejtmanům jednotlivých krajů, kteří pomocí královských rychtářů měst krajských (rozumí se královských) měli do měst těch obeslati svobodníky a přiznání jejich (patrně podle jejich výpovědi a vlastního vyšetření) doplniti, přehlednoti a uvážiti. Podle doplněných šacunků, které se měly vrátiti nejvyšším berníkům, měli pak svobodníci následujícího roku platiti z každé kopy gr. č. po 9 denárech českých na dvě polovice, jednu o sv. Bartoloměji, druhou o vánocích roku 1572. Zdá se, že se tu mluví o starých přiznávacích rejstřících, poněvadž se pozdější usnesení na ně odvolávají jako na podklad berní povinosti několikrát. — Přes opravy a doplníky přiznávacích register a následkem různých jiných přičin se povolené berně scházely velice nepořádně a skrovne, takže Maximilián II. roku 1572 radil se (SČ. III. 692) s českou komorou, jak by se tomu mohlo pomoci, a nalehal na ni, aby dala vyšetřiti, zda je skutečně tak málo svobodníků v Čechách, jako jich odvádí berni; podle toho lze souditi, že svobodníci častými berněmi jsouce vyssáti, nemohli platiti, nebo zkrátka nějak hleděli placení ujiti. Nato komora listem z 6. ledna 1573 císaři (SČ. III. 692) odpovídá, že jest toho přičinou časté odkupování svobodnických statků šlechtou a že předmětem předloh příštího sněmu českého bude zjednatní nápravu; dobré zdání o těchto předlohách koncem roku 1573 císaři podané dvorskou komorou a tajnými rady (SČ. IV. 17) uvažuje o opatřeních k vyzkoumání počtu svobodníků a jejich majetku, aby mohli býtí berní povinosti podrobeni, doporučujíc připojiti o nich do předloh článek, ačkoliv by se snad věc ta mohla zařídit i mimo sněm. Leč odstavec v tomto smyslu přijatý do nástinu předloh na sněm roku 1575 chystaných byl později z nich vypuštěn (SČ. IV. 164), a opravdová náprava ve věci sotva se stala. — V těchto letech se berně na majetek svobodníků ukládaná vyskytuje pravidelně až do konce XVI. věku buď 9 denary na kopu (roku 1572, 1574, 1576), nebo polovicí, k čemuž od roku 1574 přistupovala přirážka jedné čtvrtiny na stavbu Pražského hradu (Gindely: Gesch. der böhm. Finanzen). Sněm roku 1586 povolil na turec-

kou pomoc mezi rozličnými jinými způsoby daní též všeobecnou berní svobodnickou po 4 a půl penizi z kopy, která se platí každoročně až do roku 1596 (SČ. VII. 282, 507, VIII. 364). Táž berné svobodnická vypsalá se znovu roku 1599. Svobodníků se dotýkaly i různé daně jiné, na příklad »sbírka z všeljakého obili«, »sbírka z mléčného«, daň domovní, daň z vína, ze sladkého pití a z páleného, »sbírka z komínů«, berně z mlýnů a jiné zvláště daně z důvodu zvýšeného nebezpečí tureckého českými sněmy v těch dobách povolované. Ve finančích této doby celkem velikého pořádku nebylo. Nebylo ho před Ferdinandem I. a nebylo ho ani po jeho reformách úřadů finančních. Následkem toho panovníci čeští ocitali se v dluzích, které stále stoupaly. Spojení českého státu se zeměmi alpskými a s Uhrami bylo ve finančním směru zvláště neblahé, neboť již v této době tříha válek tureckých spočívala na českém státě. Od roku 1541 přispíval český stát na společné věci dvěma třetinami, alpské země jednou třetinou. Z ohromných berní králi placených, které ochuzovaly zemi, jen nepatrná část, sotva 5%, byla upotřebena ku prospěchu českého státu. Vše ostatní plynulo ven ze země. (Kapras, Přehled právních dějin zemí české koruny, 1933, 152—3). — Berně od svobodníků byly vybírány v této době podle starých register přiznávacích roku 1550 zřízených a dodatečně doplněvaných fasemi. Poslední výkazy nedoplatků týkají se roku 1614. Česká komora zamýšlela asi tyto nedoplatky vymáhati, neboť je dala svědomitě převést z rejstříků do svobodnických knih, po roce 1614 nově založených. Třicetiletá válka však tento úmysl nadobro zhatila. Teprve roku 1784 jakýsi Beno Frontini upozornil úřady na tyto nedoplatky, domnívaje se mylně, že je to nezaplatený plat úroční, jímž královští sedláči bývali povinni, a navrhoval je vymáhati. Jeho udání bylo však dvorním dekretem z roku 1787 odmítnuto. — Až do války třicetileté se pak již nic na berní povinnosti svobodníků nemění (Müller, Svobodníci, Povinnost berňová, str. 82—91).

Základem měny české byl v těch dobách český groš, počítaný v Čechách a na Moravě na kopy po 60 groších. Vedle toho užívalo se hojně v celém českém státě cizí mince mísenské. V druhé polovici XVI. věku začala k nám vnikati německá měna na zlaté říšské o 60 krejcarech. Celková relace byla $\frac{1}{2}$ kopy české = 1 kopě mísenské = 1 tolaru = 1 zlatému 10 krejcarům říšskoněmeckým.

V přiznání bratří Holejšovských zajímá nás několik věcí.

Především jest nápadný majetkový přírůstek roku 1559 (v době, kdy — jak záhy uslyšíme — nejmladší z bratří, Jan, byl povýšen do stavu vladického) o 30 kop gr. českých a majetkový úbytek, buď odstupem nebo odprodejem třetiny holýšovského dvora, roku následujícího o 80 kop grošů českých.

Z odhadní hodnoty svého majetku 150 kop grošů českých měli bratři od roku 1580 do roku 1614 platiti ročně ve dvou lhůtách, dne 24. srpna a dne 24. prosince, po 3 kopách 12 groších a 6 denárcích českých, s výjimkou let 1583 a 1594, kdy jim byla předepsána toliko berně poloviční. Měli tudíž odváděti z každé kopy grošů českých svého jméni po 9 denárech čes. Celkem byli dlužni za uvedených 35 roků 109 kop 17 grošů 1 denár. V svobodnické knize I. B 11 je součtová chyba o 58 grošů 2 denáry čes.

Bratři jsou uváděni pouze svými jmény křestními. Zikmund Winter (Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku. IV. O jménech měšťanských) píše: »Jako v staré době, takž rovně ani v století XV. a XVI. nebývalo při všech měšťanech jmen rodu-vých stálých dědičných. Osoby jmenovaly se jmény křestanskými čili »křtěnými«, tof byla jména přední a při mnohých osobách jediná.

Vždy záleželo nejvíce na jméně křestním, jakož víme ze soudů tehdejších, nikdy nenalezne se příjmení bez jména křestního, alebrž opak že se vyskytuje často.« Fr. J. Zoubek pak praví: »V XVI. století stálých jmen rodových mezi měšťany a vesničany ještě všude nebylo: osoby bývaly jmény křestními jmenovány, dostávajíce od sousedů pro rozeznání od jiných příjmení podle povahy, zaměstnání, nebo podle místa, z něhož kdo pocházel.«

Kašpar Zelendář, o němž se v zápisu praví, že psal bratřím Holejšovským roku 1548 rejstřík od desk, pocházel z rodiny rytířské Zelendářů z Prošovic, jejíž erb byl štíť červeného pole a v něm z oblaku ruka celá od ramena odčná, v hrsti tři bílá pštrosí péra držíc a nad helmou táz ruka. Předkové žili v Mostě, nazývajíce se Selender nebo Selander a odtud přesídlí do jiných měst. Václav z Prošovic přijal k erbu Kašpara Zelendářa a Jana Jišu a Martina Divišovského, což majestátem z 18. dubna 1537 potvrzeno. Kašpar byl v letech 1545–1549 mistropisárem království Českého. Dědil po nebožtíku Janovi Hromadovi z Boršic polovici Klecan a Zdíby (okolo roku 1550), též držel jiné vesnice zápisné. Roku 1562 prodal svůj díl Klecan a držel pak Přemyšlení (též Přemyšlen, Přemyšleny, Přemyšlen, osada u Kobylis). Žil ještě roku 1582 a zemřel nedlouho potom. Jak se zdá, neměl potomkův mužského pohlaví a proto přijal k erbu své nevlastní bratry Konstantina, královského rychtáře v Kadani, a Kryštofa, souseda mosteckého, což majestátem z 1. května 1570 potvrzeno.

Poznámka, kterou přičinil písar k zápisu v deskách svobodnických I. B 11: »Jest pravý svobodník a dělá se zemanem«, není v těchto deskách ojedinělá. Vyskytuje se ještě i u jiných držitelů, jako u Jiříka a Václava Holejšovských ze Slavětína a v Holejšově, o nichž ještě bude řeč, u Jana Jeníka z Bratřic v Mezilesí (kraj Čáslavský), u Vaňka a Jana z Bratřic v Bukové (kraj Čáslavský), u Jiříka a Pavla Černíků ze Solšic (kraj Čáslavský: »praví se býti osobami stavu rytířského, jsou svobodníci tkalcí. O to se s nimi hádati nebudu, než to pravím, že drží svobodství«), u Václava Mazaného z Dolních Hrachovic (kraj Bechyňský), u Jiříka Mazaného ze Slavětína (kraj Bechyňský), Petra Červa z Božetína (kraj Vltavský), u Matouše Horovčovského z Třebotova (kraj Podbrdský: »dělá se stavu rytířského, za tou příčinou berni neodvozuje, ježto jeho otec byl dědinníkem, jakož zápis svědčí«).

Přešel-li svobodnický statek v jiné ruce, af šlechty, měšťanstva, nebo člověka poddaného, nepozbýval svého rázu a unikal zvláštním povinnostem, berním a naturálním službám zemským, které na něm bezprostředně ležely. Čeští králové, svolujíce v XVI. a XVII. století k prodeji svobodnických statků, vyžadovali si revers nového nabyvatele, pokud nebyl svobodníkem, že nadále chce svobodnický ráz statku uznávat a povinnosti z něho jako za stara plnit (Müller, Svobodníci, 10). Z poznámek, uvedených v předešlém odstavci, je pak zřejmo, že o zařadění nemovitosti mezi svobodnické statky nerohodovala osoba jejího držitele, nýbrž statek sám. V seznamu svobodnického majetku v Čechách z roku 1603 jsou mezi svobodníky uváděni i nesvobodničtí držitelé svobodství, jako královské město Sušice a v deseti případech příslušníci stavu rytířského. Jak vidno, reklamovali i Holejšovští pro sebe, ovšem patrně až po no-

bilitaci z roku 1559, výhodu příslušnosti k stavům; tato jim však přiznána nebyla.

Jak již jsme se zmínili, nejmladšímu z bratří Holejšovských Janovi byl totiž majestátem císaře Ferdinanda I., daným v Augsburku ve středu po třech králech (11. ledna) léta 1559, propůjčen erb a predikát z e Sla větina.

Majestát, uložený v archivu ministerstva vnitra v Praze (S. M. šlechta, odd. S. svazek 209, číslo řadové M-50), zní takto:

»My, Ferdinand, z Boží Milosti volený Římský císař, po všecky časy rozmnožitel říše a Uherský, Český, Dalmatský etc. Král, Infant v Hyspanii, arcikníže Rakouské, Markrabě Moravský, Lucemburské, Slezské kníže a Lužický Markrabě etc.

K věčné paměti. Známo činíme tímto listem všem: jakož císařská vývýhodnost ozdobuje a vychvaluje poddaných svých etnoscén skutky, ty, kteréž toho věrné a pravé zasluhují vzítí, aby jiní také příkladem tím jsouče zbuzeni, takových skutků a chvalitebných cnotí, tím dychtivěji zasluhovati se snažili. I souc My mnohých hodnověrých svědectvím zpraveni, kterak Václav, Jiřík a Martin, bratří vlastní Mazaný a Jan Holejšovský v království našem Českém věrní naši milí až posavad v stavu svém pocitivě se obcházeli a zachovávali a na potom aby tím lípe a pocitivěji stav svůj vésti a živnosti své hleděti mohli, s dobrým rozmyslem našim, jistým vědomím a radou věrných našich milých, mocí královskou v Čechách, týmž Václavovi, Jiříkovi a Martinovi, bratřím vlastním Mazaným a Janovi Holejšovskýmu a dědicům jejich, od nich rádně a manželsky pošým, ty, kteréž nyní má aneb ještě míti budou, obojího pohlaví, po věčné časy z štědrosti naší císařské půjčujeme a dáváme erb, neboližto znamení vlaductví. Totiž štit modré neb lazurové barvy, v němž kos pták černé barvy, nohy a pazoury tož také i nos žluté neb zlaté barvy majice, k pravé straně štitu obrácený vzhůru stojíc, se vidí. Nad štitem kolčí helm, na kterémž točenice s rozletitými fefliky a přikryvadla neboliž fafrnochý, modré neb lazurové a černé barvy, z obou stran téhož štitu potažené, dolu visí, nad tím nade vším péro pštrosové bílé neb stříbrné barvy, jakož to všechno vlyssem umění mistrovství malířského světleji v prostředku štitu tohoto barvami jest vmalováno a vysvětleno. Kteréhožto erbu a znamení vlaductví jmenovaní Václav, Jiřík a Martin bratří vlastní Mazaný a Jan Holejšovský nyní i na budoucí věčné časy při všech rytířských činech, buď přísných neb kratochvílných, užívatí mají a moci budou. Totiž v bitvách, honbách, kolbách, na korouhvích, praporcech, pečeťech, sekretách a hrobkových kamenech i na všech jiných náležitých a pocitivých místech. Tak jakož toho jiné vladky v království našem Českém i jiných zemí našich užívají, buď z práva neb z obyčeje. Chtice tomu, aby se týž Václav, Jiřík a Martin Mazaný a Jan Holejšovský i s dědici svými, od nich rádně a manželsky pošlymi, ty, kteréž nyní mají aneb ještě míti budou, obojího pohlaví, z Slavětina psali a psáti mohli.

Protož příkazujem všem poddaným našim, kteréhožbykoli stavu, řádu neb povahy byli a všech stavův království českého i jiných zemí našich, nynějším i budoucím věrným našim milým, aby tak často jmenované Václav, Jiřík a Martin bratří vlastní Mazaný a Jan Holejšovský z Slavětina i jich dědici a těch dědicův dědici za to, zač se v tomto majestátu našem piše, jměli, drželi a neporušitedlně nyní i v budoucích věčných časech zachovali, žádných jim v tom překážek nečeřnice ani komu činiti dopouštějíce, pod uvarováním hněvu a nemilosti naší císařské i skutečného trestání našeho a budoucího našich králův českých. Však proto chceme, aby toto naše obdarování jednomu každému bez újmy a škody na jeho spavedlnosti bylo a na žádného více aby se též obdarování vlaductví nevztahovalo, ani jeho nyní neb napotom dožiti mohl, krom oni Václav, Jiřík a Martin, bratří vlastní Mazaný a Jan Holejšovský z Slavětina a dědicové jich, rádně a manželsky od nich nyní neb napotom, jak vejš psáno, zplozeni.

Tomu na vědomí pečet' naši císařskou k tomuto listu jsme přivěsiti rozkázati ráčili.

Dáno v městě našem římském na Aušpurce ve středu po svatých Tří králech. Léta božího tisíčího pětistého padesátého devátého a království našich římského devětmecitmého a jiných třicátého třetího.

Ferdinandus. Joachimus de Noua Domo, Regni Cancellarius.
S. Helt, Vice Cancellarius.

Majestát (majestátní list) jest listina, jakou vydávali panovníci zemím a stavům, udělujíce jim rozličná práva a svobody a zaručujíce jim jejich privilegia. Povýšením do stavu vladického bývaly od dob Karla IV. na důkaz oprávněního užívání erbu vydávány tak zvané erbovní listy, nahrazující někdejší veřejné oznamování povýšení do stavu vladického, jež se dálo odevzdáním štitu se znakem. K podání důkazu o původu vladickém bylo třeba vésti sedm svědků, což erbovní list (diplom) činil zbytečným. (Král z Dobré Vody, Heraldika.) Udělení erbu králem nestačilo ještě k nabytí nižšího šlechtictví; erbovník musil žádati kuri rytířskou, aby jej přijala do stavu rytířského nebo vladického, a tato rozhodovala o přijetí podle své volné úvahy. Byl-li přijat, což záviselo na splnění určitých podmínek, byl zapsán se vším všudy v desky zemské (Rybíčka, ČCM 1862, 1886).

Rozdíl mezi vladky, nižšími šlechtici, a pány, šlechtici vyššími, spočíval hlavně v starožitnosti rodu a ve velikosti majetku. Obě třídy dlouho nebyly vůči sobě uzavřeny, takže zchudlý pán stával se prostě rytířem, vladky, nabýv úřadu a velkého statku, stal se pámem. Teprve v bojích panské jednoty za Václava IV. se stav panský uzavřel proti vladkům a strhl většinu šlechtických práv, zvláště politických, na sebe. Vyšší šlechtici, obklopeni družinou, služebnými šlechtici nebo ministeriály, táhli do pole pod vlastní korouhví, proto sluli později páni korouhevni; vladkové účastnili se polního tažení pod korouhví kraje, asi jako krajská jízda, kdežto svobodníci a ostatní bojovníci tvorili pěšotu. Stejně jako stav panský se bránil proti novým členům ze stavu vladického, vymohli si vladkové na králi Vladislavovi roku 1497 povolení, že kdo obdrží erb, nemá práva kupouti si deskový statek, nýbrž teprve »dědicům jeho k létem příslým že má v desky býti kladen« a roku 1500 vložili si do zřízení zemského předpis, že král dává erby komu ráčí, avšak teprve vnuk obdařeného stává se »urozeným vladkou«, kdežto obdařený i děti jeho tolíko »svlostutnými panoši« zůstávají. Timto způsobem stával se členem stavu vladického teprve ten, kdo se narodil urozený, měl statek deskový a konečně kdo podle zřízení zemského z roku 1564 byl do stavu vladického na sném přijat. Ustanovení ta byla v řádu stavu rytířského z roku 1609 poněkud přiostřena tím, že kdo obdržel erb, mohl teprve ve třetím koleně úřad stavu vladickému příslušející obdržeti, a že žádný vladky neměl práva jiného k erbu a rodu připojovat bez svolení krále a stavu vladického. Stav vladický nazýval se v ten čas také rytířským stavem, poněvadž starožitní vladkové za rytíře jsou považováni. Páni i vladkové měli v této době určitá stavovská práva; oni byli členy zemské rady; nejvyšší úřady a soudy zemské, jakož i úřady krajské tolíko jimi jsou obsazovány; na sněmích zemských tvorili dva vyšší stavy a mohli »práv svých přičiniti i ujítí«; oni drželi deskové statky, na nichž vykonávali vrchnostenská práva a z nich nebyli povinni platiti berně, oni konečně i na poli soukromého práva proti ostatním stavům po cizím způsobu začali se uzavírat. (Srovnej spisy Gindelyho a Slezky o vývoji české šlechty. Ottův slovník naučný VI. 518.)

Jest jasno, že Jan Holejšovský po udělení erbovního listu mohl sice užívat přídomku »ze Slavětína« a honositi se erbem, nesměl se však jako pouhý erbovník vydávati za člena stavu rytířského a vladického. Přes to, že roku 1559 k přijetí do stavu vladického nebylo ještě zapotřebí souhlasu stavovského, výše uvedenými omezeními a zejména ustanovením »Práv a zřízení zemského« z roku

1549, A 23, nepožíval Jan Holejšovský ze Slavětina titulu »urozeného vladkyň«, nýbrž pouze titulu »slovutného panoše«, stejně jako jeho potomci až do třetího kolena. Teprve ti, kdož byli v třetím kolenu od obdarování a erbu jim daného, stávali se rovni starodávným vladykám a požívali stavovských výhod a přednosti. Zatím však, než rod Jana Holejšovského ze Slavětina se vyvinul v třetí pokolení, přikvačila na naši vlast pohroma bělohorská a v potomních převrazech vzala za své i stavovská práva Holejšovských.

Odlíšným způsobem vyvíjel se rod erbovních strýců Jana Holejšovského ze Slavětina, bratří Václava, Jiříka a Martina Mazaných ze Slavětina.

Mazani pocházeli z Hrachovic, odkudž přišli jako dědinci kolem roku 1536 do Slavětina. Desky zemské z 15. února 1543 obsahují tento zápis: »Vondřej Mezenský z Mezného p., že dědictví své v Slavětině dvory kmetci s pl., na kterýchž sedí Havel Podubní, Havel Hrnečkuov, Matěj, Vondra Černý, Jan Kupcuov, Matúš a Kubec, s dědinami, lukami, lesy, potokem, rybníčkem, kurmi i se vši zvolí a panstvím, to (l. c. 291) vše, což jest tu měl, v týchž mezech a hranicích, žádného práva ani panství sobě nevymíňujíc, zase ve dsky vložil a prodal Jiříkovi Mazanému, dědinniku ze Slavětina, a jeho dědicům za II C kop gr. pr. č. zaplacených a jemu toho nadepsaného dědictví tak, jakž jest prve před shořením v dskách trhem kladené měl, dědicky postúpil. Zpraviti má právem zemským třetinu výš. A má zpraviti tolíko, což by sám zavadil a dále nic.« Soupis svobodníku z roku 1550 a dalších uvádí Václava Mazaného jako držitele dvora ve vsi Hrachovicích Dolejších, půl míle od Vožice, dvou lidí ve vsi Blanici, čtvrt míle od Vožice, a svobodství v Pohnání (viz též Kvaterny kde sobě sami kladou, 44), Mikuláše Mazaného jako držitele dvora v Hrachovicích Dolejších, Martina Mazaného, držitele dvora v Hrachovicích, a Jiříka Mazaného ze Slavětina, jako držitele dvora ve vsi Slavětině, půl míle od Načeradce, jež podle kvaternů trhových 43 kupil od Vondřeje Mezenského z Mezného, a druhého dvora svobodného ve vsi Slavětině, koupeného od Jana a Martina bratří Ješků, kteří jej podle kvaternů trhových 44 nabýli rovněž od Ondřeje Mezenského z Mezného (D. S. I K 17). Dne 16. října 1584 byl císařem Rudolfem II. svobodník Václav Mazaney v Dolních Hrachovicích darován k poddanství Michalu Španovskému z Lisova. Titulář z roku 1589, vydaný Šebestiánem Fauknerem z Finkenštejna, uvádí Bohuslava na Zmyslově, Václava na Dolních Hrachovicích a Václava ml. na Slavětině, jakož i Jindřicha. Roku 1603 žili Říha ve Velkém Oujezdci, Jeronym ze Slavětina v Dolních Hrachovicích, Václav st. z Slavětina a v Dolních Hrachovicích. Roku 1615 jest v soupisu poplatnictva mezi příslušníky stavu rytířského uveden Vilém Mazanej z Slavětina a na Dolních Hrachovicích (bratr Anny Jenšíkové z Radvanova a otec Alžběty Jeníkové z Bratřic?) a Václav Mazanej z Slavětina a na Slavětině, mající 6 lidí poddaných a povinný 18 kopami za sbírky a 4 kopami za berně. Mezi svobodníky jsou zapsáni Jeronym a Jan Mazanej v Hrachovicích. Stavovského povstání roku 1618 se zúčastnili Oldřich Mazaný z Slavětina, Vilém a Václav. Od studenta byl v Praze zabit Jiřík Mazaný ze Slavětina. Roku 1619—1624 jsou v soupisech uváděni Oldřich a Mikuláš (19? 31?), z nichž Oldřich žil ještě roku 1630. Roku 1625 koupil statek ve vsi Sokolči na Poděbradsku po nebožtíku Janu Muchovi podle prošacování osob přísežných nedoplatcený a všecek do gruntu pohořalý za 50 kop v. p. Jan Mazaný z Slavětina a z Sokolčího. Jan Mazaný měl za manželku Annu, dceru sedláka Ondřeje Hladíka, který od r. 1608 držel ve vsi Sokolči grunt, zv. »Pomrlovský«, oceněný na $63\frac{1}{2}$ kopy. Po smrti tchánově dědil tento grunt Jan Mazaný. R. 1640 vyprodal Jan Mazaný své reality v Sokolči, poněvadž přijal službu purkrabskou v Strakonicích, kterou držel až do r. 1648. Ještě po jeho odchodu vyskytuji se na Poděbradsku potomci. 24. ledna 1650 se připomíná Oldřich Mazaný z Slavětina a v Čečkově. R. 1652 prodal Jiří Mazaný

svůj dvůr v Slavětině paní Marii Regině svobodné paní z Rohrperka. Slib dědičné poddanosti jako rytíři učinili roku 1673 Jan Kryštof, roku 1681 Jiří (sedící ve Slapsku) a roku 1690 Václav Ferdinand (v Praze a v Hřiškově), zemřelý roku 1712 ve Smečně. Podle novoveských matrik (Sedláček, ČCM. VIII.) zemřel 5. ledna 1758 ve Slapsku František Josef, narozený roku 1684. R. 1719 zemřel Antonín, lejtnant, roku 1727 Jiří, roku 1735 Rozina, vdova, mající stáří 100 let. Jako rytíři připomínají se roku 1786 bratři Bedřich, Jindřich a Karel, o jichž potomstvu se paměti nedostává. (Lit.: Saal-Bücher im Adelsarchive in Wien nach A. v. Doerr's Angaben, CCLXXXVI, 166; A. Schimon, Verzeichnis des Adels von Böhmen, Mähren u. Schlesien, 1859; Vlasák, Památky archeologické a místopisné, II, 114; Der böhmische Adel von Gr. Meraviglia-Crivelli, 1886, str. 17, tab. II.; Fr. Tichý, Paměti Miličína, Praha 1899, II. (příl.); Paprocký, Diadochos, 1602; Král, Heraldika, 100, 340; Aug. Sedláček, Ottův slovník naučný, XVI. 1035).

Kromě Mazaných ze Slavětina byli také **Mazani z Ježova a z Rašovic**, z nichž Jan byl povýšen do stavu šlechtického roku 1601 (viz Schimon, Adel, 1859).

Jako v Ježově se protínaly různé linie rodů Jenšíků, Mazaných, Mladků a Rašovců a v Radvanově Bělouchů, Jenšíků, Pravětických, Kocourovských, Ústojovců a Zmyslovských, kteří byli bezprostředními sousedy i příbuznými, tak zajisté bylo nejen sousedské, ale i příbuzenské pouto mezi Mazanými a Holejšovskými již v době před nobilitací. Nepokládám ovšem za správné, co uvádí Zoubek v Památkách archeologických, VII., str. 23, jako příklad nestálosti imen, že Jiří a Martin Mazaní a Jan Holejšovský, jimž třem (!) udělil Ferdinand I. roku 1568 (!) predikát »ze Slavětina«, byli bratři. V majesátu Ferdinandově z 11. ledna 1559 se několikrát opakuje: »Václav, Jiřík a Martin bratří vlastní Mazaný à Jan Holejšovský«, což bratrství Mazaných s Holejšovským zrovna nenasvědčuje.

Ves **Slavětin**, po niž dostali bratři Mazaní a Jan Holejšovský svůj přidomek, patří nyní k politickému okresu pelhřimovskému, k soudnímu okresu pacovskému, poštou a farou k městečku Načeradci. R. 1930 měla 222 obyv., čes. nár., vyzn. řím. kat. Od Lukavce jest vzdálena asi 4 km. Je tu dvůr, mlýn »Smrčina« a bývaly zde skelné hutě, zřízené Josefem rytířem z Eisensteina na rozděleném dvoře poplužním. Ves dostala jméno asi po některém členu vzácné a slavné rodiny staročeského stavu panského Slavatů (z Chlumu a z Košumberka), která asi v první polovici 13. století se přestěhovala z Litoměřicka do kraje Čáslavského, kde držela dědičně nejvyšší úřad krajský a hojně statky. Po Mazaných Slavětin často měnil své držitele. Roku 1684 byl tu Blažej Euseb Salazar de Monte Albano; r. 1712 Ludmila Chlumčanská z Újezda prodala Slavětin Václavu Matyášovskému z Matyášovic. R. 1727 koupil Lukavec a Slavětin Josef Antonín Stockhammer. Poslední vrchností, která na zámku slavětínském bydlila, byl Štěpán Briffaut (čti Brifó), jenž dne 20. března 1756 povýšen byl do stavu šlechtického s predikátem »ze Slavětina«. Štěpán Briffaut ze Slavětina koupil r. 1781 také Lukavec a odstěhoval se tam. Poté bylo panské sídlo v Slavětině zbořeno, takže po něm nezbylo ani stopy. Stávalo při čísle 14, kdež se příšlo při odklizení kamene na cihlovou podlahu. Na místě čísla 26 stával prý pivovar; byly tam nalezeny trouby mosazné a dřevěné. Druhý dvůr v Slavětině byl asi v polovici XVIII. století rozdělen a na jeho pozemcích byly zřízeny skelné hutě, které však později připadly vrchnosti lukavecké.

Pták kos, jejž obdrželi Holejšovští ze Slavětina do rodového erbu, počítá se v heraldice mezi tak zvaná »erbovní znamení obecná«

(opak »heroltských kusů«), vzatá z říše živočišné. Také Bohuslav a Řehoř z Horky (1278), pak vladkové z Petrovic (1479) a z Tloskova vzali si kosa na svůj štít. Vladyska z Tupadl (1480) nosil podle Paprockého na svém štítě tři kosy. Zdá se, že erbovní znamení obrazem kosa vystihuje příjmení »Mazaný«. Přídavné jméno »mazaný« značí tolík, co drbaný, pálený, vykutálený, vychytralý, chytrácký, úskočný, lstivý, bystrý, rozumný, vtipný a pod. Stejně říká se o člověku zchytralém: »To je kos!« Je tedy erb Mazaných do jisté míry tak zvaným »erbem mluvícím«, shodným s jménem rodinným.

Pokud jde o obvyklou terminologii heraldickou, s níž se ve Ferdinandově erbovním listě setkáváme, porozuměli jsme hned, že kosí zobák nazýval se v heraldice české nosem a že pravá strana štítu jest na obraze stranou levou.

Úplný štít charakterisují štít, helm a barvy. Klenot a pokryvadla náleží k ozdobám helmu. Kolčí helma jest přílbice, zvlášt' sestrojená k rytířským hrám, s vysokým krkem a s nízkou lebkou, s náprsníkem a s nášijkem, úplně uzavřená, jen s okénky pro oči, aby rytíř při klání nebyl poraněn hrálem (dřevcem). Pochází ze XIV—XV. století a dostala se pak jako šlechtický odznak do erbů. V pozdějších dobách helma zdobena obojkem a na vrchu klenotem, obyčejně ve způsobě erbovního znamení, někdy i přikryvadly neboli fafrnochý (z německého Waffenrock, t. j. vojenský kabát), zvyk, jenž se patrně vyvinul ze starogermaňského zvyku nasa-zovat na hlavu zvířecí lebku s kůží či z příkrývek z látky či z kůže, jimiž rytíři v Palestině za křížáckých válek chránili příby před vedrem. Točenici se nazýval věnec, uvitý v vlně neb s cuckfú, který byl ovinut hedvábnou stužkou, jejiž konce svislé nazývaly se letice neb feflíky rozletité. Točenice bývala dávána na přílbici, aby stejně jako klenot spíše zadržela ránu. Odtud přešla do heraldiky jako ozdoba přílbice a bylo pravidlem, že se na ní objevovaly barvy, které byly ve štítě, tedy u Holejšovských ze Slavětína modrá neb lazurová a černá. K nám přišla ve století XIV. z Francie a z Anglie a v XV. století přešla od nás do Němec, kde zvána někdy i českým jménem. Později byly místo točenic na helmech koruny, u rytířů a šlechticů otevřené o 5 perlách (celkem 8), u svobodných pánů o 7 perlách (celkem 12) a u hrabat o 9 perlách (celkem 16). Knižecí korunka byla zavřená.

Nově ošlechťený dostával v erbovním listě jen helm kolčí, zavřený, v profilu. Teprve, když erbovník se stal rytířem a erb mu byl polepšen a rozmnožen, byl vyznamenán helmem turnýrským neb turnajským, s širším okéncem, zamřížovaným 5 až 9 obroučky, jichž počet udával stupeň šlechtictví, stejně jako počet operlených cípů koruny na helmu. Helm turnajský se dával do erbu jen šlechtici o několika generacích proto, že šraňky turnaje se otvíraly jen těm šlechticům, kteří se mohli vykázati alespoň čtyřmi šlechtickými předky. Barvu mívá helm železa nebo stříbra, mřížka a obojky jeho malují se od XVI. věku barvou zlatou. Na krčním obojku helmu býval zavěšen na zlatém retiziku nějaký drahotník rozmanité podoby, jako srdce, routu atp. Helm se všemi ozdobami nazýval se také svrchní části erbu nebo svrchním erbem. Štít, u nás nejčastěji podoby čtverce dole zakulaceného (štít francouzský), tvoří část spodní.

Co bylo bezprostřední příčinou, že Jan Holejšovský byl obdařen erbem a přídomkem »ze Slavětína«, zda peníze, přímluva, či nějaká zásluha, není zcela jasno. Ferdinandův majestát mluví jen povšechně o ctnostních skutcích, o věrné a pravé zásluze a o chvalitebných ctnostech, dále pak o poctivém chování ve svém stavu. Tímto stavem jest zajisté miněn stav svobodnický. Ze slov majestátu:

»... a na potom aby tím lípe a poctivěji stav svůj vésti a živnosti své hleděti mohli...«, je zřejmo, že se bratří Mazaným a Janu Holejšovskému dostalo vyznamenání erbem vladickým jakožto vlastníkům rozsáhlejších živností svobodnických, v uznání jejich záslužné činnosti a k povzbuzení k dalšímu, ještě cílejšímu a živějšímu působení. Zmínka v majestátu o mnohých hodnověrných svědecích dává tušit, že povýšení Mazaných a Holejšovského neobešlo se bez přízně a ochrany členů vysoké šlechty české.

Pod heslem »Slavatýn« píše Meraviglia (1886, str. 30, tab. 25): »Die Brüder Wenzel, Georg und Martin Mazaný, dann ihr Oheim Johann Holegschowský, wurden mit Majestätsbrief Kaiser Ferdinand I. 1562 (!) mit »von Slavatýn« (!) in den Wladykenstand erhoben.« — Je možné, že Jan Holejšovský byl bratrem matky nobilitovaných tří bratří Mazaných a tudíž jejich strýcem (ujem), stejně však jest podobno pravdě, že Mikuláš, Matěj a Jan, bratři vlastní Holejšovští, a Václav, Jiřík a Martin, bratři vlastní Mazaní, byli vrstevníky, dokonce snad bratry nevlastními, nebo bratranci.

Bohužel, při určování vzájemných příbuzenských vztahů mezi tehdejšími nám známými svobodnickými držiteli Holýšova a Slavětína nemůžeme se opřít o žádný věkový údaj a jedinou pomůckou jest nám úsudek, opřený o metodu srovnávací.

Kdežto bratři Mikuláš, Matěj a Jan připomínají se na Holýšově po prvé dne 26. května 1544, téměř v téže době uvádí se na Slavětínu Jiřík Mazaný, který dne 15. února 1543 koupil dvůr ve vsi Slavětíně od Ondřeje Mezenského z Mezného, v Dolních Hrachovicích Václav Mazaný a (v Hrachovicích) Martin Mazaný. Jest nápadno, že žádné z křestních jmen bratří Holejšovských se neopakuje u bratří Mazaných a naopak, ač jde o jména v té době zcela běžná.

Vzhledem k tomu, že roku 1559 byli nobilitováni všichni tři bratři Mazaní a ze tří bratrů Holejšovských jen nejmladší Jan, vynořuje se otázka, zda nobilitovaný Jan Holejšovský ze Slavětína jest vskutku totožný s Janem z Holejšova, bratrem Mikuláše a Matěje z Holejšova, připomínaných v letech 1544 až 1548, a zda není spíše synem některého z nich.

Vrátme se k zápisu ze dne 26. května 1544 v registrech communitatis, kde sami sobě kladou. Praví se tam: »... že jsú tří bratří toho všeho po otci svém a po strýci jich od let padesáti v pokojném držení a užívání byli a jsú až do dnes.« Drželi tudíž bratři Holejšovští Holýšov asi od roku 1494, kdy zemřel Chval z Pohnání. Jde nyní o to, zda slova »po otci svém a po strýci jich od let padesáti« není nutno vykládat tak, že teprve po roce 1494 nabýli otec a strýc bratří Holejšovských držbu Holýšova a že padesáti letá pokojná držba se vztahuje nejen na tři bratry Holejšovské, ale již i na jejich otce a strýce.

Zletilosti se tehdy nabývalo ve dvaceti létech. Byl by se tudíž musil nejstarší z tří bratří Holejšovských naroditi alespoň v roce 1474, takže roku 1548, kdy prodával svůj podíl v Holýšově, bylo by mu bylo 74 roky, ne-li více. Jan pak, narozený podle toho nutně

před rokem 1494, byl by stár v době své nobilitace asi 70 roků a roku 1572, kdy se připomíná naposledy, přes 80 let.

To vše je zcela možné, nobilitace byla zajisté odměnou celoživotní plodné práce a ze všech tří bratří měla význam tehdy asi jen pro Jana, který patrně jediný ze všech tří bratří měl mužské potomky. Mikuláš, ostatně, nebyl podle všeho v době Janovy nobilitace asi již na živu, Matěj pak byl pravděpodobně příliš stár. Avšak i v jiných případech setkáváme se se skutečností, že nebyli všichni bratrští držitelé svobodnických nemovitostí obdařeni erbem a přídomkem. Na příklad, Ondřej, Přibík a Jakub, bratři vlastní Rašovcové, drželi společně půl dvora Rašovic u Mladé Vožice, avšak majestátem z 18. srpna 1546 udělen erb a přídomek jen Ondřejovi a Jakubovi.

Přes to nelze nikterak tvrditi, že Jan Holejšovský ze Slavětína byl bratrem Mikuláše a Matěje z Holejšova a že tito tři bratři byli přímými držiteli Holýšova od roku 1494. Závada, jež nám brání, abychom toto tvrzení s plnou vírou pronesli, vyskytuje se v osobách bratří Mikuláše, Jiříka a Václava Holejšovských ze Slavětína, o nichž je řeč při deskovém vkladu z 15. června 1594 (DZV 169 N 6) a kteří se nutně zdají na syny Jana z Holejšova příliš mladí a svým věkem by mohli být leda jeho vnuky. Až dojdeme k zmíněnému deskovému převodu, ještě jednou se k otázce stáří bratří Holejšovských vrátíme.

Na stáří Jana Holejšovského ze Slavětína lze nepřímo souditi i z jediné zprávy, jež se o něm v deskách zemských zachovala. Je to zápis v deskách menších, v registrech starostových půhonných (k odporům), v kvaternu proměnlivé barvy číslo 156, lit. P 6, v oddílu »Půhonové k svědomí k suchým dnům letničním letha etc. 1572⁰«. Zápis zní:

»Jan Holejšovský z Slavětína a na Holejšově pohání Jiříka Rašovce z Rašovic a v Rašovicích proti Janovi Vostrovcovi z Kralovic a na Kuřím k svědomí. Pokuty nesvědčení 50 kop gr. pr. Stání ve středu po neděli Exaudia. Půhon vložen v pondělí po Božím vstoupení.«

Jiří Rašovec z Rašovic pocházel z rodiny zemanské, která se nazývala po vši Rašovicích u Mladé Vožice. Rašovci byli původně svobodníky, ale majestátem císaře Ferdinanda I. z 18. srpna 1546 byl udělen Jiříkovu otci Ondřejovi a Ondřejovu bratu Jakubovi přídomek »z Rašovce« (Rašovci se však vždy psali »z Rašovic«) a erb, v němž se spatřuje na červeném štítě divoký nahý muž se zelenou větví v pravici a s levicí o bok opřenou, nad kolčím helmem nad červenobílými přikryvadly pak týž muž až po páš. Jiřík Rašovec z Rašovic byl přijat s bratrem Václavem a se strýcem Jakubem roku 1554 do stavu vladycckého.

Rovněž Jan Ostrovec z Kralovic pocházel ze staročeské rodiny vladyccké, jež jsouc větví vladycáků Strachotů z Kralovic, měla s nimi stejný erb, totiž dvě kaliny nebo dva růžovité kotouče. Jejich původním byla tvrz Kralovice u Slaného. Druhé příjmení pochází od Ostrova u Brandýsa nad Labem. První, který se psal Ostrovcem, byl Janův otec Ladislav, jenž prodal roku 1528 Chotěšice a pak žil v Kolíně nad Labem, kde roku 1551 zemřel. Jan Ostrovec z Kralovic dostal při bratrském rozdělení rodičovské pozůstatnosti roku 1565 Kuří u Ríčan, jež roku 1577 prodal Smiřickým. S Eliškou z Malovic, tuším, získal asi roku 1580 Chlum u Zbýšova na Čáslavsku. Zemřel roku 1587.

»Svědomí«, t. j. svědectví, o němž jest v uvedeném zápisu řeč, bylo podle soudního řádu práva staročeského nejobvyklejší formou důkazní. »Každý

musel svědčiti», praví Všepráv (VIII., 19, 2). Když nebylo svědecké povinnosti vyhověno, byl svědek obeslán úředním listem, v němž napřed byla stanovena pokuta, kterou by byl svědek propadl, kdyby i tentokrát nebyl svědecké povinnosti učinil zadost. Pozvání svědka k soudu dělo se půhonem jako obžaloba, a to podle libosti strany, jen když byla lhůta, aby mohl včas přijít. V našem případě stal se půhon v pondělí po Nanebevstoupení Páně a stání určeno na středu po neděli Exaudi (šesté a poslední po velikonocích, tedy po neděli před svátky svatodušními).

Stejně jako Jan Holejšovský Jiříka Rašovce, pohání tehdy Matyáš z Prejsnar Jana Milčinského z Chocemic proti témuž Janu Vostrovčovi z Kralovic a na Kuřím k svědomí. Pokuty v nesvědčení 20 kop grošů pražských. Stání určeno rovněž na středu po neděli Exaudi. Půhon vložen v pondělí po Božím vstoupení.

Podle těchto vrstevníků Jana Holejšovského ze Slavětína lze soudit, že Jan byl o celou generaci mladší, než Mikuláš, Matěj a Jan, bratři z Holejšova, po případě, že se nenarodil před rokem 1494, nýbrž alespoň dvacet let po tomto roce.

To vše nasvědčuje tomu, že v Holýšově se vyskytuje ve dvou pokoleních dva Janové. Nevyjasněno zůstává, stal-li se z nich erbovníkem již první, nebo až druhý. Jestliže již první z nich obdržel právo užívat erbu a přídomku, pak druhý Jan, jenž se příše Holejšovský ze Slavětína, byl nutně jeho synem a otcem bratří Mikuláše, Jiříka a Václava. Přiřčen-li znak a titul teprve druhému Janovi, známe jeho syny, nevíme však, který z tří bratrů byl jeho otcem.

Do věci nevnáší jasno ani zápis v DZM. 160 G 5 z roku 1584, který zní:

»K většímu soudu letničnému léta oc LXXXVII⁰. Václav Kocourovský z Radvanova a na Bílé Jizbici pohání Jiříka Holejšovského v Holejšově. Viniti ho chce a naříká cti a to takového: Jakož jest týž Jiřík Holejšovský léta tohoto osmdesátého čtvrtého v středu po Třech králech k němu Václavovi Kocourovskému z Radvanova ve vsi Slavětině v domě Vavřince Králíka z oust v ouši před lidmi mluvil tato slova: »Že jsi zloděj!«, kterýmito slovy jest jeho Václava Kocourovského na jeho cti vysoce nařekl, nemaje toho učiniti a jeho tak nevinné proti právu a zřízení zemskému naříkati. — Protož stání. Útok vložen ve čtvrtek po Svátkosti. Vyšel v pondělí po neděli Cantate. (Poznámka in margine: Smlouva.)

Dne 7. června 1584 Matěj Holejšovský a v Holejšově prodal Holýšov Václavu Holejšovskému. Zápis, učiněný o tom v instrumentní knize desk zemských, v kvaternu trhovém řízeném číslo DZV 22, lit. G 11. p. v., zní takto:

»Ve čtvrtek v oktáv Božího těla:

Matěj Holejšovský a v Holejšově, prodávající, dědictví své, dvůr polužní, svobodný, jenž slove Holejšov, s dědinami, lukami, rybníky, potoky, s břehy, tůnemi a vodotočinami, s lesy, houštinami a porostlinami, hony, lovy, s jiným vším a s j(iným) všeňjakým k témuž dvoru poplužnímu s poplužím příslušenstvím i se vší zvůlí a panstvím, v tychž mezech, v nichžto dědictví záleží, jakž toho sám v užívání byl a což jemu tu v pořídku příšlo, i se všemi svršky, nábytky, klenoty, v smlouvě trhové zpečetěné obsaženými, tak, jakž táž smlouva trhová, zpečetěná, mezi stranami o to učiněná, plnější svědčí a to vše v sobě šíře obsahuje a zavírá, žádného práva sobě tudíž dále nepozůstavujíc, prodal Václavovi Holejšovskému a dědicům a budoucím jeho za sumu dvě stě dvaceti pěti kop grošů p(ražský)ch č(eský)ch, plně a docela zaplacených, a téhož svrchu psaného

• dědictví jemu ihned dědicky postoupil. Spraviti jmá on sám prodávající právem zemským třetinou vejš ut forma.«

Za deset let, dne 15. června 1594, Václav Holejšovský, svobodník v Aušti, prodal dvůr, koupený od Matěje Holejšovského, bratřím Mikuláši, Jiřímu a nezletilému Václavovi Holejšovským ze Slavětína a na Holejšově. Zápis o tom jest obsažen v deskách zemských, v kvaternu památném papouškovém, číslo DZV 169, lit. N 6. Zní takto:

»Ve středu v den svatého Vítá:

Václav Holejšovský, svobodník v Aušti, přiznává, že jest dal plnou moc a vůli a tímto zápisem dává Voldřichovi Šturmovi z Hranic, registrátoru desk zemských, aby on na místě i jménem jeho mohl a moc měl vedle jisté smlouvy trhové zpečetěné mezi ním Václavem Holejšovským z jedné a Mikulášem a Jiříkem, bratřimi vlastními, i na místě Václava, bratra jich, let nemajícího, Holejšovskými ze Slavětína a v Holejšově, od dvůr poplužní s poplužími, z strany druhé, učiněné. Nadepsaným Mikulášovi, Jiříkovi, bratřím Holejšovským a na místě bratra jich, let nemajícího, týž dvůr poplužní s poplužími Holejšov, se vším jeho příslušenstvím, vedle dotčené smlouvy v desky zemské, když se od J. M. C. relací, k deskám zemským učiněnou, k tomu povolení stane, vložiti, k témuž trhu i vkladu se přiznat. Tak, jakž týž Voldřich Šturm, přidouce k deskám. ut forma.«

Přesná doba úmrtí Jana Holejšovského ze Slavětína známa není. Vzhledem k tomu však, že z holýšovského dvoru nebyly berně vypravovány od roku 1580, lze míti za to, že Jan zemřel roku 1579. Tím lze si vysvětlit, že Matěj Holejšovský prodal dvůr Václavovi z Auštu a nikoliv Janovi, jehož stará hlava tehdy již práchnivěla v hrobě.

Stejně jako Mikuláš, neměl ani Matěj synů (případně vnuků nebo pravnuků) nedílných, kteří by byli způsobilí nabýti po něm dědictví, po případě převzítí po něm v nedílu jeho vladařskou moc. Jeho nejbližšími příbuznými byli Václav Holejšovský, o němž se dovídáme později, že byl svobodníkem v Aušti, a tři v nedíle zbyli nezletilí sirotci, potomci Janovi, Mikuláši, Jiřík a Václav Holejšovští ze Slavětína. Musil tudíž Matěj pro případ své smrti zanechat svou moc nad statkem a nad dětmi nejbližšímu mužskému příbuznému mimo nedíl, Václavovi Holejšovskému, jenž byl buď jeho anebo Mikulášovým dělným synem. Mohl tak učiniti kšaftem, jímž by byl ustanovil Václava Holejšovského poručníkem všeho svého statku movitého i nemovitého a všech tří dětí, aby je až do jejich let rozumných spravoval a mocně jimi vládl. Avšak děti mohly zemřít dříve, než rozumných let došly a v tom případě byl by Holýšov, jako statek manský, spadl na krále. Bylo by bývalo nutno v poručení zvlášť ustanoviti, že poručený statek spadá s mrtvých dětí na poručníka. Leč zřízení poručenství s dědickým nápadem zasahovalo již do královského práva odumrtního a bylo k němu třeba královského povolení. I zjednodušena věc tak, že Matějův kšaft, jímž ustanoven dětem a statku na deset let poručník, zastřen trhovou smlouvou, jež po zápisu do desk zajišťovala v každém případě vlastnictví Holýšova rodu Holejšovskému.

Ve skutečnosti však Václav Holejšovský byl jen vykonavatelem

Matějovy poslední vůle. Byl osobou Matějovy důvěry, jeho »věrnou rukou«. Takové osoby používal zůstavitel pro posmrtné převody svého majetku, dokud k tomu ještě jiné formy neměl. Odevzdával jí statek za živa, aby jej po jeho smrti některé osobě vydala. Převod Holýšova na Václava Holejšovského stal se zajisté s výhradou, že statek bude sirotkům propuštěn za deset let, kdy oba starší, Mikuláš a Jiřík, dospějí let rozumných. Jakmile totiž nejstarší sirotek přišel k těmto letům, byl sám bližší k poručenství nad svými mladšími sourozenci, než kterýkoliv poručník ustanovený. Zemští úředníci v Čechách dávali mu list na poručníky, aby mu statek poručnický vydali (Stieber, Dějiny soukromého práva ve střední Evropě, I., Poručenství a j.).

Již v zemském zřízení z r. 1500 (Fr. Palacký, Zřízení zemské za krále Vladislava z r. 1500) se píše o dvaceti letech u mladého člověka jako o době zletilosti (str. 238). V zemských zřízeních z r. 1549 (srv. E 20, F 12) a z r. 1564 (D 41, F 18, I 55) jsou rovněž zmínky o dvaceti letech jako o hranici, od níž počínajíc jsou mladí lidé schopni děkovati z poručenství, spravovati samostatně svůj majetek, činiti právní pořízení atd. (Josef a Hermenegild Jireček, Codex juris bohemici. Tom. IV. Pars. I. Sectio I. Jura et constitutiones regni Bohemiae saeculi XVI., Pragae 1882, str. 206, 222, 548, 565, 585). Byly tudiž Mikuláš a Jiřík narozeni před rokem 1574, kdežto Václav, bratr jich, let nemající, narodil se až po tomto roce. Vzhledem k tomu, že bratři Mikuláš, Matěj a Jan byli narozeni před rokem 1494, nebyl asi žádný z nich otcem bratří Mikuláše, Jiříka a Václava Holejšovských ze Slavětína. Byli-li tito tři posléze imenovaní bratří synové Jana Holejšovského ze Slavětína, jest pochybno, že Jan Holejšovský ze Slavětína z roku 1559, resp. z roku 1572 je totožný s Janem z Holejšova, připomínaným roku 1533 a 1544.

Neosvětlenou zůstává postava Václava Holejšovského, svobodníka v Aušti (dnešní Ústějov u Mladé Vožice).

Zbývá ještě vysvětliti, proč se pravoplatnost vkladu holýšovského dvoru do desk zemských ze dne 15. června 1594 podmiňuje panovníkovou relací. Již Majestas Carolina, která z valné části měla být kodifikací platného práva obyčejového, praví v odstavci »O odlučování dědin«, že právní jednání o svobodných dědinách může se dítí jen dopuštěním královým a vkladem do desk. Dálo se tedy od starodávna vkládání do desk svobodníkům tak, že po předchozím svolení panovníkově a zemského sněmu, případně zemského soudu, k vkladu, svolovatel stanovil jednu nebo dvě osoby, zvané »relatory« či »posly k deskám«, budť z královských radů nebo z úředníků zemských, kteří byli jakousi personifikací tohoto svolení, a s jejich zásahem vepsalo se dědinníkovi dotyčné právo k jeho statku do desk. Úkol posla k deskám popisuje Všeherd (O právích země české, IV., 10) a uvádí, že svobodníkům nemůže být kládeno do desk bez svolení a relace královské. Od roku 1558 do roku 1564 relace královská byla nutna jen tehdy, vkládalo-li se dědinníkům něco osobou nesvobodnickou (šlechticem nebo měšťanem). Po roce 1564 se již

zase královského svolení počalo vyžadovat. (Srvn.: Müller, Svobodníci, Právo zemských desk.)

Sněmovním usnesením z konce roku 1593 (Sněmy české VIII. 382) bylo svobodníkům uloženo, aby se společně s ostatní povolenou hotovostí zemskou dostavili na rozkaz Rudolfa II. k »mustrunkům« (t. j. k přehlídkám vojenským), a to tak, že na každých 5000 kop grošů českých podle starého šacunku (patrně podle odhadu z roku 1557) vypraviti měli jednoho zbrojného koně. Také skutečně v seznamu mužstva, mustrovaného u Znojma při tažení do Uher proti Turkům ve dnech od 10. do 15. září 1594, uvádějí se v druhém pluku pěšího lidu z českého království pod velením Hendrycha z Kolovrat různí svobodníci, že vypravili po jednom člověku. V sedmém praporci pana Štěpána Vamberského, mustrovaném dne 14. září 1594, uveden jest mezi jinými jeden člověk Jiříka, svobodníka z Holejšova.

Zminěný tu Hendrych z Kolovrat pocházel ze starožitného rodu panškého, připomínaného již ve 14. století, a to z větve Libšteinských z Kolovrat. Byl to muž vzácných staročeských ctností. Držel od roku 1603 Žichovice u Sušice a po konfiskaci také Střelu u Strakonic a Řepici u Strakonic. Byl nejprve hejtmanem Nového města pražského, vypověden roku 1619 z Čech pro věrnost k císařskému rodu, stal se roku 1623 dvorním sudím, roku 1627 nejvyšším sudím zemským, pak byl r. 1635—43 nejvyšším komořím a r. 1643—46 nejvyšším hofmistrem. Z manželky Elišky z Lobkovic měl syna Františka Oldřicha. Zemřel dne 6. března 1646.

Štěpán Vamberský, vůdce 7. praporce, byl potomkem staročeské rodiny rytířské. Roku 1570 zakoupil se v Pohořovicích, maje tu dvůr Střelcovský, k němuž přikoupil roku 1588 dva jiné dvory. Také držel tehdy Božovice, ale v letech 1589—90 všechnen statek tento i s gruntem Sloupuvským ve Štěticích u Vodňan rozprodal. Držel pak Račice u Vodňan a roku 1596 nabyl Poříčí. Zemřel po roce 1603. Jeho rodový přídomek byl »z Rohatec« a znak na červeném štítě dvě zbrojné ruce k sobě ohnuté.

Jiný Štěpán Vamberský z Rohatec seděl v té době na Tmani u Berouna.

Povinnost svobodníků k osobní službě vojenské souvisela dosud užce s jejich starodávnou robotou zemskou, neboť svobodníci vedle toho, že postavili do pole uložené mužstvo válečné, také provázeli zemskou hotovost svými potahy, konajíce tak starou svou službu králi. Později místo osobní povinnosti začala nastupovat náhrada za ni v penězích povolováním a placením berní, za něž se vojsko na verbovalo. Šlo-li o obranu země, musil na jistý počet a cenu majetku odhadnutého býti postaven jeden jízdný nebo jeden pěší. Tam, kde jediný svobodník sám nedosahoval předepsané částky, ocenil si svůj majetek společně s jinými a spolu s nimi sám sebe, nebo svého zástupce, vypravil do vojny (Müller).

V roce 1594, kdy Jiřík Holejšovský ze Slavětína, svobodník v Holejšově, vypravil proti Turku jednoho člověka pěšího, jeho nejstarší bratr Mikuláš buď již byl mrtev, anebo Holýšov opustil. Kdyby byl dosud v Holýšově byl, pak zajisté byl jako vlastař nedílu a plnitel vojenské povinnosti jmenován Mikuláš a nikoliv Jiřík.

Se splněním vojenské povinnosti Jiříkem souvisí pravděpodobně poloviční předpis berní za rok 1594 ze svobodství v Holýšově.

Avšak Jiřík měl s bratrem Václavem kromě dvoru poplužního,

z něhož se platilo 3 kopy 12 grošů 6 penízů roční berně, ještě další dvůr svobodnický, poplatný třetinou uvedené berně, to jest 1 kopou 4 groši 2 penízi ročně.

Dovídáme se o tom z prvního svazku desk svobodnických, kde v soupisu svobodníků z kraje čáslavského čteme na listě B 12 p. v. tento zápis:

»Girzyk a Waczlaw Holeyssowsky z Slavietina a w Holeyssowie

50 kop gr.

Letha etc. 1596	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1597	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1598	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1599	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1600	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1601	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1602	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1603	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1604	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1605	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1606	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1607	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1608	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1609	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1610	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1611	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1612	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1613	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.
1614	obou djlù	1 k. 4 gr. 2 d.

Suma toho swobodstwi zadrziana **20 k. 21 gr. 3 d.**

Gest praweym swobodníkem, diela se takо zemanem.«

Bylo tudíž toto svobodství odštěpeno od původního poplužního dvoru Matěje a Jana, jejž si tito bratři od roku 1550 až do roku 1558 cenili na 200 kop grošů českých. Po oddělení tohoto svobodství roku 1560 klesla cena starého statku holýšovského na 150 kop grošů českých, kdežto nové svobodství odhadnuto na 50 kop grošů českých. Nové svobodství bylo tedy čtvrtinou statku původního a třetinou jeho zbylé větší části. Z nového svobodství mělo se platiti ročně 9 denárů českých z každé kopy grošů č. majetkové podstaty. Z 50 kop gr. č. činila tudíž roční berně 1 kopu 4 groše 2 denáry a byla splatna ve dvou lhůtách, dne 24. srpna a dne 24. prosince.

Uvážíme-li, že k rozdělení holýšovského statku došlo roku 1560, tedy rok po Janově nobilitaci, můžeme souditi, že toto rozdělení s Janovou nobilitací přímo souviselo a že se tu oddělili dva bratři dosud nedilní, Matěj a Jan. Po Janově smrti stal se pravděpodobně Matěj opět vladařem obou dílů, neboť dne 7. června 1584 prodává Václavu Holejšovskému celý Holýšov za částečku, blížící se odhadní hodnotě z roku 1559, za 225 kop gr. č.

Zdá se, že menší svobodství bylo na čas někomu pronajato a že nájemník (podruh) sám až do roku 1595 berně řádně odváděl. Roku 1596, když Václav Holejšovský ze Slavětína patrně dosáhl let spravedlivých a hlásil se o svůj podíl, došlo asi k novému rozdělení Holýšova.

Statek, od roku 1580 opět nedílný, měl býti podle zemského práva českého rozdelen tak, aby každý z obou bratří obdržel pravou polovici všeho jmění. Dělival vždy starší, »jakožto rozumnější, aby se sám nezklamal«, a volil mladší, »aby nemohl býti oklamán« (Vše-hrd, VI., 9.).

Při dělení Holýšova však vidíme, že se postupovalo podle jiných zásad. Vyšlo se od dávného původního rozdelení, jak jsme poznali Holýšov již v dobách Chvala z Pohnání, kdy v Holýšově byl jednak dvůr poplužní, jednak dva dvory kmetcí. Bylo hleděno k tomu, aby poplužní dvůr byl zachován pokud možno neztenčeně v jedněch rukou a aby tak alespoň jednomu z obou bratrů bylo zajištěno významnější sociální postavení, odpovídající snahám rodiny po do-sažení rytířského stavu. Utvořen tudíž z poplužního dvora jeden díl, veliký téměř jako oba dva ostatní díly, uzpůsobené z obou dvorů kdysi kmetcích, dohromady. Tento největší díl měl pravděpodobně jako vlastnictví náležetí rodu Holejšovských ze Slavětína, ale jeho držitelem s obsáhlými právy pozívacími stal se starší z obou bratří, Jiřík. O dva dvory selské rozdělili se pak oba bratři tak, že každý z nich stal se pravým a neobmezeným vlastníkem jednoho dvoru. Jiřík, maje moc nad dvorem poplužním, pronajal svůj vlastní dvůr selský dvěma podruhům. Václav hospodařil na svém dvoře sám. Na první pohled se zdá, že Václav byl oproti Jiříkovi na svém díle zkrácen. Avšak i Václav měl zájem na tom, aby se rodový statek nerozdobil a zůstal rodu na věky zachován. Kromě toho byl pravdě-podobně stanoven o poplužním dvoře holýšovském zvláštní posloupnostní řád, podle něhož k nástupnictví po Jiříkovi a jeho potomcích byl povolán Václav a jeho potomstvo. Uvidíme alespoň později, že Václavův syn Adam vystupuje roku 1622 jako držitel poplužního dvora v Holýšově a že Jan Holejšovský ze Slavětína a v Chmelné odkazuje dne 23. července 1687 svému synu Jakubovi v Otročicích všechn svůj díl v Holýšově, »co se dle smluv vynajítí moci bude, aby toho sobě upomínati mohl«.

V Maratové Soupisu poplatnictva 11 krajů král. českého z r. 1603, pův. Urbáři k vyhledávání lidí JMC. a téměř všech stavův a obyvatelův král. Č. okolo l. 1604, uchovaném v archivě křížovnického kláštera v Praze a vydaném v Pojednáních Královské České Společnosti Nauk v Praze roku 1898, uvedeni jsou v Holýšově Jiřík a Václav Holejšovští ze Slavětína.

Další zmínka o Jiříkovi Holejšovském ze Slavětína objevuje se v deskách zemských, v kvaternu památném nebeské barvy z roku 1614 (DZV 187), na foliu L 233, 24:

»Léta Páně tisíciho šestistého dvanáctého, v pondělí v den památný svatého Jiří rytíře (24. dubna 1612), stala se smlouva přátelská dobrovolná a trh celý a dokonalý mezi opatrným Václavem Litvínem jinak Kautským, svobodníkem Jeho Milosti Cisařské ve vsi Chyšné, prodávajícím, s jedně, a slovůtným panem Janem Holejšovským z Slavětína a v Holejšově, kupujícím, strany druhé, a to taková smlouva a trh, že již dotčený Václav Litvínův prodal a touto smlouvou prodává nahoře dotčenému panu Janovi Holejšovskému, dědicům a budoucím jeho dvůr svůj dědičný a nezávadný na kterémž ve vsi Chyšné seděním jest, s dědinami ornými i neornými,

s lukami, palouky, zahradami, štěpnicemi, s pastvinami, s občinami, s lesy, háji, porostlinami, s lomy, rybníky a potoky, vodotočinami a sumou se vším a všelikým k témuž dvoru příslušenstvím, se vší zvolí, s plným panstvím, v týchž mezech a hranicích, v nichžto nadepsané dědictví od starodávna záleží, jakž to vše vyhraněno a vymezeno jest a jakž toho všeho on nadepsaný Václav Litvín jinak Kautský až posavád sám v držení a užívání byl, ničehož ovšem nic — kromě toho, což mezi sebou na cedulích řezaných, sekreyti dvou poctivých lidí zpečetěných, předně, co jakých svrškův a nábytkův Václav Litvínův přidává a co sobě vymíňuje, poznamenáno mají — nevymíňujíc, žádného práva, panství, ani které zvláštnosti, ani sobě, ani dědicům a budoucím svým na tom na všem dále nepozůstavujíce, a to za summu čtyři sta a patnáct kop grošů mišenských, kteroužto summu jest pan **Jan Holejšovský** jemu panu Václavovi Litvínovi zouplna na hotově odvedl a zaplatil. Vklad pak do desk zemských svrchu položeného dědictví neprodleně na jistou relaci a povolení **Jeho Milosti Císaře** pána, pána nás všech nejmilostivějšího, od Václava Litvínového neb od dědiců a budoucích jeho (až by jej Pán Bůh z světa pojiti ráčil) jemu, panu **Janovi Holejšovskému** a dědicům a budoucím jeho, vykonán být má. Pak-li by on, Václav Kautský, se k takovému vkladu do desk zemských, tu jakž záleží, zpečoval, anebo s tím odkládati chtěl, tehdy aby mohl pan **Jan Holejšovský** bez přítomnosti jeho, Václava, sobě v desky zemské dátí vložiti. Spraviti má též svrchu jmenované dědictví prodávající kupujícímu, předně starými správami a potomně čimž má neb mítí bude, jak v zemi za právo má, třetinou vejš. Závady pak, jestli by se jaké vyhledaly, nebo nějaké berně **Jeho Milosti Císařské** zadržalé byly, to všechno jest Václav Litvín uhraditi a zaplatiti povinen. A cožkoliv tuto mezi stranami smluveno a narovnáno jest, to jsou sobě strany, jakž na poctivé a dobré lidí záleží, udržeti a tomu všemu dosti učiniti připověděti. Na potvrzení a toho všeho udržení Václav Litvín jinak Kautský, neužívajice pečeti a pan **Jan Holejšovský**, své před rukama nemajice, dožádali jsou se společně urozeného a statečného rytíře pana Jindřicha Dráhovského z Dráchova a v Chyšný, tož krajanech, pana Jana a pana Jáchyma Košetických z Horek a na Vlkanticích a slovutného pana **Jiříka Holejšovského z Slavětina** a v **Holejšově**, že jsou pečeti své (však sobě i dědicům a budoucím svým beze škody) k této smlouvě přitisknouti dali. Staly se tyto smlouvy v přítomnosti urozeného a statečného rytíře pana Jindřicha Dráhovského z Dráchova a v Chyšný, Václava Širůčka, svobodníka J. M. C. ve vsi Chyšné, pana **Jiříka Holejšovského z Slavětina** a v **Holejšově**, Jakuba Zykového, Matěje Pavlíka, Simona Laury, vše sousedův ve vsi Chyšné, kteréžto jsou na dvě v jedno stejná slova sepsané a každá strana jednu kopii přijala. Stalo se dne a léta s počátku psaného. Tato smlouva v desky zemské s povolením J. M. C., jakožto krále českého, takž jak o tom relací J. M. v kvaternu relaci černým léta 1614 ve čtvrtek po Početí blahoslavené Panny Marie D 24 p. f.«

S tímto zápisem souvisí zápis v kvaternu relací černém od let 1611 do 1615 čís. 53, fol. O 26 p. v. a O 27 p. v.:

»Statečným a slovutným etc. ouředníkům Pražským menších desk zemských království českého, věrným našim milým!

Matyáš, z Boží milosti volený římský císař, uherský a český král etc.

Stateční a slovutní věrní naši milí! Vznesl jest na nás opatrný **Jan Holejšovský z Slavětina** a v **Holejšově**, svobodník náš věrný a milý, že by od slovutného Václava Litvínova jinak Kautského, též svobodníka našeho ze vsi Chyšné, dvůr jeho svobodný v též vši ležící se vším k němu od starodávna náležejícím příslušenstvím za jistou sumu peněz vedle smlouvy trhové, kteréž jest datum v ponděli den svatého Jiří, rytíře, léta minulého šestnáctistého dvanáctého, koupil, prosice nás při tom se vši ponízeností, abychom k tomu milostivě povoliti ráčili, aby mu on, Václav Litvín, takový dvůr do desk zemských království našeho českého vložiti dátí mohl; nicméně, abychom ho při tom milostivě opatřiti ráčili, aby na časy

budoucí a věčné s týmž svým svobodstvím od Nás, dědiců Našich a budoucích králů českých a koruny Naší české, na budoucí časy odcizován, pryč dáván, ani žádnemu pod ochranu poroučin nebyl. Kteroužto poníženou prosbu téhož **Jana Holejšovského** uznávajíce My slušnou býti k takovému trhu netoliko povolovati, ale vám při tom poroučeti ráčime, kdyžkoliv strany k dskám zemským přijdou, a prodávajíci kupujícímu takový dvůr se vším a všelijakým k němu náležejicím a v smlouvě trhové obsaženým příslušenstvím do desk zemských vložiti chtiti bude, aby to učiniti a témuž **Janovi Holejšovskému**, dědicům a budoucím jeho, takový vklad vykonati a vedle této milostivé relaci povolení našeho i s smlouvou trhovou, nahoře dotčenou, takový dvůr do týchz desk zemských vložiti dátí mohl, kteréhožto dvoru on, **Jan Holejšovský** s dědici a budoucími svými užívati moci bude bez překážky všech lidí. S tím při tom doložením a výminkou, aby Nám, dědicům Našim a budoucím králům českým, on, **Jan Holejšovský** s dědici a budoucími svými z takového svobodenství všecky berně a jiné povinnosti a což by kdy podle sněmovního snesení svoleno bylo, odyzovat povinen byl. Opatřujice My při tom téhož **Jana Holejšovského** milostivě, že **My**, dědicové naší a budoucí králové čeští, dědiců a budoucích jeho, mužského i ženského pohlaví, žádnemu člověku, jakého by ten koliv stavu byl, mimo svobodnou vůli jich, prodávat, darovati, pryč dávati, ani k správě a ochraně poroučeti chtiti neráčime a moci nebudeme nizádným způsobem, nýbrž, že mají vždycky pod milostivou ochranou Naší, dědicův Našich a budoucích králů českých a komory Naší české zůstávati nyní i na budoucí časy, čehož sme vás milostivě tejna učiniti chtiti neráčili.

Dáno v městě Našem Linci v pátek po svatém Michalu, archandělu Božímu, to jest třetího dne měsíce října léta šestnáctistého čtrnáctého a království našich římského třetího, uherského šestého a českého čtvrtého.

Vilém Slavata m. p.

Mathias m. p.

Ad mandatum Dui electi Imperatoris proprium

Jaroslav z Martinic m. p.

J. Peldřimovský m. p.«

Téhož obsahu jest zápis v deskách zemských větších, v kvaternu trhovém z roku 1614, čís. 137, fol. F 13:

»(Václav Litvín jinak Kautský) ve vsi Chyšné přiznal se, že dědictví své, totiž dvůr ve vsi Chyšné s dědinami ornými i neornými, s lukami, palouky, zahradami, stěpnicemi, s pastvištěmi, s občinami, s lesy, háji, porostlinami, s lovy, rybníky, potoky, vodotočinami, se vším k témuž dvoru příslušenstvím, se vším zvoli, s plným panstvím v týchz mezech a hranicích, v nichž to nadepsané dědictví od starodávna záleží, jakž to vše vyhraněno a vymezeno jest, a toho on nadepsaný Václav Litvín jinak Kautský až posavad sám v držení a užívání byl a také tak, jakž smlouva trhová zpečetěná mezi stranami o též dědictví učiněná, téhož dne a léta ve dsky zemské památné vložená, plněji svědčí, nic ovšem (kromě toho, což mezi sebou na cedulích řezaných upečetěných poznamenáno mají) nevymílujíc, žádného práva, panství, ani které zvláštnosti tu sobě a dědicům a budoucím svým na tom na všem tudíž dále nepozůstavujíce, prodal **Janovi Holejšovskému** z Slavětina a v Holejšově, dědicům a budoucím jeho za sumu 400 a 15 kop míšeňských, úplně zaplatených, a jemu téhož nadepsaného dědictví jest ihned dědicky postoupil, spraviti má on prodávajíci předně starými správami a potomně čímž má nebo mítí bude, jakž země za právo má, třetinou vejš.

A dále se strany podle dotčené smlouvy ve všem zachovati mají a povinni jsou.

K kteremuž vkladu Nejjasnější kníže a pán pan Matyáš z Boží Milosti volený Římský císař, Uherský a Český etc. král etc., jakožto král Český, ráčil dátí své milostivé povolení, jakž o tom relaci Jeho Milosti císařské, jakožto krále Českého, v kvaternu relaci černém léta 1614 ve čtvrtek po

Početi Blahoslavené Panny Marie O 27 zapsaná, plněji svědčí a to v sobě šíř obsahuje a zavírá.

A tento vklad na místě a jménem jeho Václava Litvínina jinak Kautskýho učinil a vykonal jest Simeon Polidor z Boubínu, jsoucí od něho deskami zemskými k tomu zvláště zmocněný, jakž táz moc v kvaternu památném novým modrým léta 1614 ve čtvrtek po Svatém Duše (čís. DZV 186) P 12 plněji svědčí.«

Zápis v DZV 186 P 12 obsahuje plnou moc, kterou dává Václav Litvín jinak Kautský, svobodník v Chyšné, Simeonovi Polidorovi z Boubínu, měšťánku Nového města pražského, aby podle trhové smlouvy mezi ním a Janem Holejšovským ze Slavětína a v Holejšově z roku 1612 dvůr dědičný v Chyšné, jak na něm Václav Litvín dříve seděním byl atd., dal zapsati do desk zemských.

Z uvedených zápisů jest jasno, že Jan Holejšovský opustil rodný Holýšov a zakoupil se ve vsi Chyšné (u Čechtic, ve farnosti onšovské, v kraji čáslavském). Tento Jan byl asi vnukem Jana Holejšovského, nobilitovaného roku 1559 a zemřelého asi roku 1579. Kterého však z tří bratří (Mikuláše, Jiříka či Václava) byl synem, nelze určitě říci. Počítáme-li, že roku 1612, kdy koupen litvínovský dvůr v Chyšné, nebylo Václavovi ještě ani 40 let (nebyl roku 1594 ještě zletilý), dospíváme k úsudku, že Jan mohl být synem buď Jiříkovým, nebo ještě spíše Mikulášovým, poněvadž Jiřík, přítomný smlouvě s Litvínem jako svědek, není označen jako otec a pravděpodobně podle svého stáří ani nemohl být otcem Janovým. Byl-li Mikuláš — jak jsme již výše nadhodili — roku 1596 již mrtev, jest Jiříkova přítomnost při smlouvě roku 1612, jakožto strýce a někdejšího poručníka Janova, lehce vysvětlitelná.

Dvůr ve vsi Chyšné, jejž Jan Holejšovský ze Slavětína roku 1612 koupil, vznikl ze dvou selských gruntů, z nichž jednoho nabyl Václav Litvín roku 1593 od Michala Španovského z Lisova, neivyššího písaře království Českého, s lánem dědin, s platem z něho vycházejícím, s lidmi v témž gruntu (seděl na něm tehdy Matěj Koutský), s dědinami, lukami, porostlinami, obcemi a se vším příslušenstvím za 100 kop grošů českých. V této trhové smlouvě z roku 1593 byl Václav Litvínův uváděn jménem Václav Koutský. Příjmení »Koutský« bylo nepochybně odvozeno od vsi Koutů u Ledče (rozdílné od jiných Koutů u Mladé Vožice) a na rozdíl od jiných Koutských, v Chyšné usedlých, byl Václav Koutský, »člověk svobodný«, nazýván Václavem Litvínovým. Litvín jest jméno mužské, vzniklé buď z křestního jména Litobor, nebo odvozené od země Litvy (podobně jako Uhřín, Tatařín, Rusín a p.).

Až do počátku XVIII. století dožádalo se při právních jednáních svobodníků vždy několik věrohodných osob ze stavů o připojení svých pečetí »pro větší jistotu«, »na dotvrzení«, »pro památku budoucích časů a zdržení smlouvy«, »na jistotu trhu«, »na potvrzení a budoucí pamět toho a takového trhu« atd. Někdy se smlouva provedla před purkmistrem a radou blízkého města nebo alespoň městská pečeť se přitiskla. Také se to leckdy dělo před rychtářem v královských městech. Od poč. XVII. století počali svobodníci pro-

váděti veškerá svá právní jednání před královským prokurátorem nebo alespoň s jeho vědomím.

Pečetí nabývala listina důkazní sily. Pečeť měl každý, kdo byl způsobilý k právu. Pečeť hodnostářů církevních a měst měla sílu i ve věcech cizích. Jinak jen výjimečně, kdo své pečeti neměl, mohl použít pečeti osoby jiné. Listiny s pečetí zasluhovaly zvláštní víry. Řízení o nich bylo zjednodušené a zkrácené. V Čechách soudil o nich pražský purkrabí (listovní soud).

Právní jednání dvoustranná bývala vyhotovována s dvojím textem, psaným na jediném listu buď od sebe nebo vedle sebe. Jednotlivé stejnopyisy se rozdvojily vlnitým stříhem nebo vroubkovitým řezem. Došlo-li ke sporu, byl přiložením původních součástí podán důkaz pravosti obou listinných dílů. Tyto listiny se nazývaly »cedule řezané« (lat. *cartae divisae*) a bylo jich použito též při trhové smlouvě Václava Litvína jinak Koutského s Janem Holejšovským ze Slavětína.

Byly-li zcizován statek, mohly převodu odporovati osoby, jež měly ke statku lepší právo. I bylo nutno, aby prodávající ručil kupujícímu za škodu, jež by mu vzešla tím, že právo prodávajícího bylo vadné. Toto ručení se nazývalo »správou«. Všechny Knihy devatery (IV. 11.) praví o správě: »1. Zpráva, tak jakž se v dskách pokládá, jiného nic není, než dědictví e s věho nebo cizi eho pro dědictví prodané, zastavené nebo zapsané, k očištění závad od práva, na to dědictví prodané, zastavené nebo zapsané příslých, třetinu výš nebo bez třetiny, k věčnosti nebo do času jmenovitého, z a v a z a n i e. 2. Při tom vědieno má býti, že každá zpráva trhová jde na dědictví s jmenovitou summou peněz, tak že ne dědictví proti dědictví zhola, než dědictví proti dědictví v penězích se odhaluje. 3. A tak jest dědictví ve zprávě trhové s penězi spojeno, že jedno bez druhého netoliko býti, ale ani rozuměti se nemůže, aby nemohlo ani na dědictví bez peněz ani za penieze bez dědictví právo vedeno býti, než na dědictví v jisté summě peněz.« Správou zavazovalo se tudíž vlastní dědictví (t. j. vlastní majetek) za odstranění vad převedené nemovitosti trhovou cenou, zvýšenou o jednu třetinu. Instituce »správy« (lat. *evidictio*) je známa též platnému právu občanskému (§§ 922—923 obč. z.).

Jindřich Dráhovský z Dráhova a v Chyšné, jenž byl Janově koupi chyšenského dvoru přítomen jako svědek, pocházel ze staročeské rodiny vladické, původem z tvrze Dráhova na Řečíku u Soběslavě. Otec Jindřichův, Oldřich Dráhovský z Dráhova a na Blanici, syn Beneše Dráhovského z Dráhova a Elišky z Malovic, koupil dne 5. listopadu 1596 od Michala Španovského z Lisova na Pacově a Vožici dva člověky v Chyšné, Václava na Šimonově a Mikuláše Syrůčka za 385 kop grošů míšeňských. Jindřich Dráhovský z Dráhova měl též nějaké nemovitosti v Žibřidovických u Zahrádky na Dolnokralovicku a byl roku 1621 ve svém domě v Žibřidovicích od Karla Ferdinanda Lukaveckého z Lukavce na Vonšově tulicem zavražděn a jest pochován v kostele ve Sněti.

Jan a Jáchym Košeticí z Horek a na Vyklantice pocházeli z rodiny prvně svobodnické, později vladické, když Šťastný, syn Šimka Kozla, svobodník z Košetic, koupiv roku 1562 dvůr Vyklantice (před tím roku 1538 otcem prodaný), obdržel roku 1577 majestát na erb a aby se psal

Košetický z Horek. Šťastný Košetický z Horek a na Vyklanticích měl čtyři syny, z nichž Michal, zdědívší Vyklantice, byl otcem dotčených Jana a Jáchyma.

Václav Šírůček, svobodník J. M. C. ve vsi Chyšné, jiný svědek smlouvy Václava Kautského s Janem Holejšovským, byl asi synem Bartoloměje Šírůčka z Chyšné, jejž v sobotu po památce Nanebevstoupení Pána Krista L. P. 1593 Michal Španovský z Lisova propustil z poddanosti. Roku 1651 hospodařil v Chyšné Pavel Syrůček, svobodník, narozený asi roku 1591, patrně bratr Václavův.

Roku 1615 zapsána jest v deskách svobodnických, v knize 1, na listě S 1 p. v., trhová smlouva tohoto znění:

»Léta tisíciho šesti stého patnáctého v outery po neděli rorátni, jež slove Křížová (5. neděle po velikonocích), stala se smlouva celá a dokonalá, trh celý a dokonalý, a to mezi urozeným a statečným rytířem panem Václavem Mazaným z Slavětína a na Slavětině, jakožto prodávajícím, z jedné a urozeným panem Václavem Holejšovským z Slavětína a v Holejšově, kupujícím, z strany druhé, takže dotčený p. Václav Mazanej z Slavětína prodal jest témuž Václavovi Holejšovskému a dědicům a budoucím jeho palouk, slove Bezděkov, s kusem pole, při něm ležícím, jak v svejch mezech a hranicích jest, pod loukou téhož Václava Holejšovského, zkade hraničkou, dobíhající až do splavu a potoku urozeného a statečného rytíře pana Jana Řísnického z Řísnice a na Řísnici, a to za sumu hotových devět a půl kop míseneckých a za jednu kopu struhových (pstruhových) ryb kteréžto peníze ihned pan Václav Mazanej k sobě přijal a téhož palouku se všim jeho příslušenstvím, tak jak to sám k držení a užívání měl, touto smlouvou a cedulí postoupil a postupuje, na kterýžto trh dobrovolný dotčený pan Václav připovídá se nenavrátiti dědicům ani budoucím jeho a pro lepší tohoto jistotu dotčený pan Václav Mazanej z Slavětína k této smlouvě pečeť svou vlastní s jistým svým vědomím dal jest přitisknouti. Stalo se léta a dne svrchu psaného.«

L. S.

Mut. dom. 48 J 22 p. v.

Z uvedených smluv vysvítá, že bratři Jiřík a Václav Holejšovští ze Slavětína a na Holejšově byli na živu ještě v době těsně před stavovským povstáním. Při vzplanutí dějinného odporu byla Václavovi asi 42 léta, Jiřík byl o něco starší. Dne 25. května 1618 ujednali stavové na hradě pražském, aby k ochraně země české byla zřízena vojenská hotovost, nad níž vrchní velitelství bylo svěřeno Jindřichu Matyáši hraběti z Thurnu, tehdy asi 51letému. Zároveň zaslány dopisy stavům všech zemí koruny české o pomoc a přispění, povolena berně na zřízení obrany a hrozeno přísnými tresty každému, kdo by se vzpíral prozatím zřízené vládě 30 direktoriů. Je známo, že i svobodníci, zejména z kraje Bechyňského, ozbrojení dlouhými ručnicemi, zúčastnili se výpravy stavovského vojska. Nelze tudíž pochybovat o tom, že i erbovníci Jiřík a Václav Holejšovští ze Slavětína a v Holejšově byli v Thurnově vojště, když odrazilo císařské od Čáslavě a když zvítězilo nad nimi u Pelhřimova. Nejvýš pravděpodobně však oba bratři v některé z krvavých srážek padli, položice své životy na obranu země. S nimi byl navždy pochován i sen rodu Holejšovských ze Slavětína o zlatých ostruhách rytířských, jichž dobytí bylo tehdy na dosah.

Po smrti Jiříkově a Václavově stal se representantem rodu a drži-

telem dvoru holýšovského Václavův syn Adam, narozený asi roku 1601.

»Památky archeologické a místopisné« (X. — 1878) přinesly »Současný přehled držitelů zboží v kraji čáslavském dle register kontribuce z r. 1622«, který podle register na příjem v kraji čáslavském z trojí berně, nařízené patenty Ferdinanda II. ze dne 5. června a 9. července 1622, nacházejících se v archivě zanikající tehdy (r. 1878) Včely Čáslavské, uveřejnil Kliment Čermák. Registra tato jsou výtečným pramenem k poznání té doby v několikerém směru. Především vykazují úplnou řadu držitelů statků v kraji čáslavském, vystihujíce změny, které právě se daly v držitelích statků následkem pokut rebelie. Porovnávajíce tato registra s rozvržením sbírek z r. 1615 (Sedláček, 1869), shledáme, kterak r. 1622 již obyvatelstva ubylo. Z mnohých nedoplatků i z poznámek o odpuštěné berni poznáváme, kterak se vzmáhaly nedostatek, bída a svízele od soldatesky.

Kontribuce, nařízená dne 5. června 1622, týkala se vrchnosti i lidí poddaných. Vrchnosti měly odvésti z člověka z vlastní kapsy 12 krejcarů a $\frac{1}{2}$ čtvrtce ovsy. Poddaný měl zaplatiti sám za sebe 8 krejcarů a $\frac{1}{2}$ čtvrtce ovsy. To vše za jeden týden. Tedy od 5. června 1622 do 19. března 1623 za 41 týden měla zaplatiti vrchnost 8 zl. 12 kr., poddaný 5 zl. 28 kr., celkem 13 zl. 40 kr. Svobodníci a poplužní platili za sebe 20 krejcarů týdně.

Mezi »poplužními« jest na třetím místě uveden:

»3. P. A d a m H o l e š o v s k ý n a d v o ř e H o l e š o v s k é m
20 týdnů 6 rýnských 40 krejcarů.«

To znamená, že tam nebylo možno vymoci více kontribuce než za 20 týdnů, anebo že zbytek kontribuce za 21 týden 7 rýnských byl odpuštěn v náhradu za jiné břemeno (ubytování, potahy, oves nebo podobně).

V deskách svobodnických (2 Y 17) jest zapsána trhová smlouva, jež se stala dne 29. března 1650 mezi svobodníky Jakubem a Pavlem, bratry vlastními Dvořáky ze vsi Daměnic, z strany jedné, a Václavem Honákiem, též svobodníkem, z strany druhé. Při této smlouvě, kterou Dvořákové odprodali Honákovi část svého statku s chaloupkou Frýdovskou a s políčky, byli jako svědci přítomni Matěj Vesecký z Vesce, Václav Kocourek ze Zvěstova, A d a m z H o l e j š o v a, svobodníci, a Jan mladší Tůma, primator městyse Kamberka.

Z toho jest patrnó, že Adam celou třicetiletou válku přečkal v Holýšově.

Týká se tudíž především jeho zpráva, obsažená ve spise »Martina Škvoreckého, úředníka na Pacově, hospodářská korespondence z dob války třicetileté (1630—1642)«, již z černínského archivu hradeckeckého uveřejňuje František Teplý, archivář, v Publikacích ministerstva zemědělství (ročník 1928, číslo 78):

1641, 24. května.

Škvorecký pánu o pohybu vojsk
z Moravy do Čech a kolem Vlašimi,
o pstruzích, že jich u svobodníků
v Holejšově nedostal.

»Destal jsem od kundšaftu z Pelhřimova v příčině nějakých soldátův, kteříž že by měli bejtí za Pelhřimovem v Stonařově a to 300 koní, z Pelhřimova že sou jim dva sousedi za kommisáre nařízení, kteří mají je vésti, jakž z toho kundšaftu porozuměti rácite.

Posílám opět až do Počátek. Tu se bude moci vyzvěděti, kde se hnou. Jak mi se posel navrátí, co za avisi přinese, neobmeškám Vašnosti oznámiti. Posílal jsem do toho Holejšova pro pstruhu mezi svobodníky. Znají se k tomu, že se pstruhu Všti zakázali, ale nyničko že ani jednoho nemají a v potocích, že všecko vylapáno, ani jednoho že nikdo nedostane.

Ti předešli soldáti jak k Pelhřimovu, k Černovicům tálí, předce tu okolo Vlaším a k Benešovu i k Načeradci zůstávají. Zpráva se čini, že znamenitý škody čini, lid rozhání, takže málo kdo s nimi doma zůstává.

Pánu Bohu V. k ochraně poručena činim.

Martin Škvorecký.

Janu Černínovi staršímu na Chustnici a Pacově.«

Tak chutné pstruhы chovali Holejšovští ve svých čistých rybnících a potocích, že je i za nemovitosti vyměňovali a že sám pan hejtman kraje bechyňského Jan Černín z Chuděnic, manžel Zuzany Homutovny z Harasova, paní všemi ctnostmi ozdobené, si je objednával a nezapomíнал na ně ani uprostřed nebezpečí válečného.

Ale kosové byli! Bližší jim byly vlastní jazyky a žaludky, než celý pan hejtman kraje bechyňského.

Pan Adam Holešovský nebyl totiž jediný, kdo si v Holýšově pochutnával na pstruzích.

V archivu země České v Praze uložena jest berní rulle z r. 1654, významná vzhledem k poměrům majetkovým a vůbec hospodářským.

O obyvatelích Holýšova nalézáme tu tento záznam:

Jakub Slavětínský: role má 70 str., osívá na zimu 20 str., na jaro 20 str.; potahů má 3 koně, 2 voly; dobytka chová 6 kravského, 9 jalového, 15 ovčího, 9 sviňského; potahem se živí a formani; lesův má pod 11 str.

Adam Váňků: role má 25 str., osívá na zimu 8 str., na jaro 8 str.; potahů má 2 voly; dobytka chová 4 kravského, 3 jalového, 10 ovčího, 4 sviňského.

Jiřík Holešovský: role má 6 str., osívá na zimu 2 str., na jaro 2 str.; dobytka chová 1 kravského, 2 jalového; švec.

Mikoláš Nosek: role má 35 str., osívá na zimu 8 str., na jaro 8 str.; potahů má 1 vola; dobytka chová 2 kravského, 1 jalového, 2 ovčího.

Jan Zeman: role má 15 str., osívá na zimu 4 str., na jaro 5 str.; potahů má 3 koně; dobytka chová 3 kravského, 3 jalového, 6 ovčího, 3 sviňského; formani.

Vavřinec Vaňků: role má 25 str., osívá na zimu 8 str., na jaro 8 str.; potahů má 2 voly, dobytka chová 3 kravského, 3 ovčího, 4 sviňského. Společně lesův mají pod 22 str. mimo to, co ten přední má.

Sůmma a rolí 176 str., osetých na zimu 50 str., na jaro 51 str., potahů 6 koní, 7 volů; chovaného dobytka 19 kravského, 18 jalového, 36 ovčího, 20 sviňského; lesův pod 33 str.

Tito nadepsaní hospodářové o tento jeden dvůr roztrhnouce jej se

rozdělili; považujíce, popluží že sice velký jest, však naproti tomu pozorujíce toho ustanovení, že bohatší chudšímu nápomocen bejti jmá, tak tehdy a vedle toho, co by tak přebejvalo, jinšímu in supplementum přijiti mocti bude, uznáváme jej dle starobylýho způsobu za jeden svobodnický dvůr ad contribuentum potáhnouti. Tito nade-psaní hospodářové krčmu vejsadní a právo k šenku mají.«

Znamenitým doplňkem berní rulle po stránce osobní, rodinné a náboženské jsou soupisy obyvatelstva království Českého podle víry z roku 1651, zachované v archivu ministerstva vnitra v Praze, mezi nimiž jest i soupis svobodníků z kraje čáslavského (sign. SM R 109/45 Čáslavsko č. 48), vyhotovený dne 30. března 1651 staršími svobodníky Matějem Vilímrem Brzotickým a Janem Švendou Kosteleckým v Arbelovicích.

J m é n a l i d i	Stav	Kdo jest a jakého povolání	V letech	Katolický	Ne- katolický	Naučné jeho ziskání	Žádné naděje
Ves Holejšov:							
Jakub Holejšovský	svobodný	robotný	50	/			
Rozina	svobodná	manželka	40	/	/	/	
Jan	svobodný	syn	16	/			
Šimon	svobodný	pacholek	15	/	/	/	
Markyta	svobodná	děvka	30	/	/	/	
Adam Holejšovský	svobodný	chalupník	50	/			
Dorota	svobodná	manželka	35	/	/	/	
Jiřík	svobodný	syn	18	/			
Jiřík Holejšovský	svobodný	podruh	55	/	/	/	
Anna	svobodná	manželka	40	/	/	/	
Vavřinec Holejšovský	svobodný	chalupník	37	/	/		
Kateřina	svobodná	manželka	28	/	/		
Mikoláš Holejšovský	svobodný	podruh	25	/	/		
Zuzana	svobodná	matka	56	/	/		
Jan Zeman	svobodný	podruh	40	/			
Kateřina	svobodná	manželka	50	/			
Kateřina	svobodná	dcera	20	/	/		

Ze seznamů vidíme, že Holýšov měl v letech padesátých XVII. století 6 rodin a 17 dospělých obyvatel, takže jedna rodina měla průměrně tři členy, nečítaje v to nedospělé děti. Jedna třetina holýšovských svobodníků byla již podrobena protireformačním snahám tehdejší doby, avšak dvě třetiny ještě odpíraly i na venek

rekatolisaci a zůstávaly věrny náboženskému přesvědčení svých předků. Jest patrnou, že hospodářové, jimž předeším hrozilo pronásledování pro víru, útisk, chudoba a vyhnanství, přestoupili nejdříve se svými syny ke katolictví, kdežto jejich manželky, dcery a čeleď, tedy všichni, kdož neměli co ztratit, vytrvale vzdorovali výhrůžkám, slibům i rozkazům, jimiž bylo znásilňováno právo na svobodu svědomí.

• Pokud jde o sociální rozvrstvení obyvatel Holýšova, vidíme, že jen Jakub Holejšovský-Slavětínský, syn Jiříka Holejšovského z Slavětína, počítal se mezi »robotné«, to jest mezi svobodníky, mající svobodnický statek a povinné zemskými robotami dodáváním potahů a přípřeží k dopravě válečných potřeb.

• Synové Václava Holejšovského ze Slavětína, či »Vaňka«, jak se mu krátce říkalo v Holýšově, byli jen chalupníky. Rozdělili se o dvůr otcovský rovným dílem a každému se dostalo jen 25 korců.

• Ostatní tři otcové rodin byli jen podruhy.

• Čeleď měl jen Jakub, syn Jiříkův.

• Nejstarší z obyvatel Holýšova byl tehdy Jiřík Holejšovský, švec, narozený asi roku 1596, pravděpodobně syn Jiříka Holejšovského ze Slavětína, a tedy bratr Jakubův. Byl ženat s Annou, narozenou asi roku 1611. Podle mého názoru byl Jiřík, švec, zakladatelem rodu Ševců, dosud v Holýšově žijícího.

Stejně starí byli Jakub Holejšovský-Slavětínský a Adam Holejšovský-Vaňků, oba narození asi roku 1601. Vystupuje-li Adam roku 1622 jako representant rodu a držitel poplužního dvoru holýšovského, lze to vysvětliti tím, že Jakub konal asi právě v té době robotu zemskou, tentokrát však pro císaře Ferdinanda II., a potloukaje se kdesi v Němcích po polích válečných, nemohl přirozeně zastávati své povinnosti v Holýšově. Tím lze vysvětliti i to, že Jakub se poměrně dosti pozdě ženil. Jeho manželka Rozina byla o 10 let mladší než on. Narodila se asi roku 1611. Jejich syn Jan Slavětínský byl ženat s Annou, dcerou Jindřicha Kosa, mlynáře pod Jedlinou, a dne 25. ledna 1670 koupil od svého tchána grunt po Bartoloměji Růžkovi, řečený »Pustý«, v Růžkových Lhoticích za 200 kop míšeňských. Byl ševcem. Dne 29. srpna 1679 oženil se po druhé s Alžbětou, dcerou Jiřího Hubka z Bernartic. Zemřel dne 22. března 1693 ve věku 58 roků.

• Adam Holejšovský, syn Vaňkův, narozený asi roku 1601, byl ženat s Dorotou, narozenou asi roku 1616. Jejich syn Jiřík, narozený asi roku 1633, byl ženat s Dorotou a dne 25. listopadu 1658 koupil od Koliáše Slavětínského selský statek v Slavětině, jakž ještě uslyšíme.

Celým desetiletím byl od doby narození Jakubova a Adamova oddělen Jan Zeman, narozený asi roku 1611. Vše nasvědčuje tomu, že tento Jan Zeman je totožný s Janem Holejšovským ze Slavětína, svobodnickým starším z Chmelné, manželem Kateřiny Jenšikové z Radvanova a v Daměnicích.

O tři roky mladší než Jan byl Vavřinec Holejšovský, bratr Adama Holejšovského a syn Václava (Vaňka) Holejšovského ze Slavětína.

Narodil se asi roku 1614. Jeho manželka Kateřina se narodila asi roku 1623.

Mikoláš Holejšovský, jinak Nosek, syn Zuzany, narozené asi roku 1595, narodil se asi roku 1626. Zdá se, že Mikoláš byl Holejšovský leda jen po matce a že po otci pocházel z Nosků, usedlých bud v Obraticích nebo v Smilových Horách. Nevyskytuje se v pozdější historii Holýšova ani Holejšovských.

Pokud jde o rozdělení majetku, jak jest patrno z berní rolle z roku 1654, vidíme, že v hlavních rysech zůstává zachováno staré rozdělení: 76korcový poplužní dvůr Jirkův má jeho syn Jakub, 50korcový dvůr kmetcí rozdělili si Vaňkovi synové Adam a Vavřinec, druhý 50korcový dvůr kmetcí jest pronajat podruhům Mikoláši Noskovi a Janu Žemanovi. Výměra z roku 1651 řídí se podle výsevku a odpovídá přibližně dnešní soustavě metrické, takže 1 korec podle výsevku z roku 1654 se rovná přibližně 1 hektaru.

Tehdejší zemědělství v Čechách bylo ve znamení nehospodárného úhoření. Půda se po žních nezorala, ležela celý rok ladem, zarůstala plevelem a křovím a sloužila částečně za pastvinu nebo senokos. Chrastí a křoví rolník na místě sesekal a spálil a popelem pohnojenou půdu příštím rokem (někdy i za 2–3 roky), obyčejně po žních, zoral a osil ozimem, nebo jí nechal zarůsti porostlinami (křovím a trním, porostem, jenž pozvolna, ničen člověkem i dobytkem, přechází v řídký les). Tehdejší rolník neznal významu osevního postupu a tak často sil tutéž plodinu na jednom místě po několik let za sebou, půdu vymrskával, správně nehnojil, racionalně neobdělával. Neznal podmítky strništ, orby na zimu, užívání umělých hnojiv, setí rádkového, užívání moderních strojů, zušlechtěného osiva, neuměl zacházeti s mrvou chlévskou, neměl řádných hnojišť, chlévů, jímek na močůvku, neznal odvodnění pozemků, zavodnění luk a podobně. Vyzískal proto z půdy daleko méně než rolník dnešní, ba, mnohdy se ani sám dosyta nenajedl.

Z berní rulle je zřejmo, že čím méně půdy kdo měl, tím intensivněji na ní hospodařil, a naopak, čím větší byla rozloha půdy, tím hůře se hospodařilo a tím poměrně méně se produkovalo. Percentuálně největší část půdy z celkové své rozlohy oséval Jiřík, švec, ($33\frac{1}{3}\%$ na zimu, $33\frac{1}{3}\%$ na jaro), bratři Adam a Vavřinec (32%), Jan Žeman ($26\frac{2}{3}\%$ na zimu, $33\frac{1}{3}\%$ na jaro), Jakub Slavětínský oséval $28\frac{4}{7}\%$ na zimu a tolikéž i na jaro. Nejmenší část půdy z celkové své rozlohy osil Mikoláš Nosek (necelá 23% na zimu a stejně na jaro).

Pokud jde o chov dobytka, první místo zaujímal chov dobytka hovězího. Po dvou tažných volech měli Jakub, Adam a Vavřinec, jednoho měl Mikoláš. Jiřík a Jan byli bez volů.

Krav a jalovic měl nejvíce Jakub, po něm Adam, pak Jan Žeman. Vavřinec měl jen 3 krávy, Mikoláš 2 krávy a 1 jalovici, Jiřík jen 1 krávu a 2 jalůvky.

Poměrně vzhledem k své rozloze půdy, nejvíce dobytka měl Jiřík, po něm Jan, pak Adam. Teprve za ním následoval Jakub, jež následoval Vavřinec a konečně Mikoláš.

Celkem na 17 dospělých obyvatelů připadalo 19 dojnic.

Koně měli jen Jakub a Jan, každý po třech, neboť oba formanili.

Ovce chovali Holejšovští dojně i vlnařky. Vlnu zpracovávali po domácku na oděv, přikrývky a podobně. Z mléka vyráběli měkký sýr. Nejvíce ovcí měl Jakub, pak Adam, po něm Jan, Vavřinec, Mikoláš. Jedině Jiřík neměl ovcí. Poměrně vedl v jich chovu Adam s Janem, pak šel Jakub, za ním Vavřinec a naposled se belhal Mikoláš.

Vepře choval Jakub, Adam i Vavřinec a Jan. Neměl jich ani Jiřík ani Mikoláš. Poměrně nejvíce jich měl Jan, po něm Adam a Vavřinec a posléze Jakub.

Přihlížíme-li k poměrnému množství, byl na prvním místě v chovu hospodářských zvířat Jan Zeman, na druhém Adam Vaňků a teprve na třetím Jakub. Na čtvrtém byl Vavřinec, na pátém Jiřík a na posledním Mikoláš Nosek.

Je viděti, že hospodářství Mikolášovo trpělo nedostatkem potřebného kapitálu a snad i práce a že tato skutečnost způsobila, že Mikoláš Nosek záhy z Holýšova odešel.

U Jana Zemana tomu bylo naopak. Odešel z Holýšova, nahospodařiv si formaněním a chovem dobytka značného jmění, aby jinde získal širší pole pro svou hospodářskou činnost a dosáhl ještě většího čistého výnosu.

Co se týče statku Jakubova, byla by mu — jak se zdá — již tenkrát svědčila parcelace.

Celkem vzato, v Holýšově nepozorujeme nikterak, že by třicetiletá válka zasáhla příliš rušivě do tamních hospodářských poměrů. Chov dobytka se tu během války pravděpodobně nezúžil, spíše naopak, zvětšil. Jedině snad chov koní se zmenšil, ač i zde pravděpodobně pokles nebyl příliš veliký.

Lesy v Holýšově zaujímaly asi $\frac{1}{8}$ veškeré půdy.

Lesní hospodářství nebylo plánovité, věřilo se v nevyčerpateľnost lesů a každý si bral svou potřebu dřeva bez pravidla, vybíraje si podle libosti obyčejně silnější, nejstarší a churavé kmeny, kdežto slabší a nedorostlé byly ponechány, aby s mlázím, které na prostorách poražených stromů přirozeně vzešlo, tvořily další les. V lese byla směsice různě starých kmínků a kmenů, jednoročních až úplně dospělých. Pasoucí se dobytek ničil porosty, zvláště listnaté, takže zbýval v lese jen dospělý nadrost. Teprve, když se poznala škodlivost a zhoubnost tohoto způsobu hospodářského těžení, počal se les těžiti po oddílech, pasekami, jež byly buď přirozeně opět zmlazovány, nebo umělým zakládáním porostů zalesňovány.

Lesy byly oživeny četnou různou zvěří, mezi níž bývalo i hojně zvěře dravé. Zvláště za války třicetileté značně se rozplemenila všeliká zvěř i vlci a medvědi.

Právě tak, jako zemědělská výroba měla ráz podnikání čistě rodninného, tak i výrobní činnost živnostenská byla v Holýšově provozována jen v domácnostech. Doma se předlo, tkalo, šilo a pod. a i když výrobky nebyly tak dokonalé a jemné, jak jsme na ně zvyklí dnes, tehdy domácí potřebě úplně vyhovovaly. Příslušníky cechů

byli v Holýšově pravděpodobně jen Jakub Slavětínský a Jan Zeman, kteří formanili, a Jiřík, švec.

O formanech víme, že byli jakousi lidovou šlechtou. Několikrát do roka podnikali výpravy, které trvaly celé týdny a byly značně výnosné. Obstarávali nejen dopravu na svůj účet, ale i směnu zboží na svůj vrub, takže vydělávali dvojnásob — na zboží a na dovozu. Byli všude vítáni v zájezdních hostincích, neboť jak dovedli peníze vydělat, dovedli je také utratit. Od ostatních vesničanů se lišili jak ústrojem, tak způsoby a vystupováním, neboť ve světě leccos viděli, šatili se vybraněji a vystupovali kavalírsky. Jakub Slavětínský a Jan Zeman provozovali asi formanství společně. Každý měl tři koně, takže mohli jezdit třemi nákladními vozy. Není zajisté náhodilé, že právě Jakub Slavětínský, držitel poplužního dvoru v Holýšově, byl formanem. Starodávnou povinností svobodníků bylo dodávat k zemské hotovosti potahy a přípřeže k dopravě potřeb válečných. Tato zemská povinnost trvala ještě po třicetileté válce. Souvisí s ní, nepochybň, i německé pojmenování svobodníků »Vorwerchsleut« a »Furwerksleut«. Formanství Slavětínského a snad i Zemanovo souvisí pravděpodobně s tímto břemenem zemským, jímž svobodníci byli od starodávna obtíženi.

Podle zápisu v svobodnických deskách 2 K 19 stala se dne 5. srpna 1658 smlouva trhová, kterou bratři, urození rytíři Martin a Mikuláš Jenšíkové z Radvanova a v Daměnicích prodali manželovi své sestry Kateřiny Jenšíkové z Radvanova, opatrnému Janu Holejsovi z Slavětína a v Holejšově »Toulovský dědictví pustý s krčmou« ve vsi Chmelné a tři grunty v Kunějovicích, v Otročicích a v Němcicích, jež zdědili po své matce Anně Jenšíkové z Radvanova, rozené Mazané ze Slavětína.

Jenšíkové z Radvanova byli šlechticové původně jednoho rodu s Jenšíky z Ježova, pocházející ze svobodníků v kraji bechyňském, usedlých jednak v Radvanově u Mladé Vožice, jednak v blízkém Ježově. Lišili se navzájem svými erby, neboť Jenšíkové z Radvanova měli ve znaku na červeném štítě bílého čápa, Jenšíkové z Ježova na modrém štítě zlatého jelena ve skoku s krkem nožem probodeným. Roku 1541 byli do druhého stavu rytířského přijati Jan, Prokop, Martin, Matěj a Jakub bratři Jenšíkové z Radvanova. Roku 1543 vložili Ondřej Jenšík z Radvanova a z Velkého Ježova a Jan Jenšík z Radvanova a v Daměnicích opět do desk své zděděné statky, půl dvora v Ježově a v Daměnicích jak zboží to již po třicet let byli drželi. Jan a Adam Jenšíkové z Radvanova, bratři vlastní, vložili si do desk roku 1545 Radvanov a Nahořany, jak je po otci devět let drželi. Jan Jenšík koupil si roku 1555 dvůr v Daměnicích, po němž se psal on (Jan starší), jeho bratr Adam a syn Jan mladší »z Daměnic«. R. 1572, a ještě 1589 seděl na Daměnicích rytíř Martin Jenšík. R. 1615 drželi strýcové Žigmunt a Martin Jenšíkové z Radvanova 7 lidí poddaných v Daměnicích a Prokop Jenšík z Radvanova seděl na Radvanově. Martin Jenšík byl ženat s Annou Mazanou z Slavětína a měl s ní syny Martina, Mikuláše a Václava a dceru Kateřinu. Syn Václav užíval společně a nedilně se svým ujcem Václavem Mazaným z Slavětína, bratrem Annínym, statku v Dolních Hrachovicích. Po smrti Vilémově nastoupil v díl jeho Jiří Jeník z Bratřic (u Pacova), manžel Alžběty Mazané z Slavětína (matrky chvojnovské), patrně dcery po Vilémovi Mazané. Václav Jenšík odkázal svůj poloviční díl své matce Anně. Trhem ze dne 17. ledna 1650, vloženým do desk 25. února 1673 (D. Z. 149 T 5, 390 D 21 a 395 Z 11), prodalá

Anna Jenšíková z Radvanova i druhou polovici statku v Dolních Hrachovcích Jiřímu Jeníkovi. O druhých dětech Anniných, Martinovi, Mikuláši a Katerině Jenšíkových z Radvanova čteme právě v svobodnických desekách 2 K 19:

»Léta Páně 1658 v úterý den Památky Proměnění Krista Pána, to jest pátého dne měsíce srpna. S jistou vůlí a vědomím urozeného a vysoce učeného pána Kryštofa Norberta Knautta z Fahnenchwungku, obojích práv doktora, J. M. C. a král. rady a prokurátora v král. Českém.

Stalo se přátelské porovnání, trh celý a dokonalý, mezi urozenými pány Martinem a Mikulášem bratřími vlastními Jenšký z Radvanova a v Darmenich a opatrným Janem Holejšovským z Slavětína a v Holejšově a to taková smlouva: Tak jakož napřed jmenovaní páni Jenšíkové majíce po dobré paměti nebožce paní Anně Jenšíkové, jakožto mateři své, na svobodství J. M. C. tu ve vsi Chmelným, spolu s Katerinou sestrou svou, dědictví pustý, jmenem Toulovský, a k tomu jednu poustku tu ve Chmelným, na kterémžto krčma bývala, a tři grunty rozdilně, na kterýchžto lidé podaní, zejména tito: Václav Poštolka ve vsi Kunějovicích, Václav Boudník ve vsi Votročicích, třetí grunt jménem Machlovský ve vsi Němcích, na kterémžto jest Martin Charvát, člověk svobodný, jsouce rozdeleny na tři spravedlivé díly. Jeden, první, díl ji, paní Katerině, sestře vlastní pánu Jenšíků a manželce Jana Holejšovského, nálezejice. Druhé pak dva díly oni, páni bratři paní Kateřiny i s poustkou a krčmou vejsadní a poddanými, jakž v dílích cedulích k kterému dílu příšlo, s dobrým svým rozmyslem prodali jemu, Janovi Holejšovskýmu, dědicům a budoucím jeho, sami od sebe, dědicův a budoucích svých, s rolmi ornými i neornými, lukami, palučinami, lesy, porostlinami, občinami, rybníčky, vodotočinami, cestami, svobodnými vejjezdy, se vši zvoli, lovy, hony, s plným panstvím, jakž toho předkové (rozuměj předchůdci) jejich užívali, ovšem sobě nic nevymíňují, a to za sumu tři sta a dvaceti kop mísenských.

Závdavku ihned při stvrzení této smlouvy položiti se má sedesáte kop míš. Vejrunky takto jítí mají: v letu 1659 při svatém Havle má se položiti patnácte kop mísenských a tak každého roku, až do vyplnění ty vši sumy, on, Jan Holejšovský, s dědici a budoucími svými, odvozovati povinen bude.

Vejminku tuto oni, páni Jenšíkové, v této smlouvě sobě pozůstavují: Kdyby on, Jan Holejšovský, anebo dědicové a budoucí jeho kterého vejrunku odvesti zanedbali, aby kterýkoliv z nich, pánu Jenšíků, aneb dědicův a budoucích jejich, slože jemu zase peníze, mohli se svého dílu, jakž v dílích cedulích vyměřeno ukazuje, ujiti. A on, Jan Holejšovský, tež s tou a takovou vejminkou: aby oni, páni Jenšíkové z Radvanova, byli povinni při posledním odvedení termínu, vyžádajíc on, Jan Holejšovský, od J. M. C. král. pana prokurátora, aby týž statek do knih svobodnických vložen a vepsán byl a na to on, často psaný Jan Holejšovský, má vésti náklad, dědicové aneb budoucí jeho, což jsou také mezi sebou přátelsky smluvili, tomu všemu zadosti učiniti sobě připověděli.

Stalo se toto porovnání a trh v přítomnosti J. M. C. a král. starších svobodníků v kraji čáslavském: Matěje Vilimového ve vsi Brzotických, Zikmunda Brikcího z Arbelovic a Jiříka Křehule ze vsi Sedmipán. Pro lepší upěvnění těchto smluv trhových dozádaly se strany napřed oznameněho J. M. C. radu a pana prokurátora král-ho v království Českém. Že jest pán ráčil k témtu smlouvám svou pečeť poručiti přitisknouti a rukou svou se podepsati. Kterýchž jest datum léta a dne svrchu psaného.

L. S.

Kryštof Norbert Knaut z Fahnenchwungku.«

Jan Holejšovský ze Slavětína a v Chmelné vyrovnal trhovou cenu 320 kop míš. závdavkem 60 kop míš. a 17 ročními splátkami po 15 kopách míš. (plus 5 kop míš.), jež odváděl vždy k 16. říjnu od roku 1659 do roku 1675, takže roku 1676 mohla mu býti vyhotovena od vdov po bratřích Jenšicích tato

»Kvitancí.

Já, Dorota Jenšíková, rozená Smržová, a na ten čas v městech Pražských, totiž pozůstalá vdova po dobrý paměti nebožtíkovi urozeným a statečným rytíři panu Martinovi Jenšíkovi z Radvanova a v městech Pražských, i na místě sirotkův po něm pozůstalých a já, též těch svých sirotkův, Dorota Kelblová, rozená Fárová, ve vsi Daměnicích, jakožto nařízená kšaftem mocná otcovská poručnice nad sirotky mejmi, pozůstalými po dobrý paměti nebožtíkovi urozeným a statečným rytíři panu Mikulášovi Jenšíkovi z Radvanova a v Daměnicích, panu manželu mým předešlým.

Známo činíme tímto listem, jenž slove kvitancí, obecně přede všemi a zvláště tu, kdež náleží:

Tak, jakož jest nám byl povinován po manželích našich, což jim na jejich díl přináleželo, urozený pán Jan Holejšovský a ve Chmelném za dědictví naše, na kterémž nyní sedním a bytem jest, jistou sumu dopláceti vedle smlouvy trhový, tak, jakž to v sobě gruntovně všeckno obsahuje a zavírá, jmenovité sumy, totiž třista a dvaceti kop miš. dobrých stříbrných razu pražského, z kterýchžto peněz, od nás zcela a zouplna všecknú sumú již přijatých, pana Jana Holejšovského a ve Chmelném, dědice a budoucí jeho, jak samy od sebe, tak od dědiců a budoucích našich, kvitujeme, prázdná a svobodna činíme. Připovídajíce, jak samy za sebe, tak za dědice a budoucí naše, na tuž sumu, totiž tři sta a dvaceti kop, vše míšenských, nikdá víceji se nenavarovati a z nich nepomínat na časy budoucí a věčné, poněvadž všeckna suma zcela a zouplna zaplacena jest.

Na potvrzení toho a budoucí stálost a ubezpečení této kvitancí my, svrchu psané, sekryty vlastními přirozenými jedna každá předešlého nebožtíka, pána svého, již v Pánu odpočívajícího, ubezpečily a vlastními rukami se podepsaly. A pro lepší ještě toho důvěření já svrchu Dorota Jenšíková a též Dorota Kelblová dožádaly jsme se společně obě dvě urozených a statečných rytířův pana Vilíma Klokočovského z Klokočova a v Bílé Jizbici a pana Jiříka Vojtěcha Mazaného z Slavětína a v Slavětině, že jsou na žádost naší k této kvitanci nepominuli sekryty svých vlastních přirozených přitisknouti a vlastními rukami se podepsati, však sobě a budoucím svým beze škody. Již jest datum, této kvitancí, ve vsi Daměnicích dne 27. Martij léta Páně 1676.

Dorota Jenšíková rukou vlastní. Dorota Kelblová rukou vlastní.
Vilím Klokočovský na svědomí rukou vlastní.

Jiří Vojtěch Mazaný z Slavětína na svědomí rukou vlastní.«

Adam Holejšovský, syn Václavův, byl otcem několika dětí. Svou 25korcovou chalupu odevzdal svému synu Janovi, narozenému asi roku 1649, jenž se dne 7. února 1673 oženil s Alžbětou, dcerou Zemanovou ze Slavětína.

Syn Jiřík, podle všeho nejstarší, narozený kolem roku 1633, odstěhoval se do Slavětína.

Svědčí o tom tato listina:

»Letha Páně 1658 v den sv. Panny Kateřiny, to jest dvacátého pátého dne měsíce listopadu.

S povolením urozeného a vysoce učeného pana Kryštofa Norberta Knauta z Fahneuschwungku, obojích práv Doctora, J. M. Cis. a král. rady a prokurátora král. v král. Českém.

Stala se smlouva a trh celý a dokonalý mezi JMC. a král. svobodníky Kolyášem Slavětínským v Slavětině, prodávajícím, z jedné, a Jiříkem, synem Adama Holejšovského z Holejšova, kupujícím, z strany druhé, a to taková smlouva a trh:

Že jest napřed jmenovaný Kolyáš ve Slavětině s dobrým svým roz-

myslem prodal grunt svůj svobodný tu ve vsi Slavětíně ležíci, kterýž sobě listem výhostním od nebožtíka urozeného pana Mikuláše Mazaného z Slavětina a na Slavětině, jakž týž výhost upečetěný v sobě šíř obsahuje a zapsán jest, jemu Jiříkovi Holejšovskému, dědicum a budoucim jeho, sám zavírá, postoupený a odevzdaný měl, tolikéž i v rejstřích svobodnických od sebe, dědicu a budoucích svých, k pravému a dědičnému užívání se vším stavením, záhumněm, štěpnici, s zahradou, rolmi ornými i neornými, lesy, porostlinami, lukami, palučinami, občinami, cestami svobodnými, se vším všudy, jakž toho sám v užívání byl, nic ovšem jiného sobě nevymíňujíc, kromě bytu svého v též gruntu až do smrti, k tomu v každou stranu pode dva korce násevku aby sobě vzít mohl, ale však jen do smrti své, po smrti pak své jemu Jiříkovi Holejšovskému, dědicum a budoucím jeho, zase odevzdává a žádný z přátel jeho toho více uživati nemá a moci miti nemůže, a to za summu dvě stě kop míšeňských. Závdavku ihned při stvrzení smlouvy on Jiřík Holejšovský má položiti dvacetí a pět kop míšeňských. Vejrunku takto odvozovati má: Počnouc v léta tisícím šestistým padesátým devátým při svatém Havle nejprv příštím po osmi kopách mis. a tak každého roku až do vyplnění té vší summy skládati a odvozovati má. Co se kontribucí a berni zemské dotýče, to se Kolyáš Slavětinský uvolil jemu Jiříkovi Holejšovskému každý měsíc po šesti krejcařích přidávat a nic více. A jestliže by nějaké závady na též gruntu se vynacházely, aby on Golyáš Slavětinský byl povinen je vydávati. Tolikéž, kdyby on Jiřík Holejšovský, vyžádajíc sobě od JMC relaci, chtěl pro lepší bezpečnost sobě to ve dsky zemské vložiti dáti, vedle listu vejhostního držitelové dvoru za něho budou povinni jej Jiříkovi ve dsky zemské vložiti, jakž v tom vejhostě jest vše zapsáno.

Stala se tato smlouva v přítomnosti J. M. C. a krále starších svobodníků v kraji čáslavském Matěje Vilímového ze vsi Brzotic, Zikmunda Brikcího ze vsi Arbelovic a Jiříka Křehule ze vsi Sedmipan a pana Vilíma Klokočovského z Jizbice Kocourovské. Pro lepší téctho smluv trhových upěvnění dožádaly se strany napřed oznámeného rady JMCis. a královské pana prokurátora král. v král. Českém, že jest pán ráčil k témtoto smlouvám svou pečeť poručiti přitisknouti a rukou svou se podepsati. Kterýchž jest datum léta a dne svrchu psaného.

L. S.

Kryštof Norbert Knautz z Fahnenschwungku.«

Koliáš, svobodník v Slavětině, někdejší poddaný pana Mikuláše Mazaného z Slavětina a v Slavětině, narodil se asi roku 1601, takže mu bylo v době smlouvy asi 57 roků. S manželkou Rozinou, narozenou asi roku 1597, měl dceru Annu, jež se narodila kolem roku 1630 a byla provdána za Václava, narozeného asi roku 1631. Po Rozinině smrti oženil se Koliáš, řečený Kolanda, v Pacově dne 22. září 1652 znova s Annou, vdovou po nebožtíkovi Albrechtovi z Ježova.

Starší svobodníci, v jichž přítomnosti se smlouva stala, ve skutečnosti tehdy příliš starí nebyli. Matěj Vilímovi byly 34 roky. Zikmundu Brikcímu 47 roků a Jiříkovi Křehulovi 29 let.

»Výhost«, o níž jest ve smlouvě řeč, znamenala propuštění poddaného sedláka z nevolnictví. Dál se obyčejně výhostním listem, jímž pozemková vrchnost svolovala, aby poddaná selská osoba se mohla vystěhovati z obvodu panského statku. V případě Goliášově nešlo však pouze o zrušení jeho osobní vázanosti k vrchnosti, nýbrž i o vyvazeni věcné, o výkup gruntu, na němž Goliáš hospodařil. Po propuštění z člověcenství bývala vyhoštěná osoba přijata »pod správu a ochranu J. M. C. úřadu královského prokurátorství« a zapsána do register svobodnických mezi svobodníky.

Podle berní rulle z roku 1654 patřilo ke Goliášovu gruntu 45 korců rolí podle násevku, z čehož Goliáš obdělával jen asi třetinu. Osíval na zimu 8 korců, na jaro rovněž 8 korců. Ostatních 29 korců leželo úhorem, na němž se pásal dobytek. Měl Goliáš 2 voly, 5 krav, 4 jalovice, 11 ovcí a 6 vepřů. Mimo to měl pod 1 korec lesa.

Jiřík Holejšovský zemřel asi v 40. roce věku svého. Po jeho smrti byl kolandovský grunt prodán. Čteme o tom tento zápis:

»Léta Páně 1673. 20. dne měsice Aprilis. S povolením urozeného a státečného rytíře Pana Kristiána Norberta Knautta z Fahnenschwungku, J. M. C. slavných soudův komorního a dvorského rady a královského prokurátora v Království Českém. Vykonána smlouva a trh učiněný mezi **Janem Adamovým**, J. M. C. svobodníkem ze vsi Holejšova, jakožto vlastním strejcem a poručníkem po neb. **Jiříkovi Adamovi**, bratru vlastnímu, sirotkům zůstalých, totiž: 1. Nejstaršího syna, 2. Matěje, 3. Václava, 4. Adama, 5. Matouše, 6. Kateřiny, dcery, 7. Doroty, manželky, vše dědicův a nápadníkův pozůstatosti nebo. Jiřího Adamovýho, prodávajícím, z jedné: a Václavem Krejčovým, též J. M. C. svobodníkem, kupujícím, z strany druhé, totižto takový, že týž Václav Krejčový s Kateřinou, manželkou svou, s dědici a budoucími svými, touto smlouvou trhovou koupil jest grunt svobodnický, od starodávna Kolandovský řečený, ve vsi Slavětíne ležící, s poli vornými i nevornými, lukami, palouky, lesy neb porostlinami, vodotočinami (vodními koryty, vodními žlaby, výmoly, zmolemi, roklemi), halytří (sádkami na ryby), rybníky i se vším k tomu gruntu od starodávna přináležicím příslušenstvím, za sumu 100 kop m., s tou při tom obsaženou vejminkou, že z těch 100 kop vytržených a předce Goliášovi Kolandovi z téhož gruntu prodaného jemu nedoplatencích z nejprvnějších peněz a závdavku 13 ss m. (kop měšenských) vydati a zaplatiti má.

Tehdy ještě k rozdelení sirotkům Adamovým i s mateří jejich na sedm dílův suma 87 ss m. zůstávající jednomu každému z nich po 12 ss m. a 30 kr. rovným dílem přichází.

Závdavku složeno při actum smlouvy této ihned 12 ss 35 kr. Vejrukův počnouce od léta 1674 teprva při času S^o Havla jmenovitě po čtyřech kopách míš. A tak následovně každoročně až do vyjítí té sumy celé pod pokutou peníze penězám rukojmově platiti mají.

K tomu grantu přidáno a zanecháno: žita 20 mandelů, půl vozu kovaného, nábytek zdířovaný, dva vopasky, dvě nápravy, žebří plužního polovici, jeden náhradník, bránu jednu, tele na vosadu (odstávče).

Stalo se v přítomnosti staršího svobodníka Pavla Fáry z Vráčovic, Vilíma Klokočovského, též Jakuba Vaškovýho, obou z Bílé Jizbice vše J. M. C. svobodníkův.«

V matrikách načeradských, počínajících rokem 1667, jest uveden křest jen jediného dítěte Jiříka Kolandy a Doroty. Dne 12. září 1667 byl okřtěn jejich syn Matouš. Kmotry byli: pan Vilím Klokočovský, Jakub Šnajdr a paní Eva Měděncová ze Slavětína.

Dne 4. února 1674 provdala se Dorota Kolandova ze Slavětína za Jakuba Přibyla. Jde-li tu o vdovu po Jiříkovi Holejšovském, řečeném po gruntu Kolandovi, nelze určitě tvrditi.

Zato Kateřina, pozůstalá dcera po nebožtíkovi Jiříkovi Holejšovském z Holejšova, jež byla dne 23. listopadu 1688 »potvrzena do stavu svatého manželstva« s Tomášem, vlastním synem Pavla Krejčového z Velkého Ježova, v přítomnosti družby Václava Koublíka z Holešova a Ludmily, dcery Fárovy z Vráčovic, jest nepochybňě dcerou Jiříkovou a Dorotinou.

Kromě Jiříka a jiných synů Adamových připomíná se v deskách svobodnických 2 F 12 ještě Adamův syn Jakub:

»Letha Panie 1682. dne 7. Martii. S povolením urozeného a vysoce váženého pana Mathiáše Aloiziuse Malanotte, obojich práv doktora, J. M. C. rady a královského prokurátora v království Českém. Stala se smlouva

dobrovolná mezi Jeho Mil. Císařským svobodníky, předně Janem Bydlinským, prodávajícím, na místě sirotkům pozůstalých po dobré paměti neb. Václavovi, synu jeho vlastním, se strany jedné, a Jakubem Adamovým z Holejšova, kupujícím, se strany druhé, a to taková, že jsem já Jan Bydlinský, s dobrým svým rozmyslem a vůli svou svobodnou, nemohouce toho sirotkům opatrovati a nejsouce to zaplaceno, dopláceti, živnůstku Bláhovskou ve vsi Bradáčově (u Mladé Vožice) Jakubovi Holejšovskému se všemi polmi ornými i neornými, lesy, porostlinami, občinami, rybníky, obecnými cestami, stezkami, se vši zvoli, což k tomu od starodávna náleží, se vším, nic nevpouštějic, prodal za sumu jedno sto čtrnácté kop mišenských, na kteroužto sumu on, Jakub Holejšovský hned při smlouvě této zavdal dvacet kop a při Sm. Havle, nejprv příštím, deset kop miš. A tak zavdavku třiceti kop touto smlouvou se kvituje. A ostatní suma na vejrunky, začouce letha 1683 při sv. Havle po čtyřech kopách do vyplacení sumy jednoho sta a čtrnácté kop proti náležitým kvitancím on, Jakub Holejšovský, dáti a odvozovati s dědici a budoucími svými povinni budou. A tak z ty sumy sirotkům zůstalým po nebo. Václavovi, co na ty živnůstce zaplaceno mají, náleží paděsáte kop miš. i s závdavkem. Z vejrunky sirotkům má jít, začouce v létu nadepsaným, po dvou kopách a Kolářovým po dvou kopách. Když sirotkům jejich suma vyjde, totíž paděsáte kop miš, tehdy Kolářověm po čtyřech kopách má jít, do vyplnění sumy jejich. Přidáno jest k té živnůstce: vůz valní, pluh a brány a čtvrtý mandel žita a jeden strych ovsy k setí. K kteréžto smlouvě byli požádání J. M. C. svobodníci: předně Václav Babčický, Jan Buřič v Bradáčově, Václav Maršů; z strany druhé: syn p. Václava Babčického, Jiřík a Matěj Nerad z Velký Černý. Co jest tak tuto smluveno a na místo postaveno, to jsou sobě obě strany zdržeti a všemu zadost činiti rukou dáním připověděli. Pro větší bezpečnost a stálost dožádaly se obě strany nadjmenovaného J. M. C. rady a král. pana procuratora v král. Českém, že jest ráčil s podpisem ruky své tuto smlouvu poručiti zpečetiti (sobě a budoucím beze škody). Jíž jest datum v Bradáčově. Actum ut supra.«

Jakub Holejšovský se připomíná již v matrikách pacovských dne 26. dubna 1665: »V neděli třetí po velikonoci. Potvrzen jest řádně a náleží stavem S^o manželství poctivý mládenec Jan Kovář Veselý, syn Jiříka Zabranského z Jetřichovsi, s poctivou pannou Kateřinou, dcerou Matěje Petrželky z Velké Černy. Stalo se takové potvrzení v přítomnosti Jakuba, syna Adama Váňkova z Holejšova, držby. Též také v přítomnosti obojího pohlaví.«

Bydlín či Bydliny, po nichž se jmenuje Jan Bydlinský, je samota u Osykovce (Osikovce, Vosykovce), víska to poblíž Rodné u Mladé Vožice. Roku 1654 se tu připomíná svobodník Jan z Vosykovce, totožný možná s Janem Bydlinským.

Dne 16. února 1683 narodil se otci Jakubovi Holejšovskému a matce Anně v Bradáčově syn Matěj. Kmotry byli: Jiřík Buřič, Václav Maršů a Marijana Novotná, všichni z Bradáčova.

Anna, manželka Jakuba Holejšovského, byla v letech 1683—1696 často kmotrou dětem svobodníků bradáčovských.

Podle zápisu v svobodnických deskách 6 E 21 ze dne 23. července 1703 Jakub Holejšovský po dvacetileté držbě svou živnůstku v Bradáčově prodal. Čteme o tom:

»Letha Panie 1703. Dne 5. Junij s Powolenjem Vrozeneho a statecznego Wladyky, tež Wysocze Uczeneho Fana Felixa Waczlawa Hada z Proseče, obogich Práw Doctora J. M. Cz. tež Kral. Komory Česke Raddy a Kra-

lowskeho Procuratora w Kralowstwj Czeskem. Stala se smlauwa dobro-wolna. Trh czely a dokonaly, mezy J. M. Cz. Swobodniky ze Wsy Bradaczowa totiž Jakubem Holecssowskym, yakožto Prodawagiczým z Strany gedne, a P. Pawlem Marssikem Kupugiczým z strany druhé, a to takowa: Zie gest Jakub Holecssowsky, nemoha pro welikau Zasslost, skrze Vstawiwcznau Nemocz, swe neb. Manzelky, w tyto nynegssy przetežke časy dele Hospodaržiti s dobrym Rozmyslem, a Wuly swau swobodnau, prodal gest ziwnustku gesste Napadnikum newyplaczenau, od Starodawna Blahowskau rzečenau we Wsy Bradaczowm P. Pawlowi Marssykowi Sewwssym kni od Starodawna patržicym Pržisłussenstwym, Polmi Wornými i Newornými, Lukami, Lesy, Porostlynam, Rybnikami Spolecžnymi a do nich wedenim Wody, yak se wzdy odstarodauna wodiwalo, Obcžinami, Czestami, Stezkami, Frúhony y Duhony, Slowem Sewssym Prawem a Zwoly, yak gest toho wsseho sam, aneb Przedkowe yeho Uziwaly, aneb Uziwati mohly za Summu 140 Kr: takto kplaczenj: Przednie, gsaucze tyz Jakub Holecssowsky P. Pawlowi Marssykowej 42 K porozdilné pugczeny, dlužen, takowe sobie napřed poraziti a pro zaplaczenj J. M. Cz. Contributj (ktere do 15 K zasedéle se nachazy) nyni prii smlauwie 23 K 20 x a prii Sm. Girzi w Rocze 1704 zase 23 K 20 x Zawdawku složiti ma. Ostatnich pak 52 K 20 x tiemto naležeti budau: totiz Napadnikum gestie newyplaczenych 26 K 47 x a Prodawagiczemu neb Dědyczú a Budauczemu geho 24 K 33 x a to na Weyruňky kazdorocznje prii Sm. Hawle w Letu 1704 zacznaucz wzdy po 4 K 40 x timto Spusobem k placzenj: Gsaucze Mezy Napadniky Roztržist, skrze gisteho Mikulasse Weseleho, který SSewczem gest, a w Kragi se zdržuge, který prawi se miti czim dokazati že na te Ziwnustcze zustawagiczny Weyruňky wssechny gemu patři (což giž od kolika let trwa, tak že take wětssim dilem sam Weyruňky wybiral abezewsseho dokazu až to prw wpogminulym 1702 Rocze, až do authentyczkeho dokazu Suspensiowan gest) Czemuž ale druzy Napadniczy Odpor czinj, wssak na zadnau Stranu podstatnych Důkazu az posadaw se nenachazy: Zte pruzciny dokawad by se mezy Napadniky Porzadnost Neucznila, dotad Samemu Prodawagiczemu z Ohledu wsselikych a newyhnutelných Potržeb po tech 4 K 40 x skladati P. Pawel Marssik powinen bude. Kdyby pak Napadniczy swau Wecz authenticę dovirowaly, tehdy z tiech 4 K 40 x Polowiczy totiz 2 K 20 x Napadnikum a druhau Polowiczy Prodawagiczemu pustiti Sneseno gest, a tak az do wypłneni czele trhove Sumy, tech 140 K. Przi ty Ziwnustcze (nemage hrubie czo gineho) zanechawa Prodawagicz wsseho yak Ozymniho tak i Yareho osenj tržeti Mandel. Czo se GMCz Contributj a ginych dani dotycže, takowe Kupugiczy od prissstho So. Jana wypaczeti, a z te Ziwnustky kaupene wssechny a wsseligake Onera wystawati powinen bude. Autraty pak ktereby tak nyni prii Smlauwie wzzessly obie strany polowicznie wyprawiti magl. Czož wsse se stalo W przitomnosti dobrzych a Pocztivych Lydj, JMCz. Swobodniku totiz: Slowútneho Pana Leopolda Ignatiusa Nowaka, ten czas Narzizeneho Starssiho, Jakuba Neswaczila, Jana Frydy a Pawla Hogowcze, ze Wsy Bradaczowa w Kragi Bechynskem. Pro lepszy pak toho wsseho Gistotu a Stalau Pamet, dozadaly se Obie Strany, Urozeneho a Statecznego Wladyky, tez Wysocze Vczeneho Pana Felyxa Waczialwa Hada z Prosecze, Obogich Prów Doctora, J:M:Cz: těž Král. Komory Czeske Raddy, a Kralowskeho Pana Procuratora w Kralowstwj Czeskem, ze gest tuto Smlauwu trhowau Podpisem vlastniho Gmena a Przitisstiem Peczeti swe potwrditi dati raczil, sobie wssak a budauczym swym bezesskody. Již gest datum Leta a dne Swrchu psancho.

Jakub Holecssowsky,
Prodagawiczý.

Pawel Marssyk,
Kupugiczy.

Jakub Neswaczil

Pawel Hogowecz
na Swedomy.

Jan Fryda

Leopold Inatig Nowak, Starssy Swobodnik.

Felix Had z Prosecze.

L. S.

L. S.

Holýšov byl původně přifařen do Mezilesí. Za dob zemanských majetníci Holýšova spolu se zemany v Mezilesí vykonávali podací při mezilesském kostele sv. Jakuba. Od XVI. století však mezilesský kostel nemá své fary a závisí jako filiální na kostele lukaveckém. Někdejší mariánský kostel v Lukavci, připomínáný již ve XIV. století jako farní, vyhořel a roku 1658 vystavěn tu nynější farní kostel sv. Václava. Farníci z bývalé kollatury mezilesské však těžce nesli ztrátu vlastní fary a poukazujíce na to, že mezilesské záduší jest bohatší než obročí lukavecké, podnes si stěžují, že »Václav šídí Jakuba«.

Od XIV. století je tudíž Holýšov přifařen do Lukavce. Výjimečně, v letech 1677 až 1698, příslušel do obvodu fary v Křešíně, kamž farnost lukavecká byla v té době přivtělena. Avšak fara v Křešíně zanikla a tamní kostel byl od roku 1699 filiálním k Lukavci. Roku 1856 byla sice křešinská fara obnovena a roku 1875 postaven tu farní kostel, zasvěcený sv. Bartoloměji, avšak Lukavec svůj farní úřad podržel nadále.

Ve spise »Zpovědní seznamy arcidiecése pražské z let 1671 až 1725«, vydaném prof. Dr. J. V. Šimákem, uvedeny jsou osoby nekající (negligentes), které nebyly u zpovědi.

Svobodníci z Holýšova jsou tam uvedeni pouze dvakrát, roku 1674 při faře lukavecké a roku 1688 při faře křešinské.

Jsou to:

1674 ex Holessow libertini: Dorothea uxor Wenceslai Girk,

Margaretha molitorissa,

Paulus molitor cum ux.,

liber Zadspurků,

Petrus molitor in mola domini Geni;

1688 Paulus Jirků cum filio Joanne ex Holeyschow.

Ve skutečnosti ze svobodníků, kteří roku 1674 zanedbali zpověď, byla z Holýšova jen Dorota, manželka Václava Jirků. Václav Jirků i Pavel Jirků, připomínáný jako nekajícík roku 1688, byli synové Jakuba Slavětínského, známého z berní rolle z roku 1654. Jmenují se »Jirků« po dědečkovi Jirkovi Holejšovském ze Slavětína, právě tak jako potomci Jirkova bratra Václava jmenují se Vaňků.

Markéta mlynářka jest pozůstalá vdova po nebožtíku Matěji Fárovi, mlynáři na mlýně »Vočadlo« pod Holýšovem, synovi Martina Fáry, svobodníka ze Soušic u Kácova na Vlašimsku.

Mlýn Haczpurek (Hačpurk, Racpurk, Zácpurk) jest u Salačovy Lhoty a mlýn pana Jeníka (z Bratřic) v Mezilesí.

V revisitační berní rolli pod záhlavím »Kraj Čáslavský. Jeho Mti. Cé. Svobodníkův Popis Nového Shlédnutí dne 8° měsíce Juni 1688« na foliu 377. jsou holýšovští svobodníci uvedeni v přehledném rastrovaném seznamu, jehož jednotlivé sloupce mají tyto nadpisy: Jména J. M. C. svobodníkův (předešlí hospodářové, nynější hospodářové), Rolí mají 3° Classis (všech rolí str., osutých na na zimu str., na jaro str., ouhorem ležících str., lada str., porostlin str., atd.), Potahův nyní chová (vlastního, koně, voly, nájemního, koně, voly), Dobyťka nyní chová (kravského, jalového, ovčího, sviní má, kozího, vlastní,

nájemní), Luk pod tolík vozů sena, Handle a živnosti, řemesla a jiné rozličné věci.

Přepisujeme:

Předešlý hospodář: Jakub Slavětínský, nynější hospodář Pavel Slavětínský, má 50 str. rolí, z nichž 6 osívá na zimu, 9 na jaro, 6 leží úhorem, 10 ladem, 19 jest porostlých (lesy), dále má 2 koně vlastní, 2 voly nájemní, 1 krávu vlastní, 1 nájemní, 1 jalovici vlastní, 1 nájemní, louky na 3 vozy sena.

Předešlý hospodář: Adam Vaňků, nynější hospodář: Jan Vaňků, má 18 strychů rolí, z nichž 4 osívá na zimu, 5 na jaro, 3 leží úhorem, 3 ladem, 3 jsou porostlé (lesy), dále má 1 vola vlastního, 1 nájemního, 1 krávu a 1 jalovici vlastní, 1 louku na 1 vůz sena.

Předešlý hospodář: Jiří Holejšo vský; těch 6 strychů rolí od této chalupy jsou přikoupené k dolejšímu gruntu Václava Ševce, v stavení tolíko podruh jest.

Předešlý hospodář: Mikuláš Nosek a Jan Zeman; nynější: Martin Koubík, má 40 strychů rolí, z nichž 7 osívá na zimu, 8 na jaro, 8 leží úhorem, 6 ladem, 11 jest porostlých (lesy), má nájemné 2 voly, 1 krávu a 1 jalovici, louku má na jednu fúru sena.

Předešlý hospodář: Vavřinec Vaňků, nynější: Václav Ševců, má 24 strchy rolí, z nichž 4 osívá na zimu, 7 na jaro, 4 leží úhorem, 2 ladem, 7 porostlých (lesy), dále má 1 vola vlastního, 1 nájemního, 1 krávu vlastní a 1 jalovici vlastní, louku na 1 fúru sena.

Lesy již mezi porostlýma pojaté jsou. V této vsi právo k šenku mají.«

Celkem měli svobodníci v Holýšově 132 str. půdy, z nichž 21 str. osívali na zimu, 29 str. na jaro, 21 str. ležel úhorem, 21 str. ladem, 40 str. bylo porostlin (i s lesy).

V revisitační berní rolli z roku 1678 bije především do očí rozdíl výměry jednotlivých svobodnických usedlostí oproti jejich výměře v berní rolli z roku 1654.

Tehdy bylo v celém Holýšově napočteno 176 strychů rolí, nyní pouze 132 strchy rolí, tedy o 44 strchy, t. j. o celou čtvrtinu původní výměry méně.

Poměrně měla se zmenšení podle toho výměra rolí:

u Jakuba resp. Pavla Slavětínského . . o $17\frac{1}{2}$ str., na $52\frac{1}{2}$ str.,
u Adama resp. Jana Vaňků o $6\frac{1}{4}$ str., na $18\frac{3}{4}$ str.,
u Martina Koubíka o $12\frac{1}{2}$ str., na $37\frac{1}{2}$ str.,
u Václava Ševců o $7\frac{3}{4}$ str., na $23\frac{3}{4}$ str.,

Vidíme však, že u Pavla Slavětínského byla výměra zaokrouhlena na 50 str., u Martina Koubíka na 40 str., u Václava Ševců na 24 str. a u Jana Vaňků na 18 str.

Není tudíž ani výměra z roku 1678 přesná, což jest pochopitelné, uvážíme-li, že strych neboli korec jest vlastně míra dutá, mající asi 93,6 litru (0,936 hl); pokud byl měrou plošnou, rozuměl se jím pozemek, na který lze zasíti 1 korec obilí. Měnila se tudíž tato míra podle toho, silo-li se řídčeji nebo hustěji. Teprve později ustálil se korec na výměře, rovnající se dnešním $2877,32 \text{ m}^2$, t. j. $0,287732 \text{ ha}$. Korec

se dále rovnal $1\frac{1}{2}$ míře či $\frac{1}{2}$ jitru a dělil se na 4 věrtele nebo na 16 čtvrtců.

Pokud jde o využití výměry orné půdy, vidíme, že nejlépe svou půdu zužitkoval majitel nejmenší výměry, Jan Vaňků, a čím kdo měl více plochy, tím méně jí poměrně osíval.

Počet usedlostí se během 24 let zmenšil z 6 na 4. Stalo se to tím, že hospodářství po Mikuláši Noskovi a po Janu Zemanovi sloučil v svém vlastnictví Martin Koubík a hospodářství po Jiříkovi Holejšovském, ševci, a po Vavřinci Vaňkovu spojil v svých rukou Václav Ševčů, patrně syn Jiříkův.

Zvláštního pozoru jest hoden značný pokles stavu potahů a dobytka. Kdežto roku 1654 bylo v Holýšově 6 koní a 7 volů, roku 1678 byli zde 2 koně a 8 volů, z čehož však 6 volů bylo nájemních. Roku 1654 měli svobodníci holýšovští 19 krav, 18 jalovic, 36 ovci a 20 vepřů — roku 1678 jen 5 krav, 5 jalovic a ani jednu ovci ani vepře. Z toho pak 2 krávy a 2 ovce byly najaté. Klesl tudíž stav hovězího dobytka (i s kravami a jalovicemi nájemními) asi na $\frac{1}{4}$ stavu z roku 1654.

Je zřejmo, že svobodníci neutrpěli ani tak válkou třicetiletou, jak byli ochuzeni v době Leopolda I. (1657—1705), kdy války se Švédy, s Turky a s Francií nebyly sice vedeny na české půdě, kdy však rozpoutané sobecké vášně a krvelačné zájmy zbídala český lid a ničily jej hmotně i mravně. Ačkoliv postavení svobodníků bylo v mnohem směru výhodnější než současné poměry sedláčků poddaných, neboť svobodníci měli přece jenom určitá práva, poměrně vzdělání a hlavně osobní i majetkovou svobodu, přece i oni trpěli bezduchostí správy, ničemností úředníků a stále tíživějšími berněmi zemskými. Mnozí svobodníci, jsouce přetíženi dluhy, byli nuceni vyměnit svá hospodářství za menší, jiní své otcovské grunty prodávali a ti, kteří na svých usedlostech zůstali, bíděně živořili a v nedušných létech umírali hladem.

»Stav drobných zemanů,« píše historik, »byl skoro úplně vyhlazen a stav rytířů pozbal všeho svého vlivu. Před rokem 1648 počítalo se v Čechách 1128 rodin rytířských; za Leopolda I. je jich 238, mnohé původu novějšího; hubené jich důchody se scházejí špatně, za zámek mají zbořeníště, kryté šindelem a došky, jeho příkopy jsou cesty vyjeté, kde hníje dešťová voda, není-li úvěru, není zásob: »co pluh přináší pluh odnáší«; přijde-li špatný rok, třeba dělat dluhy, prodat kus pozemku, aby se mohlo okázale vystoupit při korunování«.

Toto okázalé vystoupení se ovšem omezovalo jen na jedinou přiležitost v životě. Kdo chtěl i jindy okázale vystupovat, tomu bylo třeba nejméně třiceti vesnic.

Ký div, že Holejšovští nemohli za těchto okolností rovnati se slavným šlechtickým rodům, jichž statky zabíraly 20.000 až 30.000 jiter a které v své pýše byly tak vzdálené lidu, jako ti někdejší drobní zemané a starí erbovníci byli mu blízci. V těchto smutných dobách přestali Holejšovští užívat erbu i predikátu, stejně jako např. Bořkovcové ze Křtěnovic, Býšovcové z Býšova, Jenšíkové

z Ježova, Lhotkové ze Lhotky a jiní, a žili nadále jako prostí svolodníci pod ochranou české komory či fiskálního úřadu.

Holejšovští v Holejšově neužívali dokonce ani svého příjmení »Holejšovský« a rozlišovali se jenom křestními jmény a jmény svých otců, z nichž tvořila se jejich jména vlastní, takže na př. syn Adama Vaňkova se nazývá Matěj Adamů a pod. Vyskytuje se tu tedy patronymikon podobně jako u Rusů. Později stávají se tato patronymika stálými příjmeními.

Upelné jméno příslušníka rodu Holejšovských v Holýšově skládala se tedy stejně jako kdysi jméno římského občana:

1. ze jména křestního (osobního, praenomen),
2. z příjmení (jména otcovského, rodinného, cognomen),
3. z jména rodového »Hole(j)šovský« (nomen gentile).

Holejšovští, kteří z Holýšova odešli, a usazovali se v okolních vesnicích, užívali buď hned jména rodového, anebo jména rodinného, jež teprve dodatečně zaměňovali za jméno rodové. Na př. Jan, zavedený v berní rolli z roku 1654 pod jménem Zeman, píše se později Holejšovský. Naproti tomu někteří potomci Adama Holejšovského podrželi i po odchodu z Holýšova příjmení Adamů, jež se dokonce změnilo v příjmení Adamovský. Je zajímavé, že právě ti Holejšovští, kteří zůstali v Holýšově na dědičných statcích a pozbyli svého rodového jména, ztratili i vědomí svého původu z rodu Holejšovských a byli pokládáni za přistěhovalce.

Podle t. zv. tereziánského katastru z roku 1713, jímž došla výrazu snaha po úpravě daně pozemkové, nastaly v Holýšově za 35 let od roku 1678 tyto změny:

Václav a Jan Jirků, nástupci Pavla Slavětínského, měli tyto role:

		špatné	úhor	lada
na vejhoně ve	2	6 s 2 v.		
u černic a obce	2	4 s 1 v.	1 s.	
nad Vočadlou	1	2 s.		2 s.
za zahradou	1	7 s 2 v.	1 s.	
v vrších a u kříže	2	4 s 2 v.		
u boroví	1	1 s 2 v.		
nad palouky	3	1 s 2 v.	5 s.	
na kopaninách	1	2 s.	5 s.	
u kladin a u Macové	2			6 s 2 v.
k doubraví	1			3 s.
u louky	1		1 s 2 v.	
celkem	17	29 s 3 v	13 s 2 v	11 s 2 v.

louky:

na doubravě a na jívě . . .	1	pod 1 vůz	sena a $\frac{1}{2}$ vozu otavy
na suché	1	pod 1 vůz	sena a $\frac{1}{2}$ vozu otavy
na pěnovce	1	pod 1 vůz	sena
celkem	3	pod 3 vozy	sena a 1 vůz otavy

Při též gruntě se vynachází chalupa bez rolí, na ní nájemník zůstává a činže ročně platí 2 zl. rýn.

Šlo nepochybně o chalupu, v níž roku 1654 bydlil Jiřík Holejšovský, švec.

M a t ě j A d a m ū, syn a následník **J a n a A d a m ū č i V a ř k ū**, měl tyto role:

	špatné	pusté	zarostlé
K Mezilesí	2	4 s. 2 v.	
u doubrav	1	3 v.	
u jeřábu	1	3 v.	
z Macov	1	1 s.	
v vrších	2	2 s.	
nad loukou	1	2 s.	
na vršku	1	1 s. 2 v.	
u kříže	1	3 v.	2 v.
u suché	1	1 s. 2 v.	
u buku	1	3 v.	
v strany	1	1 s. 2 v.	
u bělic	1	3 v.	
nad Bezděkovem	1	1 s.	2 v.
celkem		15	18 s. 3 v.
			1 s. 0 v.

louky:

K oubelkám	1	pod 1 vůz sena
k planištím	1	pod 1 vůz sena
	2	pod 2 vozy sena

V á c l a v K o u b í k, syn a dědic **M a r t i n a K o u b í k a**, měl tyto role: Na vlastovském, na vejhoně, u jámy, nad strany, nad suchou, na vejhoně, za bělicemi, na dlouhých honech, na vrších, u boroví, nad lukou ševcovou, pod vrškem, na klínku, za Jirkově, na širokém, v hlavách, za jedlinou, nad trním, u doubravy, u jeřábu, k Macově, proti skále, u kladiny. Celkem 24 role, z nichž 31 str. 1 věrt. byly na špatné půdě, 3 str. 2 věrt. ležely ladem a 6 str. bylo pustých. Louky měli čtyři pod sadem, na jedlině, na kladině, na palouce. Klidil 4 fúry sena a půl fúry otavy. **J a n Š v e c**, syn a nástupce **V á c l a v a Š v e c e**, měl tato pole: U suché, na širokém, na dlouhém, na kopaninách, k obci, u buku, na vršku, na výhoně, u skály, nad loukou, v Macově, nad jeřábem, u Jirkových polí, na širokém, u jámy, u palouku, na kopaninách, na vrších, nad Bezděkovem, k boroví, v suché. Celkem 22 pole, z nichž 19 strýčků bylo na špatné půdě, 7 str. 2 věrt. ležely ladem. Mimo to měl dvě louky: jednu na planištích, druhou na lučce; z každé klidil po fúře sena.

Obec Holýšov měla louku »pod trávníkem« pod 1 fúru sena. Užíval ji obecní pastýř, bydlící v obecní chalupě (pastouše).

»Při této vsi,« poznamenala komise, »mají jeden rybník obecní, pod jednu kopu (ryb), item potoků společných pstruhových na 10 honů (stará délková míra 125 kroků, t.j. asi 93 m 75 cm; tedy 10 honů = 937,5 m).«

Názvy tratí, jak tu jsou uvedeny, udržely se až do dnešních dob.

Výměra jednotlivých hospodářství byla upravena takto: Václav a Jan Jirků měli dohromady 54 korce 3 věrtele, nikoli jen 50 korců jako jejich předchůdce Pavel Slavětínský.

Matěj Adamů měl 19 korců 3 věrtele a nikoli 18 korců jako jeho otec Jan.

Václav Koubík měl 40 strychů 3 věrtele, tedy jen o 3 věrtele více, než bylo vykázáno u jeho otce Martina.

Jan Švec měl 26 strychů 2 věrtele, nikoliv jen 24 strychy, jak bylo napočteno jeho otci Václavovi.

Všichni čtyři hospodáři měli dohromady 141 korec 3 věrtěle, kdežto roku 1678 činila celková výměra těchto čtyř hospodářství jen 132 korce, tedy o 9 korců 3 věrtele méně.

Avšak ani tato výměra není přesná a podle pozdějších propočtů byla daleko větší.

Než však došlo k opětné státní přehlídce pozemků holýšovských svobodníků, nastaly v Holýšově dalekosáhlé změny rozparcelováním jirkovského dvoru na sedm dílů a rozdelením chalupy Matěje Adamů na dvě polovice. O rozdělení chalupy Adamovské bude podrobně pojednáno při popisných číslech 10. a 11., jež z ní dne 21. března 1720 vznikla.

Dvůr Jirkovský byl nejprve rozdělen na tři díly. Vlastníkem jedné třetiny byl Jan Jirků. Jeho díl se skládal z pozdějších čísel popisných 1, 2 a 3. Druhé dva díly sjednotil v svých rukou Václav Jirků. Po vstala z nich pozdější čísla popisná 5, 6 a 7. Číslo 6 pak bylo rozdvojeno na číslo 6 a 16. Z nájemné chaloupky u dvora Jirkovského stala se obecní pastouška (pozdější č. p. 4).

Dne 10. června 1720 prodal Jan Jirků třetinu svého dílu Václavu Koubíkovi pro syna Martitna Koubíka (č. p. 1).

Dne 12. ledna 1724 prodal Jan Jirků 6 korců polí a kousek louky Marii Magdaléně Pavlatové, své sestřenici (č. p. 2).

Zbytek Janova dílu připadl po jeho smrti (zemřel dne 20. března 1735) vdově po něm pozůstalé Marii, dceři Martina Fary, svobodníka z Malého Ježova (č. p. 3).

Václav Jirků prodal svůj otcovský podíl dne 12. února 1720 svému bratránkovi Janovi Babickému.

Jan Babický prodal dne 29. ledna 1720 polovici tohoto dílu Matěji Ševci z Holýšova č. 12. (Tím vznikla č. p. 5 a 7).

Zbytek měl Pavel Hlavatý, manžel Zuzany Jirkové. Tato část byla rozdělena až 29. července 1808 na č. p. 6 a 16.

Podle revisitace z roku 1735 je stav tento:

Z chalupy Adamovské měl:

F r a n t i š e k V o d i č k a 21 pole, jež měřila podle plošného obsahu pozemků 18 str. 2 věrt., podle výsevku 11 str. $1\frac{1}{2}$ věrt. Z toho byly 3 věrt. na dobré půdě, 2 str. na prostřední, 8 str. $2\frac{1}{2}$ věrt. na špatně, $3\frac{3}{4}$ věrt. leželo úhorem, 3 str. $1\frac{3}{4}$ věrt. bylo lad. Pole byla v těchto tratích: na výhoně, u kře, u skály, nad lukou, na vrších, u zabitého, u boroví, Humařov, u jeřábu, u hrušky, u doubravy, u kleničky, na velkém, u čihadla, u suché louky, u Bezděkova, nad

suchou loukou, u buku, u bělice (třešeň se žlutými peckovicemi), na strany, na kladinách. Louky měl u sádky, u Bezděkova a na planišti. Poskytovaly ročně $1\frac{3}{4}$ fúry sena a $\frac{1}{4}$ fúry otavy. Na louce u Bezděkova měl naseto $\frac{1}{4}$ věrtele lnu.

Jiřík Zeman měl rovněž 21 pole, měřící podle plošného obsahu pozemků 18 str. $\frac{3}{4}$ věrtele, podle výsevku 13 str. 3 věrtele. Z toho byly 1 str. $3\frac{1}{2}$ věrt. na dobré půdě, 2 str. $3\frac{1}{2}$ věrt. na prostřední, 9 str. na špatné, 1 str. 1 věrt. ležely úhorem, $1\frac{1}{4}$ věrt. bylo lad. Pole byla téměř v těchže tratích jako Vodičkova: na výhoně, u kře, nad lukou, na vrších, na úzkém, u zabitého, na borovém, u Macov, u jeřábu, na kočince, u hrušky, u doubravy, k Mezilesí, u čihadla, u suché, kratina (krátké pole), na velkém, u buků, u bělice, na strany, u Bezděkova. Louky »prostřední«, »na Bezděkově« a »na planištích« poskytovaly sena na $1\frac{3}{4}$ fúry, otavy na $\frac{1}{4}$ fúry ročně. Louka u Bezděkova byla zčásti oseta $\frac{1}{2}$ věrt. lnu.

Z dvoru Jirkovského:

Václav Jirků měl 30 polí v plošném obsahu 29 str. $1\frac{1}{2}$ věrt., podle výsevku 15 str. $2\frac{1}{4}$ věrt. Z toho bylo 2 str. 1 věrt. na dobré půdě, 3 str. $1\frac{1}{4}$ věrt. na prostřední, 10 str. na špatné, 2 str. $2\frac{1}{2}$ věrt. ležely úhorem, 8 str. $2\frac{1}{4}$ věrt. bylo lad. Pole byla: na kladinách (společně s Janem Babickým), u lukavské cesty (společně s Pavlem Hlavatým), u žlábků, klínek u louky, na výhoně, u kře, na dlouhých honech, ve vrších, u Mácovy, u jeřábu, v trní, k Lukavci, u kříže, za zahradou, u jámy, na kopaninách, naproti němu, u štěpu, nad lukou, u černic (třešeň s černými peckovicemi), v úvozu, u řeřábu (oškeruše, Sorbus Aucuparia), nad Vočadlou, nad paloukem, u suché louky, u planiště, u Macova. Luk měl pět: u žlábků, na jedlině, na doubravě, na pěnovce, na Macově. Klidil z nich $1\frac{1}{4}$ fúry sena. Louka na doubravě byla zčásti oseta $\frac{1}{4}$ věrtem lnu. Louka na pěnovce byla společná s Pavlem Hlavatým.

Jan Babický měl 29 polí v plošné výměře 24 str. $1\frac{1}{2}$ věrt., podle výsevku 17 str. 1 věrt. Z toho bylo $1\frac{3}{4}$ věrt. na půdě dobré, 6 str. $2\frac{1}{4}$ věrt. na prostřední, 10 str. 1 věrt. na špatné, 1 str. $1\frac{1}{4}$ věrt. ležely úhorem, 2 str. $1\frac{3}{4}$ věrt. bylo lad. Pole byla: na příhoně, nad lukou, na širokém, ve vrších, příčinka (asi přídavek, příměrek), u zabitého, u Macov, v pařezí, v skalním lesí, u doubravy, u hrušky, v trní, na kopaninách (2), za zahradou, u jámy, u štěpu, u černic, nad úvarem (úvar = mokřina), pod úvarem, u čihadla (místo, kde se číhá na ptáky; zařízení na lapání ptáků), nad Vočadlou (2), zahrada, u suché louky (2), u jedliny, u žlábků, nad palouky. Pět luk bylo: žlábek, jedlina, doubrava, kujovka, Macova. Sklizel z nich ročně $1\frac{1}{4}$ fúry sena.

Matej Švec měl 22 pole v plošné výměře 21 str. $1\frac{1}{4}$ věrt., podle výsevku 16 str. $2\frac{1}{4}$ věrt. Z toho bylo 1 str. na půdě dobré, 1 str. 3 věrt. na střední, 13 str. $3\frac{1}{4}$ věrt. na špatné, 1 str. $1\frac{3}{4}$ věrt. bylo lad. Pole byla: v jedlině, nad rybníkem, u kře, na kratince, pod cestou, u planiště, u Macov, na honech, nad hruškou, u kopanin, na kopaninách, za zahradou, nad zahradou, na výhoně, nad štěpem, nad úvarem, u obce, u čihadla, na dlouhém, nad Vočadlou, u jámy, pod

sadém, spáleniště (pole zarostlé chrastím a křovím, jež rolník na místě sesekal a spálil). Luk měl sedm: nad rybníčkem, na planišti, palouček, na doubravě, na jedlině, na pinovce, na Macově. Skýtaly $1\frac{5}{8}$ fúry sena, $\frac{1}{4}$ fúry otavy, $\frac{1}{4}$ věrt. lnu.

M a ř e n a J í r k o v a měla 16 polí v plošné výměře 12 str. $2\frac{1}{2}$ věrt., podle výsevku 9 str. $3\frac{1}{4}$ věrt. Z toho bylo: 1 str. 1 věrt. na dobré půdě, 1 str. $\frac{1}{2}$ věrt. na střední, 7 str. $\frac{3}{4}$ věrt. na špatné, 3 věrt. bylo lad a porostlin. Byla to pole: na výhoně, u kře, v boroví, nad pařezím, u zabitého, nad paloukem, u bělic, u řeřábu, k Mezilesí, u jámy, na výhoně, na kopaninách, u černic, u suché, k Lukavci, v zahradě. Louky měla dvě: Macovu a pinovku. Klídila z nich $\frac{1}{4}$ fúry sena a $\frac{1}{4}$ věrt. lnu.

P a v e l H l a v a t ý měl 22 polí v plošné výměře 12 str., podle výsevku 8 str. $1\frac{3}{4}$ věrt., z čehož bylo 1 str. $1\frac{3}{4}$ věrt. na dobré půdě, 2 str. na střední, 5 str. na špatné, $3\frac{1}{4}$ věrtele bylo úhoru, 1 str. lad. Pole byla: v trní, v boroví, u planišť, nad loukou, na kratince, ve vrších, u řeřábu, na výhoně, u jedliny, u kleničky (klenička = malý klen, strom javorovitý), na kopaninách, za zahradou, za Krejčovým, za sadem, u čihadla, u černic, v úvaru, u skalky, nad Vočadlou, v zahradě. Užíval třetinu luk Václava Jirků. Sil $\frac{1}{4}$ věrtele lnu.

V á c l a v P a v l á t měl pouze 3 pole: v boroví, na kopaninách a u obce v plošné výměře 5 str. $3\frac{1}{2}$ věrt., podle výsevku 4 str. $2\frac{1}{2}$ věrt. na špatné půdě. Louka »Žlábek« poskytovala mu ročně čtvrt fúry sena.

M a r t i n K o u b í k měl 15 polí v plošné výměře 11 str. $1\frac{1}{2}$ věrt., podle výsevku 9 str. $\frac{1}{4}$ věrt., z čehož $3\frac{1}{4}$ věrt. bylo na dobré půdě, 1 str. $1\frac{3}{4}$ věrt. na střední, 6 str. $3\frac{1}{4}$ věrt. na špatné. Pole byla v těchto tratích: na výhoně, u kře, u planišť, u zabitého, na honech, u bělic, u doubravy, za sadem, na kopaninách, za černicemi, pod Adamovým, za jedlinami, za Krejčovým, u lesa, nad Vočadlou. Čtyři louky žlábek, doubrava, pinovka a Macova skýtaly půl fúry sena a $\frac{3}{4}$ věrtele lnu.

Živnost po Václavovi Koubíkovi měl jeho syn

J a n K o u b í k. Bylo při ní 31 pole v ploše 68 str. $1\frac{1}{4}$ věrt., podle výsevku 49 str. 1 věrt., z toho 1 str. $2\frac{1}{2}$ věrt. bylo na dobré půdě, 8 str. $1\frac{3}{4}$ věrt. na střední, 39 str. $\frac{3}{4}$ věrt. na špatné, 3 str. $\frac{1}{4}$ věrt. ležely úhorem, 7 str. $2\frac{1}{2}$ věrt. bylo lad. Pole byla: u božích muk, na klínku, pod vrškem, u skalky, u úvaře, nad lukou, nad Bezděkovem, u planišť, na kopanině, nad borovím, u zabitého, kamenité, na dlouhém, u jeřábu, u Macov, u palouku, u doubrav, v trní, u jedliny, příčiny, u bělic, na výhoně (výhon = pastviště), za lohem (za hlohem, Crataegus), u jámy, u obce, na klínku. Louky měl čtyři: pod sadním nebo na trávnících, na jedlině, na kládě a na palouce. Sklízel ročně $6\frac{3}{4}$ vozu sena a $\frac{3}{4}$ vozu otavy, sil 1 věrtel lnu.

Po Janovi Ševci nastoupil jeho syn

J i ř í k Š v e c. Měl 19 polí ve výměře plošné 35 str. $2\frac{3}{4}$ věrt., podle výsevku 29 str. $3\frac{1}{2}$ věrt. Z toho byl 1 str. na dobré půdě, 3 str. $3\frac{3}{4}$ věrt. na střední, 24 str. $3\frac{3}{4}$ věrt. na špatné. Čtyři louky (Vávrova, na široké, na Bezděkově a planiště) dávaly ročně $4\frac{1}{2}$

vozu sena a 1 vůz otavy. Pole byla v těchto tratích: na vršku, na výhoně, nad lukou, k Macovám, u zabitého, na vrších, na honech, nad doubravou, u palouku, na širokém, u jámy, u černic, nad suchou lukou, u buku, na kopaninách, pod sadem, nad sadem, u Bezděkov.

Celkem bylo v Holýšově roku 1735: 231 pole ve výměře plošné 258 str. $2\frac{3}{4}$ věrt., podle výsevku 185 str. $2\frac{3}{4}$ věrt. Z toho bylo 12 str. $2\frac{3}{4}$ věrt. na dobré půdě, 33 str. $1\frac{3}{4}$ věrt. na střední, 139 str. $2\frac{1}{4}$ věrt. na špatné, 10 str. $3\frac{3}{4}$ věrt. bylo úhoru, 26 str. 2 věrt. lad. Luk bylo celkem 38 a vynášely ročně $19\frac{7}{8}$ vozů sena, $2\frac{1}{2}$ vozů otavy.

Z toho jest patrno, že 75% veškeré oseté půdy bylo špatné, 18% prostřední a jen 7% dobré jakosti.

Největší pozemkový majetek měl tehdy Jan Koubík, pak Jiřík Švec, Václav Jirků, Jan Babický, Matěj Švec, po nich František Vodička a Jiřík Zeman, Mařena Jirková, Pavel Hlavatý a Martin Koubík. Nejméně měl Václav Pavlát.

Právě tak jako celková výměra pozemků, patřících k usedlostem holýšovských svobodníků, jest jiná v roce 1654 než v roce 1678 a opět jiná v roce 1713, liší se tato výměra opět od výměry, udané v katastru josefském z roku 1787.

Tento katastr uložen jest v archivu země české v Praze mezi katastrálními knihami svobodníků kraje táborského čtvrti svobodnických starších Kletečky a Waise. Má signaturu D 70 — 2559. Holejšov je tu již spojen s Velkým a Malým Ježovem v jednu politickou obec.

Katastr Josefský, či jak se častěji říká Josefinský, zavedl císař Josef II. patentem ze dne 20. dubna 1785. Účelem katastru bylo, aby pozemková daň byla spravedlivě rozdělena a spravedlivě předepsána. Kvota zdanění určena na 13% hrubého výnosu. Každý pozemek obdržel své číslo, zv. číslo topografické a toto číslo s udáním výměry a jména majitele zapsáno jednak do katastrální mapy, jednak do seznamu pozemků. Pro každou obec byly pořízeny seznamy pozemků, rozdelené podle pozemkových tratí. Napřed uveden popis poloh pozemkové trati a pak jednotlivé pozemky podle čísel topografických s udáním jména majitele a výměry.

Ves Holýšov měla sedm poloh pozemkových tratí, jež takto po- psány:

»První položení této přivítěné vsi Holejšovské místní plac Nro top. 1088, v tom místním place jest jedna louže

1089, k návsi, patřící Nro. 1., 3., 5., 6. et 7. a není k žádnému užitku, nežli pro dobytek k brodění a k nápoji.

1090 Druhá louže jest podobna k předu a patří k těm vejš jmenovaným Nro.

1091 Josef Ves(ecký) dům N. Cons. 3.

1092 zahrádka před okny,

1093 druhá zahrádka mezi loužema okolo stavení

1094 obecní dům aneb pastouška ad Nro. 4.

1095 Josef Dvořák dům No. 1.

1096 zahrádka okolo jeho stavení...«

Tak to jde od čísla topografického 1088 až do čísla topografického 1561. Celkem tedy patřila k Holýšovu 474 topografická čísla. U každého pozemku jsou udány jeho rozměry a plošný obsah. Na př.: »Nro. topografického pořádku 1096. Zahrádka jeho (Josefa Dvořáka) okolo stavení. Vyměření skrze sedláky: na délku 7, na šířku 7; na délku 16, na šířku 13; na délku 46, na šířku 74.« Délky měřeny ověřenou latí o 1 vídeňském sáhu = 1,896484 m. Výměra pozemků stanovena v dolnorakouských jitrech o 1600 čtverečních sázích. (1 j. = 0,575464 ha; 1 čtv. sáh = 3,596652 m².) Zahrádka Josefa Dvořáka byla zařazena mezi louky. Její »vejnosek« vypočítán na 427 čtv. sáhů a užitek určen na 1,20 centrnýře sena.

V prvním položení (číslo topografické 1088—1125) měli zahrádky:

Josef Dvořák,	č. 1.	427	□	s.	1,20	c. sena,
Josef Dvořák,	č. 1.					
(zahrada u č. 8.)		138	"	0,39	"	
Josef Vesecíký,	č. 3.	1060	"	2,98	"	
Josef Babický,	č. 5.	324	"	5,00	"	
Kníže Palm,	č. 6.	1797	"	6,73	"	2,64 c. otavy,
Václav Švec,	č. 7.	1079	"	3,24	"	0,32 c. "
Václav Koubík	č. 8.	1324	"	6,15	"	2,47 c. "
Josef Koubík,	č. 9.	88	"	0,14	"	
Jakub Zeman,	č. 10.	812	"	1,57	"	
Matěj Adam,	č. 11.	684	"	1,34	"	
Josef Švec,	č. 12.	593	"	1,66	"	
Jakub Švec,	č. 13.	869	"	2,40	"	

celkem 6 jit. 1195 □ s. 32,80 c. sena 5,43 c. otavy.

Druhé položení (č. top. 1126—1172)

od vršku u kříže vedle půdy Lukavecký, pak k cestě Slavětínské, vedle cesty Slavětínský dobíhajíc k vesnici ke kříži.

Byla tu pole: za zahradou (Josefa Ševce z č. 12.), na vršku, na stráni, na Bezděku, u Bezděku, za lesem, u boroví, nad loukou, dlouhá čtvrťka, pod cestou slavětínskou, u cesty slavětínské, pod vrškem, u kříže, klínek, na vršku a na višňové. Pastva: na stráni; loukou k Bezděkovu a u Bezděku, les borový u slavětínské cesty.

Třetí položení (č. top. 1173—1286):

Pravá strana k Slavětínu, začínajíc od kříže, podle slavětínské cesty po lukavecké cesty, pak vedle lesů holešovských k lukavecké cestě a vedle cesty nazpátek k dědině až ke kříži.

Byla tam pole: u kříže, za křížem, na čtvrtce, na výhoně, dlouhé hony, na velkém, na širokém, u skály, pod skálou, kratinou, vedle cesty slavětínské, nad cestou slavětínskou, nad lukou, na vrších, ve vrších, na dlouhých honech, u hrušky, u jeřábu, na kozince, u palouku, u macov, nad paloukem, u zabitého, na kamenitém, na měchuře, na Noskově, u boroví, na sekeře, u palniště, u planiště, v pařezí, v kopaninách, pod doubravou, za borovím, pod zabitym, na palouce,

u doubravy, u pařezí, na prohnutém, u štěpu, u pichlavé hrušky, u cesty lukavecké, k cestě lukavecké a u bělic. Palouk: v Macově a u Macov (padř, anebo močál, kde voda všecko vytopí a bez užitku). Louky: co se v ní vynachází louže neb močidlo, Doubrava a v pařezí.

Čtvrté položení (č. top. 1287—1392):

Od kříže u vesnice pod lukaveckou cestou až k lesům a vedle lesů k půdě mezilesskej a nazpátek po té, k tej půdě dobíhající, k cestě mezilesskej, která se začíná od vejš jmenovaného kříže.

Pole: u kleničky, na výhoně, čtvrtka na výhoně, v úvaře, u jedliny (louka jedlina), u lukavecké cesty, u široké cesty, čtvrtka u široké cesty, u jedličí, u doubravy, u štěpu, v kopaninách, u kopanin, čtvrtka u kopanin, na vlahovských, na velkém, na prostředním, u kříže, na klíně, na kopaninách a v hlavách. Louky: jedlina a v jedlině. Pastviště: za jedlinou. Palouk: za jedlinou. Lesy: v kopaninách, u lukavecké cesty, k ladinám, k velkovesským hutem, u bahen, u Macova u slavětínské cesty. Lad: vedle lesů (bez užitku).

Páté položení (č. top. 1393—1472):

K Vočadlovi v pravo nad Mezilesskou cestou dobíhajíc k Mezilesskej půdě a k lesům, vedle lesů k Vočadlovej cestě a vedle cesty až k vesnici.

Pole: na velkém, na dlouhém, na širokém, u čihadla, u starého čihadla, u jámy, u jámy s krutinou, u suché obce, nad suchou, pod suchou, k suché, u Pavlatova, na Noskově, na kamenitém, u mezilesské cesty, nad Vočadlou, na kratinách, na kratině, u černic, na dolíku, v úvaře, u skály, na výhoně, za stodolou, za zahradou, za dlouhým štěpem, u palouku, na čtvrtce, u čtvrtka, za krejčovým, nad cestou u kamenitého. Palouk: na suché.

Šesté položení (č. top. 1473—1528):

K Vočadlovi, začínajíc v pravo pod cestou vočadlovskou po mezilesské lesy. Podle lesů okolo, noučkama v rybnících podle holešovských lesů přes kopec k vočadlovskej cestě, dobíhajíc zase k dědině.

Pole: za trávníkem, u štěpu, nad Janákem, u kříže, u bělic, na širokém, u buku, nad Vočadlou, na klínku, na stráni, u sádky, k Vočadlově cestě. Les: nad Janákem. Rybník: obecní porostlý stržený. Louky: v rybníčkách, za paloukem, na dolíku, od zahrady až k sádce, k Vočadlovské cestě. Pastvy: na stráni a u sádky.

Sedmé položení (č. top. 1529—1561):

Začínajíc od Václava Ševce louky a dobíhajíc až k Josefa Zámana porostliny.

Louky: na planištích, na macovech, k slavětínské louce, v macovech, na bahnech, mezi svobodnými lesy, na pěnovce, u kladiny, u půdy lukavecké, k Týmovsku, k hrbím, žlábek. Porostliny: pod hrbím, žlábek, pod žlábkem, v pařezí, v posíčkách, planá. Pastvy: nad hrbím a v kopaninách.

Nejvíce čísel topografických bylo v třetím položení (114), pak ve

čtvrtém položení (106), v pátém (80), v šestém (56), ve druhém (47), v prvním (38) a konečně nejméně v sedmém (33).

Jména polí a lesů jsou velmi stará. Jsou v nich zachována jména původních majitelů (na př. Bezděk v Bezděkově, Máca v Macovech a pod.), významnější událostí (u zabitého), dělba půdy (dlouhá čtvrtka, čtvrtka u kopanin a pod.), rušení lesů (doubrafa, jedlina, palniště, v pařezí, kopaniny), rušení rybníků (v úvaře, v rybníčkách, na bahnech, na pěnovce), zaměstnání (u starého čihadla, u sádek), staré stromy (u kleničky, u bělic, u černic, u pichlavé hrušky, u jeřábu, u buku, na višňové, u jedliči, u boroví a pod.), povrchové útvary (na vršku, u skály, na dolíku, pod hrbím, žlábek, na stráni, na kamenitém) a jiné věci.

Celý Holýšov měl tehdy:

136 jit. 880 čtv. sáhů polí, jež rodila za 3 roky $1083^{8/16}$ měřic žita, $167^{3/16}$ měřic ječmene, $938^{5/16}$ měřic ovsa.

51 jit. 1182 čtv. sáhů luk, jež vynášely ročně 180 32/100 centnýře sena a 42 20/100 centnýřů otavy.

83 jit. 1460 čtv. sáhů lesů, z nichž se těžilo ročně $123^{1/16}$ sáhu měkkého dříví.

Celkem měl Holýšov 272 jit. 322 čtver. sáhy, t. j. 156 ha 64 a 20 m². Z toho asi 50% připadalo na ornou půdu, 19% na louky a 31% na lesy.

Z pěstovaných plodin první místo zaujímalo žito, na něž připadalo asi 49%, druhé místo oves 43%, posléze ječmen necelých 8%.

V této době bylo ještě hospodářství trojstranné a na poli pěstovaly se také obilniny. Orná půda byla rozdělena na tři více méně stejné hony. Jedna část osívala se ozimem, druhá jaří, na třetí se úhořilo. Jeteliny a luštěniny se tehdy ještě soustavně nepěstovaly. Brambory, ač byly v Čechách známy již v době války třicetileté, rozšířily se u nás teprve za válek mezi Marií Terezií a Friedrichem II. Pruským, kdy prý braniborští vojáci pomohli odstraniti dosavadní předsudky o škodlivých následcích požívání bramborů. Dokonalého úspěchu však dosáhly brambory až za válek napoleonských, v letech neúrody obilnin, za drahoty a hladu.

Z 29 ha 77 a 38 m² luk sklidily se 182 32/100 centnýře sena a 42 20/100 centnýřů otavy. Připadá tudíž na 1 ha louky jen asi 6 centnýřů sena a asi 1 42/100 centnýře otavy. Sklizeň byla tehdy velmi chudá (1 vídeňský centnýř = 56 kg). Nutno však uvážiti, že se louky tehdy zvláště neošetřovaly, zejména že se nehnajily, nezavodňovaly a neobnovovaly. Mezi louky byly pak zahrnuti i zahrady, pastviny a půda neplodná. Avšak i když připustíme, že obhospodařovaných luk byla jenom polovice, jest i tak jejich výnos chatrný.

Podle hospodářsko-statistického nástinu království Českého, vydaného známým berounským »českým hospodářem« Františkem Fussem (1747—1805), produkováno bylo roku 1793 v Čechách průměrně 0,94 sáhu na jitro lesa. Fuss sám páčil výtěžek na 1,85 sáhu na 1 jitro. Podle josefského katastru byla výnosnost dřeva v Holýšově 1,47 sáhu z jitra. Počítáme-li, že 13 rodin holýšovských spálilo ročně po 6 sázích dřeva, bylo z celkového výtěžku asi 78 sáhů,

t. j. 64%, dřeva palivového, 45 sáhů, t. j. 36%, dřeva užitkového na práce řemeslné a stavební.

Josefova úprava pozemkové daně byla roku 1792 vystřídána soubavou Tereziánsko-Josefinskou a později stálým či stabilním katastrem, nařízeným patentem císaře Františka I. ze dne 23. prosince 1817 a zavedeným v Čechách po skončení příslušných prací měřicích roku 1860.

Ani v tomto katastru není již Holýšov samostatnou katastrální obcí, nýbrž jest přivtělen k Velkému Ježovu, s nímž patří do I. čtvrti královských svobodníků kraje táborského. Podle seznamu majitelů pozemků a domů z 27. II. 1830 byli tehdy v Holýšově tito svobodníci:

								číslo domu
11.	Adamovský František	11,
15.	Babický Josef	"	5,
19.	Dvořák František	"	1,
32.	Holub Jakub	"	6,
39.	Koubík Jan	"	14,
40.	Koubík Jan	"	7,
41.	Koubík František	"	8,
42.	Koubík Jakub	"	9,
48.	Renšturský Jan	"	10,
49.	Švec Jakub	"	12,
50.	Švec Jakub	"	13,
51.	Švec Josef	"	15,
62.	Vesecký Tomáš	"	2,
63.	Vesecký Jakub	"	3,
	Pastouška v Holýšově měla	"	4,

Pozemky v Holýšově byly rozděleny do sedmi tratí:

1. Místní plac (= náves), 2. U kříže, 3. U Macov, 4. Od kříže u vesnice, 5. K Vočadlovi, 6. K Vočadlovi, 7. Na planišti.

K jednotlivým číslům popisným patřily tyto pozemky:

K č. p. I. (František Dvořák):

1913, 1914, 1919, 1920, 1939, 1942, 1946, 1947, 1963, 1964, 1982, 2000,
 2003, 2004, 2005, 2049, 2050, 2061, 2070, 2071, 2103, 2108, 2116, 2128,
 2132; 2130, 2513; 2150, 2158, 2187, 2195, 2202, 2225, 2236, 2248,
 2252, 2260, 2278, 2279, 2303, 2307, 2311, 2330, 2336, 2337, 2338, 2344,
 2348, 2358, 2367, 2370, 2380, 2393, 2404, 2420, 2450, 2469, 2473, 2493,
 2498, 2499, 2500, 2528, 2529, 2536, 2541, 2556, 2561, 2568, 2569, 2570,
 2573, 2580, 2581, 2587.

K č. p. 2. (Tomáš Veselý):

1943, 1950, 2023, 2039, 2040, 2041, 2048, 2053, 2054, 2062, 2067, 2081,
 2082, 2093, 2094, 2105, 2115, 2517; 2129, 2527; 2155, 2156, 2079,
 2083, 2089, 2191, 2239, 2244, 2257, 2258, 2273, 2274, 2276, 2280, 2287,
 2288, 2292, 2306, 2309, 2312, 2351, 2352, 2353, 2355, 2379, 2392, 2400,
 2417, 2431, 2452, 2467, 2472, 2497, 2502, 2530, 2537, 2563, 2564, 2577.

K č. p. 3. (Jakub Veselý)

1944, 1951, 2024, 2042, 2047, 2068, 2079, 2080, 2091, 2092, 2114, 2256,
 2111, 2518, 2154, 2157, 2182, 2188, 2190, 2238, 2245, 2256, 2259, 2275,
 2277, 2286, 2293, 2354, 2356, 2378, 2389, 2402, 2418, 2419, 2429, 2432,
 2451, 2466, 2468, 2496, 2538, 2563.

K č. p. 4. (pastouška):

1909, 2616, 1921, 1933, 1987, 1989, 1990, 2060, 2516, 2153, 2554.

K č. p. 5. (Josef Babický):

1911, 2119, 2120, 2123, 2522, 2525, 1912, 1940, 1945, 1953, 2010, 2025, 2045, 2046, 2051, 2052, 2065, 2069, 2077, 2104, 2112, 2117, 2124, 2181, 2192, 2205, 2240, 2241, 2246, 2272, 2281, 2290, 2291, 2297, 2308, 2359, 2360, 2361, 2366, 2371, 2374, 2401, 2409, 2421, 2422, 2433, 2459, 2482, 2534, 2535, 2565, 2566, 2576.

K č. p. 6. (Jakub Holub):

1917, 1918, 1949, 2011, 2021, 2064, 2095, 2106, 2110, 2125, 2127, 2193, 2222, 2247, 2255, 2268, 2269, 2295, 2349, 2364, 2365, 2390, 2416, 2443, 2454, 2483, 2486, 2494, 2501, 2559, 2560, 2575, 2520.

K č. p. 7. (Koubík Jan):

1915, 1916, 1941, 1952, 2009, 2026, 2043, 2044, 2058, 2059, 2066, 2078, 2083, 2113, 2131, 2118, 2122, 2524, 2121, 2152, 2170, 2180, 2184, 2198, 2199, 2200, 2204, 2232, 2233, 2242, 2243, 2253, 2266, 2267, 2282, 2294, 2310, 2357, 2368, 2369, 2375, 2381, 2395, 2439, 2453, 2471, 2523, 2531, 2532, 2533, 2539, 2567, 2574.

K č. p. 8. (František Koubík):

1937, 1962, 1968, 1969, 1970, 1992, 2001, 2013, 2014, 2015, 2019, 2034, 2035, 2076, 2134, 2135, 2136, 2138, 2139, 2514, 2159, 2171, 2172, 2227, 2228, 2234, 2263, 2283, 2299, 2301, 2329, 2334, 2339, 2341, 2345, 2363, 2384, 2407, 2424, 2446, 2447, 2458, 2465, 2476, 2478, 2503, 2505, 2542, 2558, 2572, 2578, 2584, 2585, 2508, 2510.

K č. p. 9. (Jakub Koubík):

1935, 1965, 1975, 1979, 2002, 2006, 2016, 2017, 2020, 2038, 2072, 2074, 2075, 2086, 2137, 2140, 2141, 2515, 2143, 2151, 2160, 2186, 2223, 2224, 2237, 2261, 2285, 2300, 2327, 2331, 2335, 2343, 2347, 2362, 2382, 2405, 2423, 2437, 2441, 2448, 2449, 2456, 2463, 2470, 2474, 2477, 2481, 2484, 2492, 2547, 2548, 2557, 2582, 2583, 2506, 2509, 2512.

K č. p. 10. (Jan Reňspurský):

1910, 1994, 1998, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1956, 1957, 1960, 1978, 1979, 1980, 1981, 1985, 2029, 2031, 2056, 2057, 2090, 2102, 1997, 2144, 2162, 2166, 2177, 2178, 2196, 2197, 2201, 2207, 2212, 2214, 2229, 2250, 2264, 2305, 2315, 2323, 2326, 2373, 2387, 2394, 2399, 2413, 2428, 2430, 2438, 2490, 2545, 2551, 2555.

K č. p. 11. (František Adamovský):

1925, 1955, 1972, 1973, 1983, 1984, 1986, 1988, 2030, 2055, 2089, 2101, 1995, 1996, 2145, 2146, 2163, 2167, 2168, 2213, 2230, 2265, 2304, 2314, 2316, 2317, 2322, 2372, 2388, 2398, 2411, 2412, 2427, 2436, 2443, 2469, 2489, 2543, 2546, 2552.

K č. p. 12. (Jakub Švec):

1922, 1923, 1935, 1954, 1958, 1971, 2027, 2032, 2087, 2088, 2098, 2100, 1993, 1999, 2147, 2165, 2175, 2176, 2208, 2209, 2210, 2211, 2221, 2231, 2249, 2319, 2320, 2321, 2377, 2386, 2397, 2408, 2410, 2426, 2435, 2462, 2550.

K č. p. 13. (Jakub Švec):

1924, 1934, 1959, 1976, 1977, 2028, 2033, 2084, 2085, 2097, 2099, 2148, 2149, 2164, 2173, 2174, 2206, 2220, 2251, 2313, 2318, 2324, 2325, 2376, 2385, 2396, 2403, 2434, 2461, 2553.

K č. p. 14. (Jan Koubík):

1938, 1961, 1966, 1967, 1974, 1974, 2018, 2036, 2037, 2073, 2133, 2142, 2507, 2511, 2161, 2169, 2185, 2226, 2235, 2262, 2298, 2302, 2328, 2332, 2333, 2340, 2342, 2346, 2383, 2406, 2425, 2442, 2445, 2457, 2464, 2475, 2479, 2480, 2491, 2504, 2543, 2544, 2549, 2579, 2586.

K č. p. 15. (Josef Švec):

1948, 2007, 2008, 2012, 2022, 2063, 2096, 2107, 2126, 2521, 2104, 2194, 2203, 2254, 2270, 2350, 2391, 2414, 2415, 2444, 2455, 2487, 2488, 2495, 2519.

K č. p. 16. (Antonín Babický, domkář):

2215, 2216, 2217, 2218, 2219.

Mimo to měli holýšovští svobodníci některé pozemky společně. Bylo to 39 pozemků lučních, 13 lesních, 11 pastvin a 7 ostatních, celkem 70 pozemků.

Z těchto »spolků« jsou patrný původní rodinné celky před rozdelením.

Tak čísla popisná 1, 2, 3, 5, 6, 7 měla společné rybníky č. 2128 a 2130, les č. 2569 a pastvinu č. 2570. Tato čísla tvořila původně díl Jiříka Holejšovského ze Slavětína, zvaný »Jirkovský«.

Čísla popisná 1, 2 a 3 měla společné louky č. 2278, 2289 a 2296. Po rozdelení dílu Jirkovského byla tato čísla součástí majetku Jana Jirkova.

Čísla popisná 2 a 3 měla společné pozemky č. 2039, 2048, 2053, 2054, 2129, 2273, 2274, 2288, 2306, 2309, 2312, 2351, 2352, 2530, 2564, 2577. To bylo z doby, kdy majitelem obou těchto dílů byl ještě Josef Vesecký. K dělbě došlo roku 1800.

Pastvina č. 2179 byla společným majetkem čísel popisných 2, 3 a 5. (Vesečtí z č. 2 a 3 a Babičtí z č. 5 byli navzájem zpřízněni. Matěj, syn Josefa Veseckého, byl ženat od r. 1801 s Annou, dcerou Jana Babického, a Jan, vnuk Jana Babického, byl od roku 1812 ženat s Kateřinou, dcerou Josefa Veseckého.)

Čísla popisná 1, 5, 6, 7 a 15 měla společné louky č. 1919 a 1920. Čísla popisná 1 a 5 louky č. 2370 a 2500. (Magdalena, dcera Matěje Dvořáka z č. 1, provdala se r. 1768 za Jana Babického z č. 5; č. p. 6 a 15 se oddělila r. 1808).

Čísla popisná 6 a 15 měla společné pozemky: 1917, 1918, 2125, 2127, 2268, 2295, 2364, 2365, 2559, 2560, 2575.

Čísla popisná 5 a 7 měla společné pozemky: č. 2051, 2052, 2290, 2297, 2361. Tato dvě popisná čísla oddělila se roku 1724.

Čísla popisná 8 a 14 měla tyto pozemky společně: č. 1992, 2001, 2136, 2139 a 2142. Tato čísla tvořila jeden statek až do roku 1808. Avšak i tento statek vznikl dělbou většího celku, jejž až do roku 1747 utvářela čísla popisná 8 a 9. Svědčí o tom společné pozemky č. 2171 a 2172 i pozemky, společně číslům popisným 8, 9 a 14, č. 2138, 2505 a 2584.

Také díl Václava Holejšovského ze Slavětína, zvaný »Vaškovský« či »Vaňkovský«, zanechal stopy až do poslední doby v pozemcích,

společných číslům 10, 11, 12 a 13: č. 1929, 1930, 1931, 1932, 2196, 2197 a 2555.

O pozdější jeho dělbě svědčí pozemky, společné číslům 10 a 11, jež byla rozdělena roku 1720: č. 1910, 1998, 2201, 2207, 2214, 2250 a 2323, a číslům 12 a 13, odděleným roku 1734: č. 1993 a 1999.

Očíslování pozemků provedeno v stabilním katastru zcela nezávisle na katastru Josefinském. Oboje čísla se tudíž navzájem úplně liší.

Z uvedeného přehledu jest patrna velká rozdílnost pozemkové držby. Rozdílnost půdy bylo způsobeno dělením statků při dědických převodech. Půda v jednotlivých tratích byla nestejně jakosti, takže kdyby se byla rozdělila mezi jednotlivé dědice tak, aby každý díl tvořil souvislý celek, byl by si mohl některý dědic stěžovati, že byl poškozen. Aby tedy dělení bylo co nejspravedlivější, dělil se mezi dědice každý jednotlivý pozemek. Rozkouskovanost půdy působila ovšem držitelům statků nepřijemností: ztráceli čas, plýtvali pracovními silami, množstvím mezi a brázd přicházeli o úrodnou půdu, nemohli úzké a namnoze nepravidelné pozemky obdělávat, aniž zasahovali rušivě do držby sousedovy, nemohli jakost půdy zlepšovat a také dozor byl znesnadněn. Čím pozemky byly delší a užší, tím byl stav neutěšenější. Jest opravdu podivno, že holýšovští svobodníci nevyměnili své rozptýlené a pomíchané pozemky mezi sebou tak, aby každý měl půdu scelenou v jediný zaokrouhlený kus. Jejich vrozená láska k domovské půdě byla by se tím jen utvrdila a byla by tím větší a stálejší, čím zřejmější byly by úspěchy provedeného opatření, zejména čím více země by se získalo a čím lépe by pak rodila.

Výměra holýšovských pozemků, na nichž postaveny obytné a hospodářské budovy, byla tato:

č. 1	200	čtv. sáhů,	č. 9	185	čtv. sáhů,
č. 2	120	" "	č. 10	155	" "
č. 3	150	" "	č. 11	130	" "
č. 4	15	" "	č. 12	195	" "
č. 5	175	" "	č. 13	185	" "
č. 6	80	" "	č. 14	165	" "
č. 7	170	" ,	č. 15	105	" "
č. 8	210	" "	č. 16	50	" "

Šly tedy jednotlivé usedlosti co do velikosti zastavené plochy takto za sebou: č. p. 8, 1, 12, 9, 13, 5, 7, 14, 10, 3, 11, 2, 15, 6, 16 a 4.

Podle stabilního katastru celková výměra pozemků v Holýšově činila 293 jitra 545 čtv. sáhů = 168 ha 80 a 70 m².

V místopisu království Českého, vydaném zakladatelem tohoto oboru pomocných věd dějepisných u nás, neúnavným piaristou Jaroslavem Schallерem (Topographie des Königreiches Böhmen, 1782 až 1792 v 16 svazcích), uveden jest Holýšov jednak v kraji čáslavském (Topographie, VI. Theil, 202) mezi královskými svobodníky ze čtvrti nejstaršího svobodníka Jeřábka (Holegssow von 13 Nummern), jed-

nak v kraji táborském (Topographie, XIV. Theil, 44., bod 19.) v svobodnické čtvrti Kletečkově a Vlachově (von 6 Numern, gehöret dem fürstl. Palmischen Wirtschaftsrathe Herrn von Dorn, und ist 1787 aus dem Czaslauer in den Taborer Kreis transferiert worden).

O Schallerovi je známo, že materiál, dodávaný mu úřady duchovními i světskými, přejímal nekriticky. Je tudíž zřejmo, že jeho údaje o Holýšovu dlužno rozuměti tak, že ves měla 13 čísel, z nichž číslo 6. náleželo pánovi z Dornu, hospodářskému radovi knížete Palma, a že byla roku 1787 převedena z kraje čáslavského do táborského.

Když po 40 letech jevila se naléhavá potřeba nového a úplného místopisu českého, byl tehdejším výborem musejním roku 1830 pověřen pořízením a sestavením takového místopisu království Českého německý místopisec a spisovatel Johann Gottfried Sommer (pravým jménem Volte), jenž roku 1809 opustil z rodinných důvodů svou vlast a usadil se v Praze, kde vydával od roku 1827 zeměpisnou ročenku, šířící zeměpisné vědomosti. Jeho nový český místopis »Königreich Böhmen, statistisch-topographisch dargestellt« (1833—1849), vynikající nepřesnosti a neúplnosti, obsahuje o Holýšovu (X. Band, Taborer Kreis, Prag 1842, 297) tento údaj:

»První svobodnická čtvrť... 6) Holeyschow (Holegssow), 1 hodina severovýchodně od Obratic (kde byl úřad staršího I. a III. části svobodníků v kraji táborském), ves o 15 domech s 95 obyvateli, přifařena do Lukavce, má stranou 1 mlýn (»Janák«).«

S očíslováním jednotlivých domů v Holýšově setkáváme se poprvé roku 1771. Do té doby se říkalo: v č. p. 1. »u tatíčků« (snad proto, že živnost patřila »tatíčkovi« Martinovi Koubíkovi, i když na ní hospodařil jeho zef Matěj Dvořák, anebo proto, že sám Matěj Dvořák byl tatíčkem 10 dětí), v č. p. 2. »u Janů hořejších« a v č. p. 3. »u Janů dolejších« (po Janovi Jirků, který žil v letech 1685—1735), v č. p. 4. »v pastoušce«, v č. p. 5. »u krejčů« (podle Jana Babického, krejčího), v č. p. 6. »u Růžků« (podle Josefa Růžka, jemuž v letech 1760—1787 a 1790 patřilo), v č. p. 7. »u Matějů« (podle Matěje Ševce, hospodáře v letech 1724 a 1747), v č. p. 8. »u dolního Koubíka« (podle Václava Koubíka, hospodáře v letech 1747—1757, a podle jeho syna, rovněž Václava, jenž byl majitelem živnosti od roku 1757 do roku 1800), v č. p. 9. »u horního Koubíka« (podle Jana Koubíka, hospodáře v letech 1737—1774), v č. p. 10. »u Zemanů«, v č. p. 11. »u vojáků«, v č. p. 12. »u Jiříků« (podle Jiřího Ševce, hospodáře v letech 1734—1757), v č. p. 13. »u Václavů« (podle Václava Ševce, hospodáře v letech 1734—1772). Tato stará pojmenování žijí mezi lidmi v Holýšově podnes.

V příbězích a pamětech potomků někdejších holýšovských svobodníků ožívá leckterá místní zajímavost. Tak p. František Švec, hospodář v č. 13, vypravuje, kterak za jeho pradědu Jakubů Ševců z č. 12 a 13 dne 19. března 1791 vypukla prudká zimní bouře, při níž sjel blesk do společné stodoly. Tento vzácný přírodní zjev byl tehdy lidem uváděn v souvislost se současnou revoluční bouří ve Francii a vykládán jako předzvěst nadcházejících převratných událostí politických.

Roku 1811 (v témž roce, kdy vydán pověstný Wallisův patent o snížení ceny bankovek na pětinu nominální hodnoty, jímž bylo ochuzeno všechno obyvatelstvo, a kdy se z manželství francouzského císaře Napoleona I. s Marií Luisou, dcerou rakouského císaře Františka I., narodil syn Napoleon II., král římský, později vévoda zákupecký, »Orlík«), postavili si svobodníci holýšovští (František Dvořák, Tomáš a Matěj Vesectí, Jan Babický, Jan Švec, Jan a Jakub Koubíkové, Martin Zeman, František Adam, Jakub Švec, František Koubík a j.) na návsi zvoníčku v podobě úhledné kapličky.

V září 1825, před svatým Václavem, když úroda s polí byla svezena do stodol, vypukl u Jana Koubíka v č. p. 7 požár, který se rychle rozšířil a zachvátil usedlosti č. p. 8, 9, 10, 11 a 12, jež vyhořely přes to, že všichni občané, ba i »hutaři« ze slavětínských skláren, zúčastnili se hašení a záchranných prací.

Roku 1847, tedy asi v době svého sňatku, postavil Jan Koubík z č. p. 9 u vesnice kamenný kříž, na místě někdejšího dřevěného.

Holýšovští svobodníci zachovávali mnohé lidové zvyky a obyčeje. Připomínáme z nich »oplačné«, to jest oplakávání nebožtíka v jeho domě, spojené s modlitbami za zemřelého a s pohoštěním smutečních hostů.

V masopustě přicházely ze sousedního Mezilesí do Holýšova maškary.

30. dubna, v noci filipojakubské, pálivali v Holýšově čarodějnici.

Pouť se slavila stejně jako v Mezilesí, kde jest kostel sv. Jakuba, v neděli po 1. květnu, po památce sv. Jakuba mladšího, apoštola Páně, a po 25. červenci, po památce sv. Jakuba staršího, apoštola Páně.

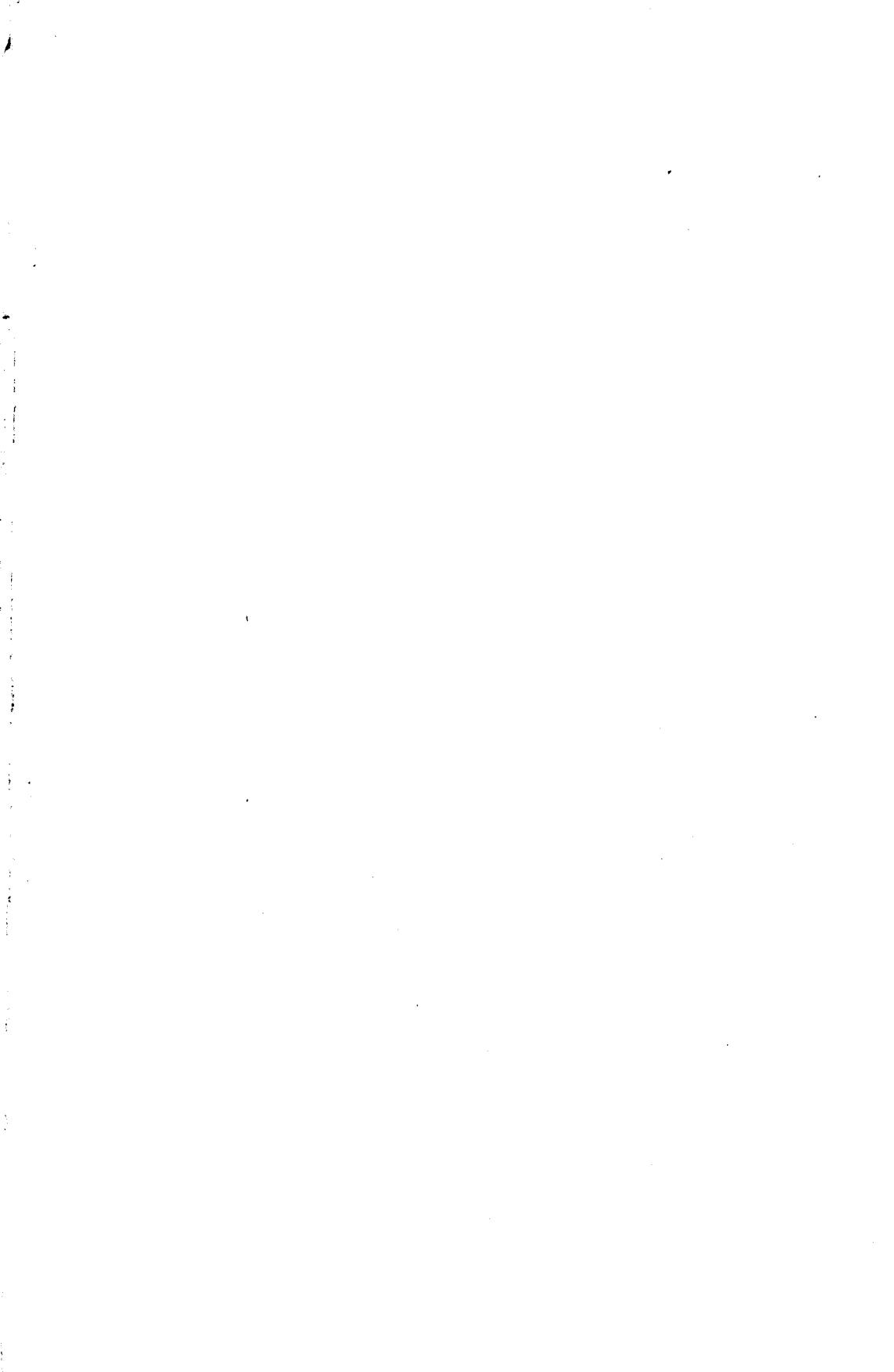
Z dětských her dlužno uvésti »svini«, hranou asi šesti chlapci, obyčejně kdesi na návsi. Vyhrabali dolík, »Prahu«, a okolo ní dalších pět důlku, »žump«, pro každého hráče jednu. Úkolem hráčů bylo vohnati holí dřevěnou kouli, »svini«, do »Prahy«, kterou bránil »slouha«, jenž naopak se snažil, aby dostal »svini« do »žumpy« některého ze svých obléhatelů. Když se mu to podařilo, nastoupil na místo spoluhráče a »slouhu« dělal postižený.

V Holýšově bývala výsadní hospoda, to jest hostinská živnost reálná, jejíž oprávnění se neobmezovalo jen na určitou osobu, nýbrž bylo propůjčeno zvláštní výsadou všem držitelům Holýšova. Již v berní rulli z roku 1654 jest poznámka: »Tito nadepsaní hospodářové krčmu vejsadní a právo k šenku mají.« Revisitační rolle z roku 1678 potvrzuje: »V této vsi právo k šenku mají.« Rovněž přiznávací tabela při Jeřábkovské čtvrti svobodnické vynacházejících se případností a jejich všelikých užitkův z roku 1756 uvádí: »Obec má právo šenkovati, avšak nešenkuje, poněvadž tam žádný pivo pro dobrý hospodářství nepijou.« Tato radikovaná živnost podle císařského patentu z roku 1859 zůstala v platnosti.

Avšak holýšovští svobodníci nebyli jen dobrí hospodáři, byli též vyhlášení siláci. O svobodníku Veseckém z č. p. 3 dosud se vypráví, kterak nadsadil těžký vůz i s nákladem, a o jiném, jenž při porážení buků na Stražišti pouhýma rukama rozklínil strom.

Na svou svobodu bývali starí svobodníci pyšní, ba domýšliví. Ženili se obyčejně jen s dcerami svobodníků a své dcery provdávali většinou jen za svobodníky. Vlastní smetiště před zápražím si cenili více, nežli grunt robotujícího sedláka. Rok 1848 zrušením poddanství, novým rozdelením země na soudní a správní okresy a zřízením pozemkových knih veškeré právní rozdíly mezi svobodníky a ostatním lidem selským vyrovnal. Sebevědomí bývalých svobodníků jeví se však dosud i ve vystoupení a v jednání jejich potomků.

Poohlédneme-li se nyní po dějinách svobodnického Holýšova od roku 1848 nazpět až k době nejstarší, vidíme, že jejich hlavním obsahem jest vývoj od jediného dvoru k šestnácti živnostem. Na drobení větších statků hledí se mnohdy jako na zjev neblahý. V jihočeské idyle »Jan Cimbura« píše Jindřich Š. Baar: »Otec s lehkým srdcem rozdělí statek mezi své děti. Kus pole dá věnem dceři — kus louky anebo lesa synovi a tak se drobí, hynou a mizejí lány — mění se v pololány — ve čtvrtlány — v chalupy — a konečně rozparcelovány, mizejí jako pramen v písku.« Také František Teplý v článku »Zánik královských svobodníků«, uveřejněném ve »Věstníku č. zemědělského musea«, XI., 181—185, považuje rozdelení svobodnických dvorů za úpadek. Dějiny Holýšova však nás poučují, že rozdelení velkých ploch zemědělské půdy má jen potud účinky nepříznivé, pokud vzniklá hospodářství nejsou schopna uživiti vlastníkovi rodinu. Když půda Holýšova byla soustředěna v rukou několika jednotlivců, hospodařilo se na ní loupežným způsobem, vymrskávala se, nehnojila, špatně obdělávala. Role se měnily v pastviny a zarůstaly samorostlým lesem. Obyvatelstvo, postrádající volné půdy, stěhovalo se jinam. Přebyteční svobodničtí synové odcházeli do světa, většinou na vojnu, někdy — vyučivše se řemeslu — do měst, nebo do služby za čeledíny k cizím. Z těch, kteří zůstali, stávali se podruži, dělníci, proletáři. Rozdelením půdy zlepšily se poměry zemědělské i sociální. Hospodaření se pozvedlo, výnos půdy se zvětšil, obyvatelstva přibylo a sociální protivy se vyrovnavy. Tím vzalo za své i zřízení patriarchální, kdy otec nebo matka rozhodovali až do své smrti a kdy pod jednou střechou žily tři i více rodin z několika pokolení. Hospodáři průměrně po 33 letech odevzdali živnost nejstaršímu synovi a šli na výměnek. Po stránce hospodářské a sociální bylo rozdelení Holýšova prospěšné, rod původních majitelů — Holejšovských ze Slavětína — přišel však jím o své významné společenské postavení.

Fastr, Kramer. C 25. — Ryneš Václ.: Vyhnanství P. Bohusl. Balbína. C 26. — Jenšovská Amalie: Josef Mánes a jeho sourozenci. C 27. — Karel Klíč — Mezinárodní výstava hlubotisku. C 28. — Eliáš Rudolf: Slezský umělec (Al. Rychta). C 29. — Petr Jan: Vzpomínáme Karla Kovařoviče. C 30. — Kratoška Jar.: Frant. Cyril Kampelík, hlasatel zeměd. družstev. C 31. — Červinková-Riegrová M.: Riegrova matka. C 32. — Paleček Ant.: Antonín Švehla, selský buditel. C 33. — Vypálek Jos.: Čechův památník. C 34. — Novák Ladislav Ing.: Rodina vynálezců (Božkové). C 35. — Palivec Viktor: Erbovní lékaři v Čechách. C 36.

Rodové kroniky.

Fischer Rich., Ambrož VI.: Moravský rod Kusých z Doubravice. D 1. — Thun-Hohenstein Jarosl.: Unsere Familiengeschichte. D 2. — Thun-Hohenstein Jarosl.: Namens Verzeichnis zu der Unsere Familieng. D 3. — Dvořák Stan.: Rod F. M. Peclala. D 4. — Dvořák Stan.: Rod Dvořáků na Rychnovsku. D 5. — Procházka R. v.: Meine zweiunddreissig Ahnen. D 6. — Barton G.: Bartoniczek-Barton-Helwig. D 7. — Neumann K. C.: Rod Horů z Ocelovic. D 8. — Markus-Ratkovich A.: Geschicht d. Familie Markus. D 9. — Habichové bratří: Dvěstě let tradice. D 10. — Štěpánková Hana: Ke kořenům. D 11. — Stětka Rud.: Po stopách rodu Třebických. D 12. — Markus Ant.: Rod knížat ze Schwarzenberku. D 13. — Miškovský Jos.: Rodinná kronika Rottovská. D 14. — Fischer Rich.: Rodina Kusých z Doubravice. D 15. — Grimm Frant.: Lierové. D 16. — Sedláček Aug.: Paměti Kvěchovského mlýna. D 17. — Hrdlička Rich.: Hubatové z Kotnova. D 18. — Schmid Fr.: Geneal. Stammtafel K. Habsburg-Lothringen (1708—1892). D 19. — Schmid Fr.: Geneal. Stammtafel K. Habsburg-Lothringen (1708—1900). D 20. — Hozman Josef: Rodokmen Hossmann, Hozman. D 21. — Polák K., Kristen Zd.: Rod básnika Rudolfa Mayera. D 22. — Salaba Jos.: Rod a dům Husův. D 23. — Wolf Mil.: Rodinný archiv Vojkovických. D 24. — Davidek Václ.: Náš rod Davidkové v Lipnici. D 25. — Navrátil Frant.: Rod básnika Otakara Březiny. D 26. — Srbový Jos., Jarosl., Bedř.: Selský rod Srbů v okolí Prahy. D 27. — Kliká Jar.: Rod Dr Ant. ryt. Randy a Dr Ot. Kruliše-Randy. D 28. — Felix Jimí: Rod Felixů kmene Osvračinského. D 29. — Pažout Mil.: Rod Pažoutů. D 30. — Strér B.: Erbovní rodiny v Domažlicích. D 31. — Turek Kajetán: Dějiny rodu Uhlů a hotelu. D 32. — Jeršova Mária: Rod Ivanka z Jordánu a Dražkovic. D 33. — Hille Msgr. P. Jan: Starousedlé selské rodiny na Blatensku. D 34. — Dunikowski Jul.: O rodzie Świerczków, rod Dunikowskich. D 35. — Hurých Ot.: Rod Hurýchů, Rod Rejmanů (Dědečkové a bab.). D 36. — Šavrda Ant.: Kronika rodu Šavrdova. D 37. — Horníček Ign.: Pamětní kniha rodiny Horníčkův. D 38. — Pilnáček Jos.: Die älteste Genealogie. d. Graf Wilczek. D 39. — Pilnáček Josef: Genealogie Lipovských z Lipovic. D 40. — Rodinná kronika (Radosti ze života). D 41. — Liska Boh.: Rodokmen a rod F. X. Šaldy. D 42. — Pilnáček Jos.: Genealogie Podstatských z Prusinovic. D 43. — Hornschuh F. a W.: Das Geschlechterbuch Hornschuh. D 44. — Chenaye-Desbois: Genealogie des Hauses Rohan. D 45. — v. Wrangl F. U.: Die Souveränen Fürstenhäuser Europas. I. a II. D 46. — Mentberger Václ.: Kazejovické rodiny v pol. 18. stol. D 47. — Polák Kar.: Svobodnický rod Zemanů ve Zbraslaví. D 48. — Lešetický z Lešehradu Em.: Průhledy do minulosti. D 49. — Sto let české práce (V. J. Rott). D 50. — Muk Jan: Rod a mládí Vítězslava Nováka. D 51. — Valšík Jindřich Dr: Pejšové, jejich tělesné vlastnosti, chrup a psych. typy. D 52.

Vlastivěda. — Místopis.

Teply Frant.: Libiceřice a okoli. E 1. — Davidek Václ.: Založení, společnost a kultura Spálenopoříčska. E 2. — Komárek Frant.: Paměti panství a far. osady Budenické. E 3. — Zvěřina Ludv.: Schloss Jarmeritz. E 4. — Vladyska Jos.: Můj Beroun. E 5. — Kočka Václ.: Dějiny politického okresu Královického. E 6. — Tesař Petr: Tlumačov (díl I.). E 7-I. — Horníček Ign.: Tlumačov (díl II.). E 7-II. — Procházka Jarosl.: Kronika Polních Voděrad. E 8. — Zuman Fr.: Posázavské papírny. E 9. — Rull Fr.: Monografie města Jindř. Hradce. E 10. — Koleš VII.: Třebechovické kro-

niky. E 11. — **Koleš Vil.**: Oreb, Hradec, Lipany. E 12. — **Skopalík Frant.**: Památky obce Záhlinic. E 13. — **Hrubý Jarom.**: Místopis Kardašovy Řečice (dil I. a II.). E 14. — **Opluštěl Zdeněk**: Sternbersko. E 15. — **Mrázek Jos.**: Rozbor jmen vesnic a měst na Žatecku. E 16. — **Breitenbacher A.**, Dostalik: Katalog arcibiskupské obrazárny v Kroměříži. E 17. — **Heimatkunde des politischen Bezirkes Komotau**. E 18. — **Turek Kajetán**: Věž děkanského kostela v Sušici. E 19. — **Hille J. P.**: Kasejovice a okolí. E 20. — **Turek Kajet.**: Požáry města Sušice. E 21. — **Janata Jar.**: Hrad Krašov. E 22. — **Davidek Václ.**: Osídlení Těšínska Valachy. E 23. — **Vaniček Vil.**: Matrika Držkovská. E 24. — **Hendrich Jan**: Hrad Žleby. E 25. — **Darras Václ.**: Hrad Žleby. E 26. — **Pinkava V.**, **Pavelka V.**: Buzov a Mladec. E 27. — **Kratochvíl Fr.**: Požáry v Podhradní Lhotě. E 28. — **Pinkava Viktor**: Die Deutschkordensburg Busau. E 29. — **Pavlik Frant.**: Památník města Král. Vinohradů. E 30. — **Thir Kar.**: Hradiště hory Tábor. E 31. — **Jadrníček Ludvík**: Městečko Fryšták. E 32. — **Bezděka J. V.**: Nejstarší paměti obce Konětop. E 33. — **Brandejs St.**: Kniha o Polici nad Met. a Policku. E 34. — **Krýsa V. J.**: Krbcova panoráma Šumavy. E 35. — **Kratochvíl Frant.**: Dějiny Podhradní Lhoty. E 36. — **Macháček Tom.**: Válečné osudy Týna nad. Vlt. — 1818—20. E 37. — **Hille J. P.**, **Sda**: Pisecký hřbitov Nejsv. Trojice. E 38. — **Novotný Kam.**, **Kesner L.**: Chrám Matky Boží před Týnem. E 40. — **Bergman J. E.**: Letopisy památných událostí v Stroužném. E 41. — Zprávy archeologického sboru Vocel v Kutné Hoře. E 42. — Ze starých časů (Miletín). E 43. — **Hille, Hájek**: Památník Blatenska. E 44. — **Nožička Josef**: Založení občanské záložny v Písku. E 45. — **Mareš Vojtěch**: Θ minulosti obce Baršova. E 51. — **Buck Jan**: Historie Židlochovických domů a j. držitelů. E 52. — 180 let Lobkovicského vinařství na Mělnici. E 56. — **Morávek Jan**: Dílo Matyáše Brauna na hradě Pražském. E 57. — Padesát let Městské spořitelny v Rychnově nad Kněžnou. E 58. — Pamětní spis Uhlavý společ. akadem. v Klatovech. E 59. — **Dvořák Stanislav**: Město Rychnov n. Kněž. E 60. — **Nyplová Zd.**: Zámek Zbraslav. E 64. — **Fischer Rich.**: Loštické hřbitovy. E 65. — **Hrubý Jar.**: Pisecká literární tradice. E 66. — **Dvořák Stan.**: Rychnovské hřbitovy a pohřebiště. E 67. — Únhošťsko. E 68. — **Procházka Jaroslav**: Z rodného kraje. E 69. — Boleslavany (roč. VIII.—XV.). E 70. — **Fröhlich Antonín**: Záhorská kronika (ročník XII.—XXII.). E 71. — Od Ještěda k Troskám (roč IX.—XVI.). E 72. — Bezděz (ročník I., VIII., IX.). E 73. — Zlatá Stezka (ročník V.—XIV.). E 74. — Krajem Lučanů (ročník II.—XII.). E 75. — Věstník Matice Opavské (ročník 35.—40.). E 76. — Černá země (ročník VII., XII.—XIV.). E 77. — Jihočeský přehled (ročník V.). E 78. — **Koleš Vil.**: Staré Třebechovice (číslo 1.—35.). E 79. — Naše Válašsko (ročník II.—V.). E 80. — Z Pelclova kraje (ročník I.—VI.). E 81. — Od Trstenické stezky (ročník X.—XVI., XX.). E 82. — Záhlotský sborník (ročník IV.—VI.). E 83. — Staré a nové zvěsti ze Soběslavě a okolí. E 84. — Tradice (roč. 1934-38). E 85. — **Kočka Václ.**: Dějiny Rakovnicka. E 86. — **Lifka Boh.**: Dějiny Radomyše u Strakonic. E 87. — **Šindelář Gen.**: Dějiny městečka Kolovče. E 88. — **Šindelář Gen.**: Od Karlova mostu (r. III.—VI.). E 89. — **Šindelář Gener.**: Časopis společnosti přátel starožitnosti (roč. VIII., IX.). E 90. — **Hille P. J.**: Den hrůzy v Blatné. E 91. — **Pinkava Viktor**: Hrady, zámky a tvrze moravské (svazek I.). E 92. — Národní výstava českoslovanská 1895. E 93. — **Mizera František**: Paměti města Semily a okolí. E 94. — **Mentberger Václ.**: Kasejovice v pověstech, rodopisu a n. E 95. — **Janoviček Ern.**: Živá minulost na vsi. E 96. — **Rouček Rud.**: Křivoklát. E 97. — **Kotková Zuz.**: Katedrála sv. Vítta. E 98. — **Lifka Boh.**: Starí a noví usedliči v Radomvši. E 99. — **Jiskra Pavel**: Kokšinsko a Mšeno. E 100. — Ročenka spořitelny ve Velvarech, místopisné články 1934—1935, 1936. E 101, E 102, E 103. — **Martinek Vojtěch-Jureček Josef**: Od Ostravice k Rádhošti. E 104. — Kdyňsko. E 105. — Město Třebechovice svému dorostu. E 106. — **Kocián Oldřich**: Okénko do života Humpolce. E 107. — **Beniš Eduard**: Život a selské hospodářství na Litomyšlsku. E 108. — (Sborník) Pojizerím k Labi. E 109. — **Lokvenc Josef**: Farářovo přiznání. E 110. — (Ostatek příště).